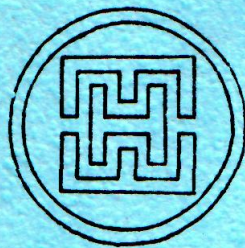

НАУКОВЕ ТОВАРИСТВО ІМ. ШЕВЧЕНКА

Володимир Лазорко

**МАТЕРІЯЛИ
ДО СИСТЕМАТИКИ І ФАВНІСТИКИ
ЖУКІВ УКРАЇНИ**

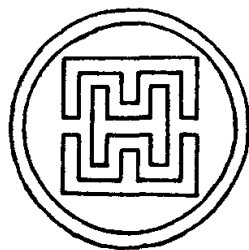

Ванкувер, Б. К., Канада, 1963

НАУКОВЕ ТОВАРИСТВО ІМ. ШЕВЧЕНКА

Володимир Лазорко

**Матеріали до систематики і фавністики
жуків України**

Ванкувер, Б. К., Канада
1963

*Праця вийшла заходами Відділу Н.Т.Ш. у Ванкувері, Б. К.,
при фінансовій допомозі місцевого комітету
для відзначення 90-ліття основання Н. Т. Ш.*

THE SHEVCHENKO SCIENTIFIC SOCIETY

W. L a z o r k o

Material for systematic classification and study
of the beetle fauna of Ukraine

Vancouver, B. C., Canada

1963

ПЕРЕДНЄ СЛОВО

Десять літ, як це легко сказати, але 90 літ життя тільки однієї людини — це ціла історія. Десять літ праці і діяльності НТШ, нашої першої наукової установи в нових часах та ще й під чужою займаничною, це частина історії української нації.

Те що дало нам Наукове Товариство ім. Шевченка, це не лише чиста наука — це історія боротьби за існування і окремішність української нації та держави, це відвоювання нашої історії, нашого національного Я.

НТШ виконало величезну працю, головню в ділянці історії України і цілого сходу Європи, в ділянці географії, археології, природознавства, етнографії, літератури та багатьох інших наук.

«НТШ титулу академії від австрійського уряду не одержало, але й без титулу воно в повній мірі виконало те завдання, яке українські круги поклали на проєктовану академію. Хоч без титулу, воно знайшло признання свого академічного характеру в світових науках» — сказав свого часу наш великий учений проф. М. Грушевський.

Сьогодні це саме Товариство, в дещо змінених обставинах, поза межами України, розкинене по різних частинах світу, продовжує працю своїх попередників та обходить своє 90-ліття.

Комітет для відзначення 90-ліття НТШ у Ванкувері рішив, між іншим, вшанувати цей важливий ювілей виданням наукової праці мешканця Ванкуверу, дійсного члена НТШ, д-ра В. Лазорка.

Дехто з членів НТШ, а то й частина громадянства, вважала цей почин непопулярним та не ворожила йому успіхів, але, на радість оптимістам, гроші на видання зібрано доволі легко і оце запланована праця вийшла в світ. Я впевнений, що вона має вартість для пізнання природи нашої Батьківщини і потрібна, в першу чергу, колеоптерологам України та напевно поцікавляться нею ентомологи європейських країв, а також деякі учені інших частин світу.

Всі культурні народи світу, а особливо наші сусіди, як чехи, поляки, мадари та в першу чергу німці працювали і працюють в цій ділянці та мають поважні досягнення. Чому ж ми маємо залишитися позаду тим більше, що маємо між собою ученого систематика і фавніста колеоптеролога, котрому треба допомогти в збереженні його знання для науки та для грядучих поколінь України.

Треба справді бути ентузіястом та мати велике замилювання до природи, щоб початково, як аматор, взятися за таку, майже непосильну працю і не кинути її не зважаючи на війну та еміграцію. Кажу непосильну, бо ділянка фавністики жуків у нас майже не торка на хоч деякі спроби були в тому напрямі роблені.

Д-р В. Лазорко цікавився жуками вже малим хлопцем, а від 20-го року життя працює в цьому напрямі науково. Він має за собою доволі більших чи менших праць з цього поля науки, порозкиданих по різних, переважно чужинецьких журналах (деяка частина лежить недрукована) і сьогодні багато європейських науковців покликається на нього в своїх дослідях. Не одному нашому жукові дав він відповідну назву, не допускаючи назви чужої, часами й ворожої нам.

Д-р В. Лазорко присвятив дослідям фавни жуків України весь вільний від професійної праці час. Він обслідував особисто частину терену України, опрацював музеальні збірки й використав дослівно всю доступну літературу в своїх і чужих мовах. Та в першу чергу користав з матеріалів своєї збірки, яка на сьогодні зберігає щонайменше пів мільйона примірників жуків, зібраних в більшості особисто, або одержаних дорогою виміни зі спеціалістами, з території всієї України від крайнього заходу Лемківщини по східний Кавказ. Крім того в його збірці є великий матеріал з усіх майже країв Європи, Азії, Північної Африки, Північної Америки та, завдяки його сестрі Ірені Радкевич, з Австралії. Не перебільшую, коли скажу, що це найбільша приватна збірка жуків у світі в руках українця.

Автор переписується з численними спеціалістами-колеоптерологами України, Польщі, Австрії, Німеччини, Франції, Англії, Мадярщини і інших країв. Це дає йому змогу слідкувати за найновішими світовими дослідями в цій галузі науки.

Праця д-ра Лазорка написана на високому науковому рівні й доступна справді тільки спеціалістам. Вона виправляє неточності і неправильні висновки попередників та творить основу, на якій в майбутньому зможе фавністика жуків України далі успішно розвиватися. Автор у своїх глибоко обґрунтованих висновках не накидає нікому своєї думки і обстоює тільки правду.

д-р М. Гуцуляк

СТАН ДОСЛІДЖЕННЯ ФАВНИ ЖУКІВ УКРАЇНИ

Фавністика жуків України була і є метою моєї наукової праці та зв'язаних з нею численних теренових обслідувань і студій музеальних матеріалів і моєї власної збірки. Для тієї цілі переглянув я майже всю, доступну мені літературу, розкинену по безчисленних ентомологічних журналах та провадив переписку з відповідними спеціалістами.

З початку здавалося, що намічену ціль буде можна досягнути розмірно легко, але воєнна хуртовина й лиха доля, які кинули мене далеко поза межі України, перечеркнули мої пляни і сподівання. Стало очевидним, що написати фавну жуків України в умовах еміграції не під силу одній людині, зайнятій при тому професійною працею. Майже неможливо сподіватися співпраці з українськими колеоптерологами в Україні. Здобувати новіші матеріали приходить з великими труднощами, при чому матеріали з музеїв України майже зовсім недоступні для наукового опрацювання. Труднощі при здобуванні літератури так української як і чужинецької переходять майже фізичні й грошові спроможності одної людини.

З жалем довелося мені закинути думку про виконання праці в такому виді, як було заплановано і треба було погодитися з реальними можливостями.

До деякої міри зменшує моє розчарування невдачею факт, що є щасливіші від мене дослідники, котрі мають всі можливості наукової праці але і їм не вдалося дотепер довести до кінця цього рода наукову працю. Маю на увазі капітальну фавністику німецьких жуків *Horion*-а, якої друк розпочато в 1941 році і з якої появилася дотепер всього 9 томів. Автор нині на схилку віку й ледви чи вдасться йому довести до кінця запланований 10-тий том, а у всякому разі немає ніякої надії на те, щоб міг він закінчити цілість. Слід згадати, що до помочі йому стали усі німецькі колеоптерологи, музеї та бібліотеки включно з Академією Наук та численні меценати, котрі забезпечують фінансово негайну появу дальших томів.

Мимо таких ідеальних умовин мало надії, щоб запланована праця була доведена до кінця, бо мабуть не знайдеться ніхто, хто бувби в силі та мав охоту продовжувати розпочату роботу.

З наведеного виходить ясно, що годі сподіватися появи фавністики жуків України не лише в умовинах еміграції але навіть і в Україні, у всякому разі вона неактуальна під цю пору й не має ніяких познач, щоб хтонебудь взагалі мріяв чи думав про неї. Сучасний стан колеоптерології в Україні виключає на жаль таку можливість на довгі роки.

Доцільно буде з'ясувати ті об'єктивні причини, які гамують в Україні розвиток таких основних ділянок колеоптерології та взагалі ентомології як систематика, таксономія та фавністика з зоогеографією. Можливо, що аналіза тих причин pomoже бодай в деякій мірі усунути перешкоди на цьому полі.

Не має сумніву, що сучасні напрямні в колеоптерології та взагалі ентомології відмінні від тих, які були при кінці минулого та на початку 20-го століть, приблизно до кінця першої світової війни. По періоді незвичайно буйного розвитку систематики й описової ентомології та споріднених з ними ділянок, прийшла радикальна зміна, яка здавалося раз на все відсуне в тінь теоретичні проблеми. У зв'язку з розвитком сільського господарства і лісництва з одної сторони а превентивної медицини і ветеринарії з другої сторони, дійшла до незвичайно буйного розквіту т. зв. прикладна ентомологія, яка осягнула свій вершок в Злучених Державах Америки та в Радянському Союзі. Давний тип ученого ентомолога, з початку майже завсіди аматора, котрий поклав підвалини під систематику, таксономію, біологію і фавністику з зоогеографією, майже вимер в Америці і в Радянському Союзі а його місце заняли ряди фахово вишколених, професійних прикладних ентомологів, котрих одинокою ціллю є винайдення найбільш ефективних методів поборювання шкідників. Практично ця діяльність загрожує поважно винищити в будучому все комахине життя без огляду на те чи шкідливе воно, чи корисне, а навіть кінечне для біологічної рівноваги в природі.

Прикладна ентомологія стала причиною того, що так в північній Америці як і в Радянському Союзі систематика та інші теоретичні науки стали непопулярними, у всякому разі непрактичними, бо непоплатними. Державні чинники в основному не мають зрозуміння для теоретичних праць, їх не піддержують а то й поборюють як речі непотрібні, зайву затрату часу та прямо діточу забавку.

Тимчасом роля теоретичних дисциплін в ентомології, а тим самим в колеоптерології, є величезна й безсумнівна. Не можна уявити собі правильного розвитку прикладної ентомології, якщо вона не буде ґрунтуватися на глибокому знанні систематики, таксономії і фавністики. Фактом є однак також, що неможливо бути рівночасно добрим прикладним ентомологом і спецом систематиком чи фавністом-зоогеографом. З тої причини прикладний ентомолог буде завсіди залежний в

першу чергу від систематика, котрий зможе визначити рід до виду та від фавніста, котрий зуміє дати образ поширення даного виду.

Ситуація в Україні в тій хвилині така, що систематиків майже нема а фавністів дуже мало й то займаються вони виключно групами, які особливо важні з господарчого боку, будьто як шкідники будьто як корисні види. Величезна кількість а в дійсності більшість видів, які позірно індиферентні (по правді брак відомостей про їх біологію) остає взагалі поза увагою наших колеоптерологів, їх ігнорується, їх прямо «взагалі немає».

Зовсім інакше виглядає ситуація в країнах класичної ентомології, в першу чергу в Німеччині, Австрії, Франції, Англії а навіть в Чехо-Словаччині, Польщі та Мадярщині.

В згаданих країнах, в котрих мимо значного розвитку прикладної ентомології ніколи не завмерла т. зв. «аматорська» себто чисто ідеалістична ентомологія, та де все ще плекається гасло «штука для штуки» є й досі найбільше число ентомологів-аматорів, ентузіястів. Нічого дивного, що там найбільше основно проведена інвентаризація й досліджена фавна та найбуйніше розвинена систематика та музейництво. У висліді боротьби з систематичною саламахою минулого появився в згаданих країнах в часі між першою й другою світовими війнами та по другій світовій війні ряд монументальних праць з ділянок систематики й таксономії, а також з зоогеографії і фавністики.

Під тим оглядом положення в Україні особливо невідрадне. Ледви чи є тепер в Україні якінебудь колеоптерологи-аматори, котрі малиби змогу зайнятися проблемами, які їх справді цікавлять. Практично вся ентомологічна робота є ведена професійними спецами, котрі, раз вони на державній службі, залежні від урядових директив й на ніяку творчу, спонтанну самостійну працю в ділянці теоретичної ентомології не спосібні.

З перегляду доволі імпазантної об'ємом української колеоптерологічної літератури останніх років можна прийти до хибного переконання, що зроблено й робиться доволі багато для вивчення систематики і фавністики жуків України.

Не можна заперечити, що вивчено і вивчається доволі багато родин жуків особливо важних в сільському господарстві та лісництві і відомих як шкідники, прим. Scarabaeidae, Elateridae, Tenebrionidae, Cerambycidae і Vuprestidae. З корисних опрацьовано Coccinellidae. Доволі популярними стали також досліди підродина Halticinae. Всі ті праці не охоплюють однак більше, як 25-30% видового складу фавни України. Для інших, позірно індиферентних родин та т. зв. «малих видів» немає взагалі спеціалістів не то що в Україні, але взагалі в Радянському Союзі і ними ніхто не займається, хіба зовсім принагідно. Доволі згадати дуже цікаву працю Кришталя про фавну лісової підстілки долини Дніпра, щоб побачити, як ігнорується цілий ряд родин — їх прямо немає. Між тим незаперечні факти вказують на те, що саме дрібні, незамітні види, які масово живуть і розвиваються в лісовій підстілці,

є головним чинником, відповідальним за творення родючого лісового гумусу і їх вивчення має велике практичне значіння.

З наведеного ясно, що як довго пануватиме в Україні неправильний підхід, який каже дошукуватися у всякій науковій праці лиш практичних здобутків, так довго годі сподіватися якоїнебудь поважної фавністичної роботи.

На жаль і те, що робиться в Україні на полі систематики і фавністики викликає поважні застереження. Велика кількість праць є на дуже низькому науковому рівні. Мало того, багато праць вражають рядом очевидних похибок та неправильних висновків і булоби мабуть краще, щоби вони взагалі не появлялися. Вони вносять в науку лиш заколот та плутанину. Мається прямо вражіння, що працю ведеться з поспіхом, визначається помилково а при тому використовується безкритично стару літературу. При теренових дослідах вживається дуже примітивних методів ловлі і винищується тварин без милосердя. Що такі досліди рівнозначні з девастацією терену дослідів це очевидне. Останніми часами присвячено особливу увагу «вивченню» заповідників, але працю в них ведеться в такий спосіб, що скоро не буде цілі зберігати заповідників. Варта привести факт, котрим гордяться деякі українські учені, що примінюючи косіння сачком (зовсім не наукова метода) зловлено в короткому часі на обмеженому терені 500.000 примірників жуків одної лише підродини Halticinae. Висліди теренових дослідів були опубліковані в дуже короткому часі.

Кожному, хто знає труднощі та затрату часу при визначуванню мікроскопійних жуків цієї підродини, ясно, що про точне опрацювання півмільйонової маси жуків не може бути мови. Навіть великим музеям це не під силу і я впевнений в тому, що цю масу нещасних, знищених тварин викинено на смітник або їх поволі з'їдають шкідники, а визначення відбулося хіба «на око» прихапцем. Не диво, що саме праці, які торкаються фавни Halticinae а також Curculionidae України рясніють від похибок.

Точніший розгляд дослідження фавни жуків України показує, що й тих 25-30% з загальної кількості жуків України, яким присвячується увагу, досліджено дуже поверховно. Для багатьох видів знане їх поширення лиш дуже загально. Про те, щоби осягнути стан, в якому знаходиться приміром в цій хвилі німецька фавністика, де для одного виду відомо часто по сто й більше місць находження, немає мови. Причина ясна. Немає аматорів ентузіястів, котрі булиби в змозі і хотіли посвятити весь вільний час і усі свої сили дослідженню фавни України. А якщо вони є, то не мають надії на те, що їх висліди будуть колинебудь надруковані. Такої праці ніколи не виконають спеці, котрих заінтересування проблемою кінчиться з хвилиною закінчення 8-годинного дня праці.

Є й інші об'єктивні й дуже поважні причини, які відстрашують дослідників від фавністики. Одною з головних є недоступність для приватних осіб заграничної колеоптерологічної літератури а тим самим неможливість слідкувати за найновішими здобутками систематики. Наші

учені довідуються про існування ряду монографій й праць лиш з резюме в спеціальних журналах. Але не тільки приватні особи але й установи не є в змозі придбати заграничну літературу. Є цілий ряд дуже поважних заграничних ентомологічних журналів, яких взагалі немає навіть по центральних бібліотеках України. Мало того, багато передвоєнних журналів, в котрих знаходяться капітальні, джерельні праці і причинки до фауни України, немає в бібліотеках.

Другою і більш поважною перешкодою є майже цілковитий брак контакту з заграничними спеціалістами. Відомо, що для багатьох родин, а часом навіть родів, є лиш один або два відомі спеціалісти в цілому світі і без їхньої помочі всяке визначування є неможливе або щонайменше дуже проблематичне. Наші вчені мусять з konieczности користуватися старими визначниками, або такими, що вперто негують здобутки заграничної науки. У висліді нашу науку збагачують такими вислідами, від яких стає іноді соромно. В фауну українських жуків попадають через те такі види, які з зоогеографічних оглядів взагалі в Україні неможливі. Велике замішання вводять останньо дуже популярні в Україні псевдовизначники, які приводять лиш невелике число найзвичайніших видів. Якщо такими визначниками користуються аматори то це можна оправдати, але коли вживають їх спеціалісти то це прямо годі зрозуміти.

З великим жалем треба підчеркнути факт крайньо байдужого відношення наших наукових кругів до проблеми збереження в Україні збірок з терену України. У висліді пропадають неоцінені в фавністичному відношенні збірки жуків з України та стають фактично недоступні для наукового опрацювання. Одна з найкраще збережених збірок з терену Західньої України а саме збірка українського дослідника, покійного Михайла Клапача*) пропала недавно для України тому, що не нашлося невеличких фондів, щоб її придбати для Академії Наук в Києві. За ціну всего 150 доларів вона була придбана Зоологічним Музеєм у

*) Михайло Клапач син важко скривавленої, але повсяк час української Землі-Лемківщини. Дуже мало знаємо про його дитячі та студентські часи. Мимо моїх настирливих просьб, він завсіди відкладав на пізніше написати свою біографію. На жаль мені невідома навіть дата його народження. Зацікавлення природою, особливо комахами, проявляв вже з молодих літ. Почав збирати комах приблизно в 1905 році і від того часу присвятив весь вільний час досліджуванню фауни України, в першу чергу Лемківщини, а пізніше околиць Львова, Чорногори і Поділля. Головну увагу присвячував жукам, але принагідно збирав також комах з інших рядів. Улюбленою його групою були водяні жуки. Його збірка під багатьма оглядами унікатна, вона прекрасно препарована і дуже докладно етикетована, через що має велику наукову вартість. Вона обнімає приблизно 50 тисяч примірників. Професійна праця та невелике фізичне здоров'я не дали йому змоги працювати науково так, що залишив він всего три невеликі, друковані праці про фауну Касової Гори і околиць Львова та один рукопис, якого доля невідома. По другій світовій війні переселився в Польщу. До самого кінця безмежно тужив за Україною та мріяв про поворот. Працював на полі ентомології до останніх хвилин життя, приготавляючи свою збірку до пересилки в Україну. Помер 8 травня 1958 року на Шлеську.

Варшаві. А треба знати, що мрією М. Клапача було зберегти його збірку саме в Києві.

Поважною перешкодою, яка не дозволяє вповні уявити собі багатство цілої української території є обмеження дослідів фавни України до офіційальних теперішніх кордонів, які впрочім змінювалися вже декілька разів від вибуху другої світової війни. Великий заколот вносять безустанні зміни адміністративних одиниць та зміни назв заселених пунктів. Міжтим одиноко правильним є вживати в фавністичних працях фізіографічного районування, яке вже давно переведено в Україні. Такий підхід в фавністичних працях давно прийнявся в заграничній літературі. Зате в Україні все ще покутує політично-адміністративний підхід, який в ніякому разі не вияснює зв'язку даного виду з природним середовищем. Для науки є зовсім обоятно чи якийсь вид живе в такій чи іншій області, зате є важне чи живе він приміром в Горганах, чи в Чорногорі.

Невідрадний стан української систематики і фавністики відбивається дуже некорисно на заграничних публікаціях, які торкаються України. Треба об'єктивно признати, що в працях російських радянських авторів назва «Україна» здобула вже остаточно громадянство хоч і не вповні. Зате брак саме синтетичних праць, які відносилисьби до України (обоятно систематичного чи фавністичного характеру) є причиною, що в західно-європейській літературі покутує ще часто стара, образлива для нас назва „Südrussland“, „Russland“ або „Polen“. На жаль західно-європейські учені грішать в тому напрямку крайнім неуцтвом. В одній і тій же праці Київ приміром є раз в Україні, раз в Росії, а навіть в Польщі. Ситуація зміниласьби негайно, колиби перед європейськими спеціалістами покладено фавністику жуків України.

Брак заінтересувань українських колеоптерологів всіма родинами жуків стає причиною, що за ревізію збірок України беруться необізнані з дійсністю заграничні спеціалісти й у висліді види, які є українськими ендемітами, одержують назви, які не відповідають дійсності а з українського національного погляду є для нас своєрідним поличником (гл. моя ревізія триби *Serphennini* фавни України).

Чи можна уявити собі появу фавністики жуків України без ревізій величезних документальних матеріалів, зібраних на західно українських землях польськими, чеськими та подекуди німецькими дослідниками? Як можливо розв'язати пекучі, замотані проблеми систематики деяких видів без простудіювання відповідних матеріалів та типів, збережених в музеях Мюнхену, Відня, Праги, Будапешту, Кракова тощо? Не всі проблеми можна розв'язати в Москві й Ленінграді. Хто з українських колеоптерологів займається або бодай має охоту займатися тими проблемами?

З наведених коротко негативних фактів стає очевидним, як важко думати про скорі і успішне опрацювання фавністики наших жуків. Тимчасом українська наука настільки вже поступила вперед, що треба остаточно подумати про чотири основні колеоптерологічні праці:

1. Повну інвентаризацію (католог) фавни жуків всієї України без огляду на політичні кордони. До такої праці треба би забезпечити співпрацю деяких європейських спеціалістів (бодай до деяких родин).
2. Повну бібліографію літератури так фавністичного як описового і екологічного характеру, що відноситься до терену України. Без такої праці годі уявити собі переведення інвентаризації фавни. Для тої цілі треба співпраці наших учених так в Україні як і закордоном. Колеоптерологи України мусіли б зібрати літературу, яка доступна в Радянському Союзі а закордонні дослідники недоступну в Україні літературу західньої Європи.
3. Фавністику жуків України.
4. Визначник усіх жуків української фавни. Ця остання ціль не може бути осягнена так довго, як довго не переведено інвентаризації фавни та не зібрано бібліографії.

Є багато проблем, які годі було би розв'язати негайно прямо через те, що треба би зібрати матеріял з родин, які були практично зовсім дотепер залишені поза увагою. Очевидно що опрацювати фавністику а тим більше визначник, напр., видів роду *Atheta* України в тій хвилині неможливо. До речі навіть в Німеччині, де рід *Atheta* найкраще досліджений, панує ще хаос і про остаточну синтетичну працю годі подумати.

Треба очевидно погодитися й з добре відомим фактом, що така проблема, як фавністика даного терену ніколи не буде опрацьована остаточ-но. Це відноситься і до України. Фавна не є статичним явищем, вона динамічна й міняється. Одні види вигибають, другі опановують нові терени тощо. Це не значить однак, що така праця безцільна, бо вона хоч би й з похибками буде завсіди основою до дальших дослідів.

Таку працю виконують всі, навіть найменші народи, отже це справа й нашої чести показати остаточ-но світові, яка багата й різноманітна українська природа. Така праця автоматично й раз на все покінчила би в науковій ентомологічній літературі зі змішуванням та ідентифікацією України з Росією.

Щоби така праця мала відповідний відгук вона мусіла би бути видана не лише в українській, але бодай в одній з великих світових мов а це дуже важке до зреалізування.

*

Я довго вагався заки рішив видрукувати мої матеріяли до систематики і фавністики. Я був би куди щасливіший, колиб міг видати бодай один том фавністики. Я був і є противний дрібним причинкам тощо. Нажаль дійсність приневолила мене змінити думку з багатьох чисто практичних причин.

В першу чергу моя велика збірка жуків, зібраних в різних місцях України, зберігає таку велику кількість рідких видів та матеріалів до поширення поодиноких видів в Україні, що вона мусить бути за всяку ціну збережена для української науки. Моя збірка вцілості (разом зі збіркою середньо європейських та північно американських і австралійських жуків й інших комах) призначена по моїй смерті Українській Академії Наук в Києві. Коли і в якому стані буде вона перевезена в Україну, невідомо. Воєнне ліхоліття й довготривала «еміграція» моєї збірки, що перейшла всяке «й на возі й під возом» вже й так позначилася деяким знищенням неперепарованих матеріалів. Примітивні американські умовини, в яких загрожує збірці кожночасно найбільше нещастя, а саме вогонь та шкідники, наказують опрацювати її якнайскоріше та опублікувати бодай найцікавіші її частини, які завсіди будуть важним матеріалом при остаточному опрацюванні фауни України. Таким способом моя збірка буде збережена для науки навіть тоді, колиби вона пропала чи була поважно пошкоджена в якомунебудь стихійному нещастю.

Відомості та інформації, які я зібрав в часі моїх дослідів не можуть бути зберігані в пам'яті безконечно. Є багато подробиць, які досі не записані й які, якщо не будуть опубліковані, будуть призабуті й пропадуть безповоротно. Це торкається в першу чергу систематичних дослідів, ревізій непевних, або помилкових визначень тощо. Є велика кількість хибних поглядів та помилкових визначень, які ще покутують в літературі, які повторяються безконечно різними авторами, а які треба остаточно в'яснити та справити. Довше годі толерувати такі помилки й з хаосом треба остаточно покінчити.

В моїй збірці знаходиться велика кількість видів, які я вперше найшов в даному терені, чи взагалі на терені України й які тепер вдруге «відкривають» українські ентомологи. Проте треба мої знахідки опублікувати й зберегти за ними право першенства тим більше, що через брак відповідної літератури їх часто зовсім неправильно визначають й через те вводять в літературу дальше замішання.

Дехто може мені закинути, що мої висновки основані на невеликій кількості примірників або навіть на унікатах. Дехто може також закинути, що мої ново показані види для України не є справді новими, бо вони вже давно знані й зберігаються в такій чи іншій збірці.

Моя відповідь є проста і логічна.

Що з того, що в музейних чи приватних збірках України знаходиться такий чи інший вид можливо й в численних примірниках, що зберігаються прекрасні матеріали, коли їх ніхто не опрацьовує й що важніше не опубліковує. Мало того, вони є майже абсолютно недоступні для дослідів зацікавлених спеціалістів. Напевно не один вид, досі непоказаний в фауні України, є збережений в музеях, але на жаль нікому нічого про те не відомо.

Справжню наукову вартість мають лиш ті збірки, які є якнайскоріше і якнай докладніше науково опрацьовані та опубліковані. Фавністичні

списки не є дійсним відзеркаленням справжнього багатства даного терену, не є вони й показчиком того, що фактично зберігається в музеях і приватних збірках. Вони є доказом того, що науково опрацьовано, описано і опубліковано. Сама збірка може загинути але коли вона критично опрацьована, перевірена й опублікована, її вартість є тривала.

Як довго якийсь вид не є згаданий в хочби одній друкованій праці й показаний хочби в одному примірнику з одного становища для даного терену, так довго він є незнаний в даній фавні. Очевидно він буде «новим», коли його вперше буде показано в фавністичному списку.

Видрукування моїх матеріалів, за якими треба сподіватися першого тому «Фавністики жуків України», повинно бути визовом і стимулом для українських фавністів до пожвавленої праці на занедбаному полі.

Мої «Матеріяли» не мають претенсії на повноту та розв'язання усіх неясних питань фавністики жуків України. Вони часом навіть дискусійного порядку. Вони й мають подекуди фрагментарний характер та в дійсності є зібранням в одну цілість кількох менших праць, які були первісно задумані, як осібні праці. Терміновість праці та зв'язані з її друком кошти є причиною, що моя праця не появляється в такому об'ємі, в якому я бажавби її бачити.

Щоб оминати повторювань, бажаю зазначити, що майже весь матеріал, який обговорено в цій праці, зібрав я особисто й він зберігається в моїй збірці. Якщо матеріал походить з інших збірок або зібраний іншими дослідниками то це відмічено осібно. Майже всі обговорювані види приводяться для даного терену (пр. для околиць Львова, Києва тощо) вперше.

ЗАВВАГИ ДО СИСТЕМАТИКИ, НОМЕНКЛЯТУРИ І СИНОНІМІКИ

CARABIDAE

Carabus scheidleri zawadzki Kr. Слід остаточно звернути увагу так заграничних як і українських колеоптерологів на неправильну транскрипцію імені *zawadzki*. Прізвище професора львівського університету, в котрого пошану назвав Kraatz (властиво Frivaldszky) цей вид, є Alexander Zawadzki й відповідно до цього треба писати *C. zawadzki* й таку саме транскрипцію вжив первісно Kraatz. Наслідком безсоромної мадяризації Csiki та ігнорації німецьких та на жаль й українських авторів (Ganglbauer, Reitter, навіть пізніше Kraatz, Winkler, Breuning, Грабар, Пономарчук, Медведев) впроваджено в літературу цілковитий хаос, при чому вживано неправильно назв *Zawadszkyi*, *Zawadskyi* й вкінці *Zawadskii*. Невже «капітальні» праці Csiki будуть й надалі для українських авторів самотнім авторитетом й біблією? Чейже вони повні помилок і шовіністичних тенденцій. Одинокі дослідники, котрі дотепер вживали правильну транскрипцію, були Нормузакі і М. і J. Łomnicki, на жаль їх праці чомусь ігноруються. Добре було би трохи докладніше простудіювати джерельну літературу а менше послуговуватися груботомовим твором Csiki. Впрочім якби навіть Kraatz вжив був помилкову транскрипцію, то згідно з правилами міжнародної зоологічної номенклятури слід таку помилку справити й привернути правильну транскрипцію.

Carabus irregularis v. *nároznyi* Csiki. Цю форму описав Csiki в пошану ентомолога Z. Nározny, змадяризувавши ім'я на *nárosnyi*. Абстрагуючи від сумнівної таксономічної вартості тієї форми, треба, згідно з попереднім сказаним, змінити назву на *nároznyi*.

Carabus violaceus violaceus andrzejowskii Fisch. Вже мабуть Fischer-Waldheim зробив помилку описуючи цю расу в пошану польського природника Andrzejowsk-ого (~~Antoni Andrzejowski~~) як *C. Andrzejuskii*. Дальші

автори впровадили страшенну плутанину, транскрибуючи імя в неймовірно перекрученому виді. Kraatz приміром пише *Andrzejuskiyi*, Якобсон і Winkler *Andrzejuskii*, Breuning, Аверін та Кришталь вживають *Andrzejuscii* і *Andraejuscii*. Між тим знова М. і J. Łomnicki вживали лише назву *Andrzejowskii* й вона є одиноко правильна.

Carabus violaceus pseudoviolaceus Kraatz. Расова приналежність українських примірників *C. violaceus* є покищо неясна, головню через неправильне визначування західньо-українських рас. Замішання впровадив в основному Eidam, котрий вважав, що в Карпатах на схід аж по Буковину живе var. *pseudoviolaceus* Kraatz. Погляд Eidam-а прийняли Csiki та Roubal а за ними й українські колеоптерологи Грабар й Пономарчук.

Як відомо, *pseudoviolaceus* Kraatz. є морфою підраси *exasperatus* Duft., яка заселює в основному південну Чехію та в дещо змінній формі околиці Відня та територію австрійських країв Бургенлянд й Долішню Австрію. Типовою ціхою цієї підраси є особливо скручений кінець пеніса й лише ця ціха є рішальною про приналежність даних примірників до підраси *exasperatus* Duft. та її морфи *pseudoviolaceus* Kraatz. Вияснив це остаточно Breuning й з його поглядом погодився Mandl в опрацюванні рас *violaceus* Австрії.

Я не маю в пляні вияснити на цьому місці приналежність усіх рас *C. violaceus* України. Ця проблема буде точно й всесторонню обговорена в приготовлюваній монографії роду *Carabus* України. Моїм завданням в тій хвилині є звернути увагу українських колеоптерологів на те, що будовою пеніса не мають західньо-українські, а в першу чергу карпатські і закарпатські примірники *C. violaceus* нічого спільного з підрасою *exasperatus* чи її морфою *pseudoviolaceus*. В основному всі раси, підраси й морфи *violaceus* в Україні (за виїмком раси, яка заселює крайній схід України, де живе patio *aurolimbatus* Dej.) належать до одного типу, а саме до patio *violaceus* й мають характеристично збудований пеніс, який звужується поволі від основи до кінця, а при самому кінці розширюється до переднього краю й є легко втятий.

Основну масу карпатських і закарпатських примірників утворює підраса *andrzejowskii* Fisch. у формі морфи *carbonatus* Schauf. Через бастардизацію повстали в багатьох місцях, а особливо на межі, де зустрічаються *violaceus*, *andrzejowskii* і *carbonatus* численні, дуже відхильні популяції, які незвичайно утруднюють точне визначення, а то й роблять його неможливим. Особливо помітне воно на крайньому заході України в Низькому Бескиді та на межі Карпат і Підгір'я. Дуже часто зустрічаються також справді льокальні морфи на невеликому просторі. Приміром примірники знаходжені в карпатських лісах є майже завжди типові *carbonatus*, в той час як в долинах річок та на отвертих місцях як от полонинах тощо живе форма, яка може подекуди нагадувати

морфологічно морфу *pseudoviolaceus*. Я не зовсім погоджуюся з думкою Breuning-a, що в Карпатах живе типова підраса *andrzejowskii* Fisch. і радше схильний вважати форму отвертих місць за підрасу *wolffi* Dej. Чи типовий *violaceus* живе в Галичині, про що писав мені Breuning, я дуже сумніваюся.

Carabus fabricii ucrainicus Laz. Расова приналежність українських примірників вияснена достаточо в моїй праці в 1951 році й дуже дивно, чому українські колеоптерологи вперто її ігнорують та приводять типового *fabricii* з Говерлі, що є очевидною зоогеографічною нісенітницею. Слід також опрокинути таку фантастичну нахідку, як Ясіня на Закарпатті (Грабар). Навіть якщо був один чи другий примірник знайдений в тому районі, то він міг бути хіба принагідно занесений повенями з Говерлі, або Петроса й так воно повинно бути відмічено.

Взагалі слід звернути увагу на те, що ужгородські ентомологи (Пономарчук) вперто ігнорують в своїх працях про рід *Carabus* всі новіші систематичні досягнення (Breuning, Mandl, Крижановський) та дальше придержуються застарілої системи Ganglbauer-a і Reitter-a, котрих наслідуює невільничо Csiki. Види роду *Carabus* дальше помішані наче горох з капустою й ніякого натяку на модерну систематику з поділом на *Carabi brevi-i longimandibulares* немає. Льокальні морфи приводиться часто як раси. Деякі висновки є прямо незрозумілі. Як приміром можна написати, що *C. scabriusculus* Oliv. «широко распространен по всей Европе» (Пономарчук)? Як можна вважати *C. transsylvanicus* Dej. расою *concolor* F., коли відомо, що це раса *silvestris* Panz. Впрочім годі на цьому місці виправляти всі похибки, зв'язані з фавністикою і систематикою роду *Carabus*, які внесла в літературу Пономарчук. Я поверну до цієї проблеми в моїй монографії.

Leistus (Leistophorus Reitt.) bänningeri Roub. Український ендеміт, про якого є вже ціла література, на жаль ігнорована або незнана Крижановському, котрий в 1952 році написав дослівно: «еще недостаточно известный, описанный из высокогорья Закарпатской Украины — возможно также представляет подвид от *L. piceus* Fröl.» Roubal описав його в 1926 р. на основі (буцім то 5) примірників, знайдених в альпійській полосі на Чорногорі в липні 1923 р. Кількість дійсно знайдених Roubal-ем примірників до нині непевна, бо вже в 1930 році згадує він в своїм каталозі про 7 примірників, з котрих 6 було в його збірці а 1 ♂ в збірці Bänninger-a. Те саме згадує Maġan в праці з 1941 року. Між тим в листі до мене писав Roubal, що усіх знаних примірників є «asi 8», а сам він мав уже лише 3 примірники, прочі роздав в обмін. Один з його примірників був у збірці Makólsk-ого, яка згоріла в часі другої світової війни.

Цікаве є справжнє поширення цього виду. Roubal не показав докладно місця знайдення, очевидно доцільно, щоби зберегти його перед

знищенням. Однак в праці з 1941 року приводить Маґан докладніші дані згадуючи, що мав нагоду дослідити ось такі примірники:

1 ♂ з Попа Івана (coll. Roubal).

2 ♂♂ 2 ♀♀ з Попа Івана (coll. A. і J. Fleischer), (uti *alpicola* Fuss. determinatus).

1 ♂ з Попа Івана б. Требушан (coll. Kodum).

На основі праці Fleischer-Mazura-Trojan-a II. 1922 можна догадуватися, що цей вид був вперше знайдений в 1922 році J. Fleischer-ом і помилково визначений, як *alpicola*. Згадані чеські дослідники збирали в 1922 році на Мармарошському Попі Івані (б. Требушан), в 1923 на Чорногорському Попі Івані а в 1924 році знова на Мармарошському Попі Івані. Ясно проте, що згадані в літературі примірники *L. bänningeri* знайдені частинно на Чорногорському, а частинно на Мармарошському Попі Івані. Останньо приводить його Пономарчук також з Говерлі.

Csiki не знав цього виду in natura і обмежився до повторення опису Roubal-a, зазначаючи при тому що: «kommt auf der Cserna hora im Komitate Máramaros vor.»

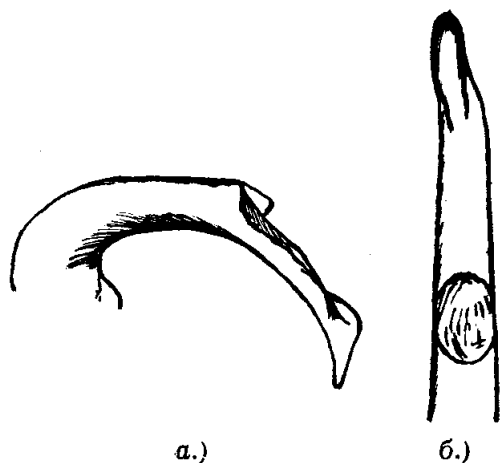

Рис. 1. Копуляційний орган самця *Leistus bänningeri* Roub.

б) з дорзальної сторони.

а) з боку.

Є очевидне, що праця Маґан-а з 1941 року не була відома Крижановському, бо інакше не був би він писав, що в Європі є відомих досі лише 3 види subg. *Leistidius* (до котрого вчисляє *piceus* Fröl., *alpicola* Fuss і *bänningeri* Roub.). Маґан описав значно більше європейських видів subg. *Leistidius*, а крім цього перший довів, що *L. bänningeri* не має нічого спільного з subg. *Leistidius*, а належить радше до subg. *Leistophorus* Reitt. Незрозуміло однак, чому Маґан всетаки включив *bänningeri* до визначника subg. *Leistidius*, через що піддав в сумнів висліди своїх дослідів.

Я мав нагоду в 1954 році докладно перевірити самця *L. bänningeri*, якого переслав мені до дослідів М. Bänninger. Він має карточку: Podkarp. Rus. Čorna hora. VII. 1923. Roubal. Препарат пеніса вказує без ніякого сумніву, що цей вид не лише не є расою *piceus* Fröl. але взагалі немає

нічого спільного з subg. *Leistidius*. Будовою пеніса й іншими ознаками він безсумнівно належить до subg. *Leistophorus* і подекуди подібний до *L. nitidus* Duft., хоч відрізняється від нього вже хочби краскою.

Останньо Bänninger вповні погодився з моїми вислідами та доповнив опис в Arb. Mus Frey 7. 1956.

З огляду на рідкість *L. bänningeri* в збірках, труднощі в визначуванні та недоступність літератури, я привожу всі заобсервовані ознаки, які дотепер не були згадані в літературі. Вигляд пеніса дає найкраще змогу зорентуватися в систематичному положенні виду. (рис. 1).

Тіло назагал коротко-овальне. Голова і передньоспинка помітно вузші від покрив так, що ширина покрив є дуже помітна. В цілому тіло дуже плоске, особливо передньоспинка і покриви.

Хоч згідно з оригінальним описом краска тіла є «pechschwarz», то в дійсності, досліджений мною примірник, який є вповні зрілий, є рудобрунатою краскою, лиш дещо темнішою, як у *L. ferrugineus* L. Голова і покриви темніші, передньоспинка ясніша. Покриви з ледви помітною іридізацією. Передньоспинка і покриви по боках дещо ясніші але не зовсім «rötlich-gelb durchscheinend» як пише Roubal. У всякому разі це не дуже помітне.

Ямки на голові (6), про які згадує Roubal, це радше нерівні заглиблення між очима. Лише зовнішні заглиблення є справді виразніші.

Передній беріг передньоспинки до переду дещо луковато вигнаний. Загально передньоспинка подібна будовою до *lencoranus* Reitt., але передні кути вистають до переду виразніше, а задні кути є виразно прямі.

Маргінальні щетинки (Marginalseta) розміщені виразно в передній частині краю передньоспинки а не як описує Roubal «in der Mitte des Randes».

Покриви дуже коротко овальні (виразно приблизно $\frac{1}{3}$ коротші, як у *riceus*) і у ніякому разі не так звужені до переду, як у *riceus*. Пункти в рядках грубі і заходять на промежутки. Ряди пунктів майже зникають в задній частині покрив. Третій проміжок з 3-щетинконосними порами. В теоретичнім продовженні другого рядка на кінці покрив по одній нижній щетинконосній порі.

Ноги значно коротші, як у *riceus*. Чотири перші членики лапок розширені.

Підборідний зубець (Kinnzahn) роздвоєний. Горляних щетин (Kehlbörsten) є сім і вони розміщені в простій лінії на дуже виразно зазначеному, чорному гребені.

Передньогруди майже без пунктури, по боках і по середині гладкі.

Виросток передньогрудий (Prosternalfortsatz) слабо по боках обрамований, загострений, в задній частині вижолоблений і загнений вниз.

Епімери і епістерни з морщеною скульптурою і декількома, дуже грубими пунктами.

Основа задніх бедер (Hinterhüftenbasis) з двома порами і при внутрішньому краю слабо морщена.

Боки перших членів черевця з морщеною скульптурою і кількома дуже грубими пунктами. Кожний сегмент, включно з анальним, по боках з одною щетинконосною порою.

Nebria reitteri Ryb. і *Nebria reichi* Dej. Rybiński описав *Nebria reitteri* в 1902 році на основі примірників знайдених в Чорногорі. За оригінальною діагнозою *N. reitteri* дуже подібна до *N. reichi* v. *bissenica* Bielz, від котрої різниться в основному наявністю двох щетинконосних пор по обох боках останніх вентральних сегментів. Всі пізніші дослідники, разом з найкращим знавцем групи Nebriini М. Bänninger-ом, вважали *N. reitteri* особним видом.

Jedlička сумнівався в 1930 році в видову самостійність цього виду та вважав його синонімом від *N. fussi* Bielz, при чому прийняв рівночасно за каталогом Csiki, що пріоритет є за *N. fuscipes* Fuss і у виду того вид повинен зватися *N. fuscipes* Fuss (*fussi* Bielz, *rivosa* Mill, *reitteri* Ryb.).*

Jedlička дослідив велику кількість примірників *N. fussi* Bielz з території Закарпаття та найшов, що кількість щетинконосних пор на вентральних сегментах є у цього виду дуже мінлива. Крім типових примірників, з одною щетинконосною порою по обох боках вентральних сегментів, находив він теж примірники, які мали по 2 а навіть 3-4 пори по боках тихже сегментів. Тому що всі примірники були з вигляду однакові, а описи обох видів (*reitteri* і *fussi*) є майже однакові (крім числа пор), Jedlička вважав правильним перевести синонімізацію. Він теж вважав, що Rybiński не знав *N. fussi*, бо не порівнював в своїм описі *N. reitteri* з *fussi* а лиш з *N. reichi* v. *bissenica*.

* Я не погоджуюся з підходом Csiki й вживаю далше назву *fussi* Bielz а не *fuscipes* Fuss. Синонімізація Csiki переведена на чисто формалістичних основах. Оба види були описані в тому самому році і в тому ж журналі з тою різницею, що *fuscipes* є описана на 16 сторони а *fussi* на 176 сторони. Мені видається сумнівним, чи такий формалістичний підхід є правильний і чи доцільно міняти назву та вводити заколот? Я вповні згідний з Heikertinger-ом, що вигребування назв для цілей формалістичного пріоритету є недоцільне і шкідливе. Впрочім *N. fussi* Bielz це „nomen conservandum“, який вживається вже понад 50 років (Ganglbauer 1892). Крім Csiki, Roubal-a та групи чеських авторів, як Pulpan і його товариші, всі інші автори як Kult, а навіть Пономарчук, котра систематично признає авторитет Csiki, вживають давно прийняту назву *fussi* Bielz.

Моїм завданням є довести, що і Jedlička і інші чеські ентомологи як прим. Kult помилялися й що *N. reitteri* Ryb. є якщо не осібним видом то дуже помітною географічною расою, а при тому типовим українським ендемітом.

Дивує мене, як можна переводити синонімізацію обох видів на тій основі, що мовляв Rybiński не знав *N. fussi*, бо не порівнював *N. reitteri* з *N. fussi*. *N. fussi* Bielz є звичайним карпатським видом і Rybiński збирав його також в часі дослідів в Карпатах. В його збірці є 12 примірників, визначених як *rivosa* з власноручно написаними етикетками «Тухля, Красний Лук». Факт, що Rybiński порівнював в оригінальній описі *N. reitteri* не з *N. fussi* а з *N. reichi* v. *bissenica* є зовсім зрозумілий, бо саме оба ці види до себе незвичайно подібні в той час, коли подібність *N. reitteri* з *N. fussi* є мінімальна.

Можливе, що Jedlička мав в 1930 році типові і нетипові примірники *N. fussi* Bielz, а не бачив *N. reitteri* Ryb. або мав оба види, але їх не розрізняв. Найкращим доказом на те, є факт, що він змінив пізніше свій погляд, але знова помилоково перевів синонімізацію *N. reitteri* Ryb. з *N. reichi* v. *bissenica* Bielz. Цю останню синонімізацію прийняв також Kult, котрий написав в 1944 році ось таке: «*N. reitteri* Ryb. Nach Ing. Jedlička ist diese mit *N. reichi* subsp. *bissenica* identisch».

Той же погляд обстоював Kult послідовно і в його визначнику Carabid-ів CSR, де на сторони 196 написав: «*N. reitteri* Ryb. = *N. reichi* Dej. s. *bissenica* Bielz» (через помилку Ryb.). З моїм поглядом погодився він аж в 1954 році (листовне повідомлення). Те саме зробив Bänninger in litt. та Csiki (Käferfauna d. Karpathenbeckens).

В заключенню треба прийняти, що *reitteri* якщо не осібний вид то бодай географічна раса, а якщо так то вона повинна називатися *N. reichi* subsp. *reitteri* Ryb. З огляду на географічну розірваність ареалів обох видів я радше вважаю їх осібними видами.

Я дуже вдоволений, що мені вдалося довести видову або щонайменше расову самостійність одного з найтипівіших українських ендемітів, котрому грозило загублення в повені синонімів.

В основному треба шукати причин непорозуміння в незвичайно великій мінливості кількості щетинконосних пор на вентральних сегментах, яких число вважалось незмінним та характеристичним для відповідних видів. За оригінальним описом *N. fussi* Bielz і *N. reichi* Dej. та її раса *bissenica* Bielz повинні мати по 1 порі (unisetos) по обох боках вентральних сегментів а *N. reitteri* Ryb. по дві і більше (bisetos та plurisetos). На основі більшого матеріялу показується, що ця, позірно незмінна ознака є в дійсності незвичайно мінлива і через те не зовсім придатна до схарактеризування специфічності видів. Про велику мін-

ливість кількості абдомінальних щетинконосних пор у *N. reitteri* і *reichi* можна найкраще зорієнтуватися з відповідних рисунків (рис. 2).

Докладне дослідження мого матеріялу та матеріялу збірки Bänninger-a привело мене до ось таких висновків:

1. Кількість щетинконосних пор на останніх (3-5) вентральних сегментах згаданих видів є дуже мінлива. Більшість примірників *N. reitteri* Ryb. є bi- або plurisetos-ного типу а *N. reichi* v. *bissenica* Bielz unisetos-ного типу. *N. fussi* Bielz є завжди unisetos-ного типу.
2. Велика більшість примірників *N. reitteri* Ryb. має по обох сторонах вентральних сегментів дуже несиметрично уложені численні (2-6) пори і лише дуже рідко находимо примірники, котрі тут і там мають несиметрично лише по 1 порі (фіг. 8, 10, 11).
3. Мої примірники *N. reichi* v. *bissenica* Bielz мають правильно лише по одній щетинконосній порі по обох сторонах вентральних сегментів і лише рідко й то звичайно односторонно по 2 пори (фіг. 12, 15, 16, 17).
4. З трьох примірників *N. reichi* Dej, які я бачив, два мають по одній порі по боках вентральних сегментів, а лише один примірник має одну пору подвоєну (фіг. 18).
5. Всі примірники *N. fussi* Bielz, які я бачив, мають правильно лише по одній щетинконосній порі по боках вентральних сегментів. Чи plurisetos-ні примірники, про яких згадує Jedlička, були справді *N. fussi* я не маю змоги рішити.

Тому що різниці між *N. fussi* Bielz і *N. reitteri* Ryb. та *reichi* Dej. є дуже виразні (гляди визначник), я приводжу лише різниці між дуже зближеними *N. reitteri* і *reichi* v. *bissenica*.

Голова: На голові немає тривалих ознак, які давали би змогу з цілковитою певністю розрізнити оба види. Дальші досліди на великому матеріялі повинні вияснити чи заобсервовані різниці в будові висків є тривалі чи індивідуально мінливі? У *N. reitteri* перехід між очима і висками лагідний і не утворює гострого кута. У *N. reichi* v. *bissenica* виски часто гостро від очей відмежовані й не переходять в очі лагідно лише утворюють майже простий кут.

Передньоспинка в обох видів однакової будови.

Покриви: Будова покрив а особливо плечей дуже відмінна в обох видів та добре надається до їх схарактеризування. Плечі вистають у *N. reitteri* дуже виразно і плечевий зубець багато сильніше розвинений та більше до заду спрямований, як у *N. reichi* v. *bissenica*. У *N. reichi* v. *bissenica* плечевий зубець переважно значно слабше зазначений. Зга-

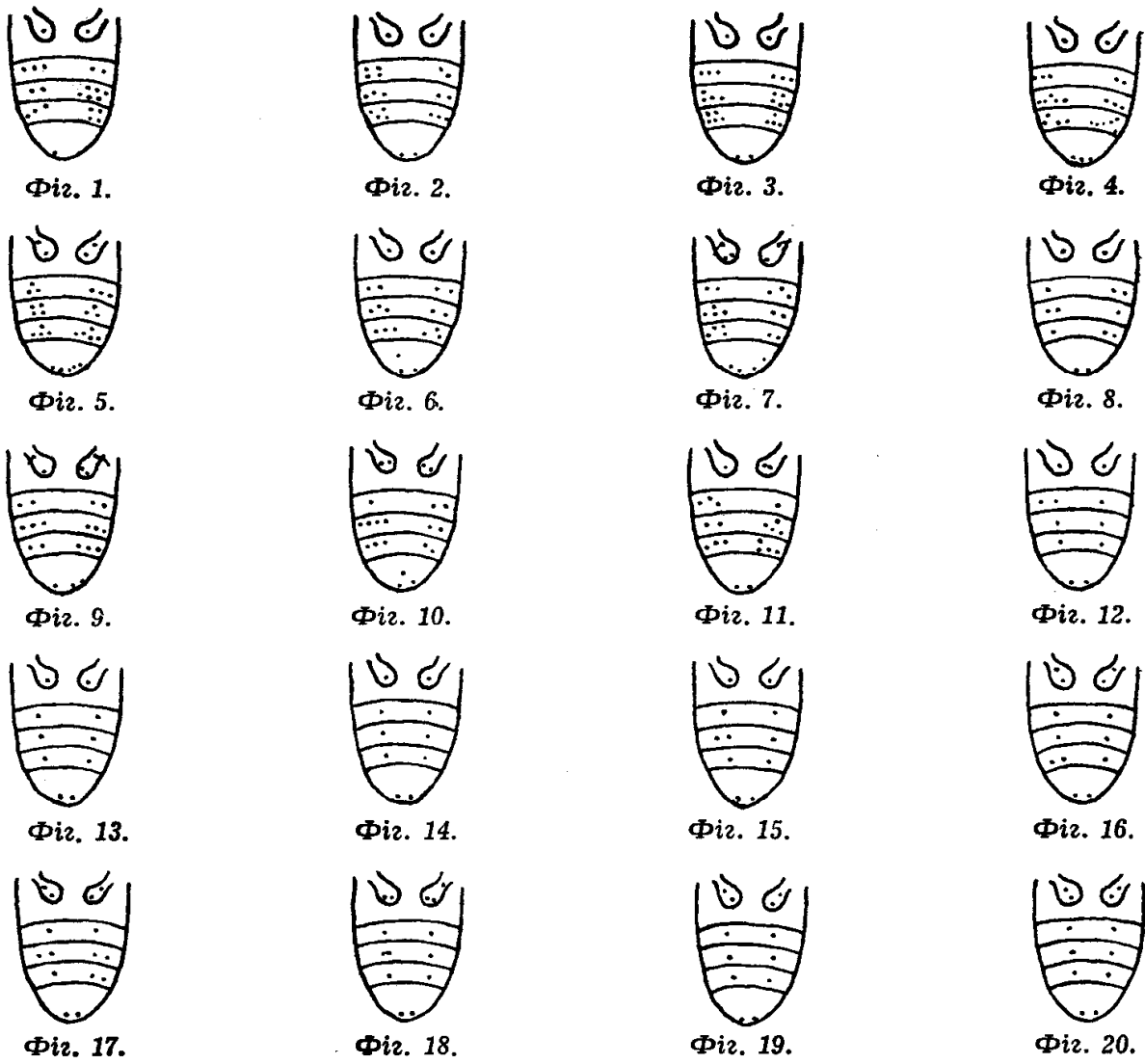

Рис. 2. Розміщення щетинконосних пор на вентральних сегментах:

Nebria reitteri Ryb.

Фіг. 1-5. Гортани: г. Яйце Перегінське.

Фіг. 6. Гортани: г. Хом'як.

Фіг. 7-9. Черногора: г. Пожижевська.

Фіг. 10-11. Черногора.

Nebria reichi v. *bissenica* Bielz.

Фіг. 12-15. Гори Фогараш: Негої.

Фіг. 16. Трансильванія.

Фіг. 17. Гори Фогараш.

Nebria reichi Dej.

Фіг. 18. Трансильванія.

Фіг. 19. Банат.

Фіг. 20. Гори Цібіне.

дану ознаку можна найлегше спостерігати при огляданню жука з гори. Основа покрив у *N. reitteri* дуже слабо до заду вигнана, себто майже проста. У *N. reichi* v. *bissenica* основа покрив до заду виразно луковато вигнана. Остання ознака є найбільше константною з усіх. Рядки пунктів у *N. reitteri* переважно сильніші й глибші, у *N. reichi* v. *bissenica* дещо слабше зазначені і плитші. Покриви у *N. reitteri* дещо більше випуклі, як у *N. reichi* v. *bissenica*. В загальному вони у *N. reitteri* більше рівнобіжні й дещо довші а у *N. reichi* v. *bissenica* більше овальні й дещо коротші.

Величина: *N. reitteri* завжди дещо більша (приблизно 12 мм) від *N. reichi* v. *bissenica* (10-11.5 мм).

Копуляційний апарат: В загальному копуляційний апарат усіх трьох видів цієї групи є дуже простої Carabid-ної будови. Він виглядає часто майже однаковий у різних видів, але в загальному він у *N. reitteri* дуже довгий і вузький а його кінець при огляданню з гори сильно витягнений. У *N. reichi* v. *bissenica* він дещо коротший і грубший, а його кінець при огляданню з гори менше витягнений.

Висновок з моїх дослідів очевидний. Оба види — *N. reitteri* і *N. reichi* v. *bissenica* є до себе дуже подібні і через те важко часом їх правильно визначити. Однак заобсервовані ознаки настільки маркантні і майже сталі, що про синімізацію обох видів не може бути мови. Вважати їх видами чи географічними расами, важко в цій хвилині сказати. На основі дотеперішніх відомостей, географічна ізоляція промовляє за тим, щоби вважати їх особними видами. *N. reitteri* Ryb. є обмежена в своєму поширенню на східні Карпати (Високий Бескид, Горгани, Чорногора і Роднянські Гори). *N. reichi* Dej. і v. *bissenica* Bielz. знані дотепер лише з південних Карпат (Транссильванські Альпи і Банат), при чому *N. reichi* Dej. обмежена до західної частини південних Карпат і до Бігорських гір а v. *bissenica* до східної частини південних Карпат, а саме до гір Фогараш. Досі покищо невідомо, як далеко на південь поширена *N. reitteri*, а з другої сторони, як далеко на північ заходить *N. reichi* v. *bissenica*. Щоправда *N. reichi* і v. *bissenica* були показані з Близниці на Закарпаттю (Fleischer-Mazura-Trojan), але докладна перевірка відповідних примірників (Jedlička) показала, що це були помилково визначені примірники *Deltomerus carpathicus* Mill.

Поки не будемо мати докладніших відомостей про поширення обох видів в посередніх теренах я більше схильний вважати *N. reitteri* Ryb. особним видом. Можливо однак, що як в будучому найдуться між обома видами перехідні форми а ареали їх поширення зійдуться разом, то прийдеться вважати її расою *N. reichi* і визначувати як *N. reichi* subsp. *reitteri* Ryb. За таким поглядом схиляється особливо Kult (in litt.).

Визначник українських карпатських видів

subg. *Alpaeus* Bon.*

1 (8) Передпоследний членик задніх стіп на кінці дуже виразно скісно стятий. Передпоследний членик лябіяльних пальців з трьома щетинками (якщо вони обломані, то всетаки зберігаються відповідні щетинконосні пори). Передньоспинка по боках дуже сильно викроена. Плечевий зубець дуже помітний. Покриви в третім промежутку з слабо зазначеними щетинконосними порами. Краска горішньої поверхні тіла чорна або чорняво-брунатна без сліду металічного полиску.

2 (3) Тіло більше, 12-13.5 мм. довге, ширше і більше овальне. Голова виразно згрубіла. Передньоспинка дуже велика, широка і коротка та до заду дуже сильно викроена. Пальпи одностайно брунатні.

fussi Bielz (*fuscipes* Fuss, *rivosa* Mill., *reitteri* Jedl. nec. Ryb.).

3 (2) Тіло менше, 10-12 мм. довге, вузше і менше овальне. Голова не згрубіла. Передньоспинка менша, виразно вузша і відповідно довша та до заду менше викроена. Пальпи двобарвні, чорні з ясно червоним закінченням, що добре помітне навіть на незовсім зрілих примірниках.

4 (5) Ноги і вусики жовті або червоно-жовті.

reichi Dej.

5 (4) Ноги і вусики переважно чорні, себто уда завжди темно-чорні, гомілки найчастіше також чорні, стопи темно-брунатні.

6 (7) 3-5 стерніти plurisetos, себто обосторонно з 2, а частіше з 3-6, часто несиметрично уложеними щетинконосними порами. Рідко тут і там несиметрично лише з 1 порою. Основа покрив майже проста або щонайбільше дуже слабо до заду луковато вигнана. Плечевий зубець переважно дуже сильно розвинений і до заду дещо спрямований. Покриви в цілому більше рівнобіжні і видовжені та дещо більше випуклі. Рядки пунктів дещо

* Я не вважаю вказаним (як це пропонує Csiki) розділювати підрід *Alpaeus* Bon. на subg. *Alpaeus* Bon., до якого мала би належати *N. transsylvanica* Germ. та subg. *Alpaeonobia* Csiki з видами *reichi* Dej., *reitteri* Ryb., і *fussi* Bielz.

глибші. Пеніс дуже довгий з довгим, тонко витягненим кінцем. Пересічно більший, 11-12 мм. довгий.

reitteri Ryb.

- 7 (6) 3-5 стерніти unisetos, себто обосторонно лише з 1 щетинконосною порою, або лише виїмково тут і там і то лише односторонно з двома порами. Основа покрив сильно луковато до заду вигнена. Плечевий зубець слабше розвинений. Покриви в цілому більше овальні, дещо коротші й плоскіші. Рядки пунктів дещо плиткіші. Пеніс переважно дещо коротший і грубший, а його кінець дещо слабше стончілий. Пересічно менший, 9.5-11.5 мм. довгий.

reichi v. *bissenica* Bielz.

- 8 (1) Передпоследний членик задніх стіп на кінці дуже слабо скісно стятий. Передпоследний членик лябіяльних пальпів з чотирьохма щетинками (якщо вони обломані, то все таки зберігаються відповідні щетинконосні пори). Передньоспинка по боках слабо викроена. Плечевий зубець слабо замітний. Покриви в третім промежутку з дуже виразними, щетинконосними порами. Горішня поверхня тіла завжди з виразним зеленкуватим, фіолетним або олов'яним, металічним полиском.

transylvanica Germ.

- 9 (10) Тіло вповні зрілих жуків слабо пігментоване, покриви виразно просвічують.

fma *rufino-flavipes* (*alpigrada* Csiki).

- 10 (9) Тіло вповні зрілих жуків сильно пігментоване, покриви не просвічують.

- 11 (12) Ноги темні.

fma *nigripes*.

- 12 (11) Ноги жовті.

fma *flavipes* (v. *ormayi* Ganglb.).

Nebria reitteri Ryb. живе в східних Карпатах так в підальпейській, як і в альпейській полосах. Вона зустрічається в підальпейській полосі між й під камінням, на берегах малих, затінених лісових потоків. В альпейській полосі живе вона на берегах потоків та коло водопадів. Як усі види роду *Nebria*, вона дуже гігрофільна. Чому Пономарчук вважає *N. reitteri* Ryb. типовим високоальпейським видом, мені невідомо? За моїми спостереженнями вона зустрічається куди частіше в субальпейській полосі.

Наші відомості про дійсне поширення цього виду в Україні дуже обмежені. Кількість відомих становищ на диво дуже невелика, особливо коли порівняти їх з відомими становищами для деяких альпійських а навіть кавказьких видів.

Високий Бескид: Головсько біля Турки (зб. С. Полянський. Один примірник зберігається в збірці Stöckl-а, але його походження видається мені непевне).

Горгани: г. Яйце Перегінське ♂♂♂ 18. 6. 1938., ♂ 20. 6. 1938., ♀ 25. 6. 1938 (зб. Лазорко).
Хом'як са. 1100 м. (Lokay, Stöckl, 21. 6.).

Чорногора: loco typ. (Ryb. descr. orig.).
Гаджина 28. 6. (H. Lgocki).
Мареш 25. 6. (H. Lgocki).
Пожижевська 15 і 17. 7. Всі зберігалися в збірці Maćzyński-ого, яка згоріла в часі другої світової війни (Makólski 1952).
Пожижевська 26. 6. 1927. (M. Клапач), ♂♀ 5. 7. 1939. (Лазорко).
потік Брескулець ♀ 6. 7. 1939, в альпійській полосі (Лазорко).
Косова Ріка (Štorkán. det. et coll. Roubal).
Оса (Klička).
Говерля (Pfeffer), (Пономарчук).

Я не в змозі рішити чи примірники з Кузів, Діяни біля Рахова, Шешула, Говерлі та Петроса, яких згадує Jedlička як *N. fussi* Bielz, справді приналежні до цього виду чи може до *N. reitteri* Ryb.

Notiophilus laticollis Chaud. Визначення *N. laticollis* Chaud. і *hypocrita* Curtis (*germiny* Fauv.), особливо ♀♀, не є легке. Систематичні ознаки, які підкреслюють різні автори, є доволі змінні і визначення поодинокі зловлених примірників є часто сумнівні. Певне однак, що оба види бодай в Україні є біологічно зовсім відмінні. *N. laticollis* є ксерофільним та мабуть псаммофільним видом з південним варіантом поширення, а *N. hypocrita* трапляється мабуть лише на півночі на вересовищах. Показання цього виду з Чорногори доволі сумнівні, хоч невиключене.

Horion згадував в 1941 році, що систематичне положення та таксономічна вартість обох згаданих видів є доволі сумнівні та що немає певних критерій для їх відрізнення.

При порівнянні обох видів виявляється, що найбільше типовою ознакою є степінь шагренування зовнішніх промежутків. Шагрен у *laticollis* дуже виразний і засягає часом аж на другий промежуток. У *hypocrita* шагрен дуже слабо зазначений і часто його немає навіть на

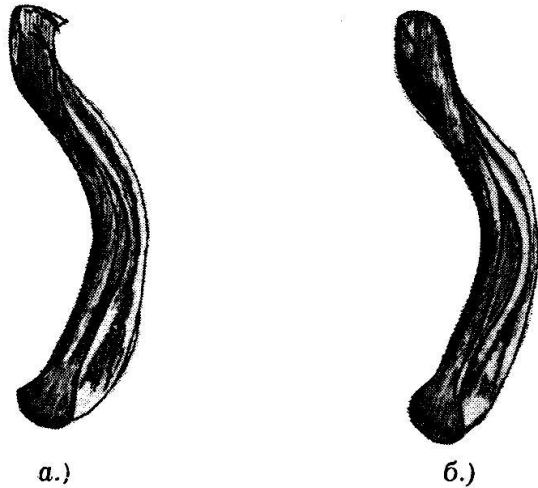

Рис. 3. Копуляційний орган самця

а) *Notiophilus laticollis* Chaud. Поділля: Лиса Гора.

б) *Notiophilus hypocrita* Putz. (*germinyi* Fauv.). Польща: околиці Варшави.

третьому промежутку. Різниця в ширині другого промежутка не дуже помітна, особливо у ♀♀.

Я дослідив пеніс українських примірників *laticollis* та порівняв його з пенісом типового *hypocrita* з Польщі (ок. Варшави) та з рисунком пеніса *hypocrita* з Швеції (Lindroth) (рис. 3).

На жаль форма пеніса у обох видів однакова, а внутрішня будова без специфічних різниць і непридатна для спрецизування видів.

Мені годі покищо рішитися, чи ідентичність пенісів вказує радше на те, що оба види слід вважати лиш расами одного й того самого виду чи ні? Між Carabid-ами є багато видів з ідентичними пенісами а все-таки їх морфологічні й біологічні ознаки настільки значні, що немає сумніву про їх видову самостійність. З огляду на не дуже великі але все-таки тривалі різниці в степені шагрену та на відмінну екологію, я схильний вважати їх на будуче окремими видами.

Я перевіряв деякі примірники роду *Notiophilus* з теренів України, які видавалися мені неправильно визначеними. Виявилось, що примірники *N. hypocrita* Curtis, які показав Trella з околиць Перемишля (♂♀) є в дійсності *N. laticollis* Chaud., у всякому разі вони зовсім ідентичні з моїми примірниками з ксеротермічних становищ на західньому Поділлі. Також 1 ♀ зловлена J. Łomnick-им на схилах Глиїв б. Воскресинців б. Коломиї й показана як *hypocrita* Spaeth, це в дійсності *laticollis* Chaud., чого впрочім й треба було сподіватися з зоогеографічних міркувань. Треба сподіватися, що й примірники з Поділля (Дзвиняч 12. 8.

1930), які ловив Tenenbaum і показав як *germinyi* Fauv. є в дійсності *laticollis* Chaud. На жаль, я не мав нагоди бачити примірників, які ловив Кришталь численно на Київщині та які показав як *hypocrita* Putz. Мабуть вони також *laticollis* Chaud. Зате можна сподіватися, що *hypocrita* Putz., якого показав з Полісся (Будинки біля Столина) Kinel, є справді *hypocrita* Curtis. Показання Плигінського про нахідку *hypocrita* Putz. в Криму, де впрочім живе *laticollis* Chaud., є дуже сумнівне.

Chlaenius nitidulus Schrnk., *kindermanni* Chaud. et sensu Müller, *tibialis* Dej. і *chrysothorax* Kryn.

Згадані види уявляють собою найбільше заплутану й невияснену групу з усіх українських і можливо європейських видів роду *Chlaenius*.

Непорозуміння та труднощі у визначуванні видів цієї групи викликала праця Müller-а з 1934 року, до якої дав спонуку Makólski, котрий перший завважив виразні різниці між поодинокими видами цього комплексу. Мимо всіх моїх зусиль, мені й досі не вдалося в'яснити вповні цю проблему. Головною причиною моєї невдачі є брак відповідних матеріалів з східних територій України, особливо типів Chaudoir-а, Faldermann-а і Hochhuth-а, які недоступні для наукового опрацювання. Мої завваги не мають в ніякому разі претенсії розв'язати остаточно справу, але вони допоможуть, можливо комусь з українських дослідників, взятися остаточно за це діло.

Щоби улегшити дальші досліді, слід пригадати ось такі факти:

1. *Chl. nitidulus* Schrnk. був описаний в 1781 році (*schrunki* Duft. 1805). Згідно з оригінальним описом, задні кути передньоспинки є виразні, але менше або більше притуплені, або навіть легко заокруглені. Боки передньоспинки перед задніми кутами не є викроєні. Ноги завсіди ясні.
2. *Chl. tibialis* Dej. (1825-31). Згідно з описом задні кути передньоспинки є гострі, а боки передньоспинки виразно викроєні. Уда завсіди чорні.
3. *Chl. v. kindermanni* Chaud. (1856). За Chaudoir-ом, це відміна виду *nitidulus* замітна особливою брунатно-мідяною краскою горішньої поверхні тіла та ногами такої самої краски, як у *tibialis*. Два примірники (з Києва та з Поділля) мали краску ніг таку, як нормальні примірники *nitidulus*.
4. *Chl. v. nitens* Fald. (1836-38). Оригінальний опис цієї форми, на жаль, мені невідомий.
5. *Chl. v. uliginosus* Hochh. (1871). Описаний з Києва і віднесений Черкуновим та Якобсоном в синоніми *tibialis*. За оригінальним описом передньоспинка є такої форми, як у *tibialis*. Через наявність гу-

стих брунатних волосків покриви дуже виразно брунатні. Ноги, або зовсім жовто-червоної краски, або уда є чорняві але не так темні, як в *tibialis*.

6. *Chl. chrysothorax* Kryn. (1832). За оригінальним описом різниться дуже виразно від усіх попередніх меншими розмірами тіла та виглядом передньоспинки, яка є по боках значно виразніше і довше викроєна а єї задні кути дуже вистаючі. Покриви до переду значно більше звужені, як в інших видів цієї групи.
7. *Chl. nitidulus* v. *lomnickii* Patk. (1910). Описаний з Болехова на Підкарпатті на основі одного примірника, який мав би бути тоби різнитися від *nitidulus* глибше зазначеними рядками точок на покривах та грубше пунктованою передньоспинкою і чорними удами. Про форму передньоспинки не згадано нічого.

На основі матеріалів, які зібрав Makólski в Польщі та на заході України (Поділля), відрізнив Müller два основні типи а саме: широко поширений тип з тупими задними кутами передньоспинки, себто *Chl. nitidulus* Schrnk., та тип з гостро зазначеними задними кутами, для якого вжив назву *Chl. kindermanni* Chaud. Müller вважав, що так ясноногі як і темноуді примірники останнього виду є лише расами одного й того самого виду та що обі раси живуть ніби то зовсім відсепаровані від себе. Яснонога раса мала би жити лише на Поділлі та на схід від Поділля. За Müller-ом чорноуді примірники з терену Польщі та України різняться специфічно від правдивого *tibialis* Dej., який є поширений головно у Франції і в Баварії. Чорноуда раса з України залишилася однак без назви.

Вкінці згадав Müller, що до цієї групи видів слід також зачислити *Chl. chrysothorax* Kryn. (з Криму), при чому виразно підчеркнув, що ясноногі примірники *kindermanni* з Поділля, є дещо подібні до *chrysothorax*, але в основному різняться від нього дуже виразно.

Факт, що Makólski передав свій матеріал до оцінки Müller-ові, вказує на те, що не був він певний видової приналежності та таксономічної позиції згаданих видів. На жаль Makólski ніколи не зазначував на етикетках року коли визначував жука і це не дає змоги точно слідкувати за розвитком його поглядів.

Справді, в різних збірках зберігаються ясноногі примірники, визначені Makólsk-им первісно (до 1934 року) як *chrysothorax* Kryn. (приміром Ворохта 5.8.1933 (моя збірка), Кути (Kutg) 17.7.1932 (coll. Frey)). Однак такі самі примірники, збирані в 1934 і пізніше (себто по появі праці Müller-a), визначував Makólski вже як *kindermanni* Chaud. [Ворохта 25.7.1934. (збірки Львівського і Варшавського музеїв), Окопи на Поділлі 15. і 21. 7. 1936. (моя збірка і збірка Варшавського музею), Заліщики (моя збірка і збірка Львівського музею), Лукавиця б. Сянока (збірка Львівського музею)].

Коли взяти до уваги, що праця Müller-а появилася в березні 1934 року, то стає очевидним, що Makólski погодився з поглядом Müller-а та почав визначувати вид, який вважав первісно приналежним до *chrysothorax* Krup. як *kindermanni* Chaud. Очевидно, що не мав він вже змоги справити попередні визначення й через те находимо в збірках різно визначені примірники одного й того самого виду.

Дуже багато завинив також Kuntze, котрий неправильно зреферував працю Müller-а та повідомив начеб то Makólski найшов *chrysothorax* Krup. на західньому Поділлі. На щастя вдалося відшукати записку Makólsk-ого, зроблену вже по другій світовій війні, в якій він каже дослівно так: „Wbrew twierdzeniu Kuntzego (1934. P.P.E.13.) gatunku tego na Podolu nie znajduwalem.“ (Burakowski in litt.).

Ясно проте, що *Chl. chrysothorax* Krup. не живе на Поділлі й взагалі ніде на заході України.

Makólski погодився, що ясноногі примірники з гострими кутами передньоспинки є мабуть *kindermanni*, але відкинув думку Müller-а, що чорноногі примірники є расою цього виду. Müller вважав, що лише чорноуді примірники з Франції це правдивий *tibialis*, у котрого форма передньоспинки є мінлива а задні кути не завсіди так гострі, як у східно європейських примірників (яких вважав приналежними до *kindermanni*). Ясно отже, чому Makólski приводить в 1952 році чорноуді примірники, які називає не *kindermanni*, але *tibialis*. Це вказує на те, що він вважав польські і українські чорноуді примірники ідентичними з французькими та альпійськими *tibialis*. Не має сумніву, що треба повернути видову самостійність *tibialis*, якого описав Dejean як особний вид і який опісля zdeградували Ganglbauer і Reitter до степення аберації.

На жаль не видно ще кінця тій плутанині. В 1947 році вийшла праця Kult-а, в якій автор вважав за Müller-ом, що чорноуді примірники з Чех, Польщі і України не є *tibialis*, а лише чорноуда раса *kindermanni* Chaud. sensu Müller, яку слід називати subsp. *lomnickii* Patk.

Розібратися остаточно в тім лабіринті суперечностей справді дуже важко. Мої теренові досліді привели мене до ось таких висновків:

1. Перш усього виявилось, що думка Müller-а начебто яснонога форма чи раса *kindermanni* Chaud. sensu Müller зустрічається лише на Поділлі та на схід від Поділля, а немає її на захід від цього терену, де живе виключно чорноуда раса, є неправдива. Я находив ясноногу форму *kindermanni* також в горах і околицях Львова. В околицях Львова живуть обі форми, але яснонога трапляється куди рідше.
2. Мої чорноуді примірники з України не різняться нічим особливим (крім краски) від примірників *tibialis* Dej., ловлених в Тиролю, які вважалися дотепер типовими *tibialis*. Слід при тому зав-

важити, що мої примірники з Тиролю мають дуже гострі задні кути передньоспинки, яка є по боках виразно викроєна. Вони одностайно зелені. Зате українські примірники мають червоно-мідяну передньоспинку й лише покриви є зелені.

3. Форма задніх кутів передньоспинки чорноудих примірників міняється і в тому самому терені (прим. Вільшаниця б. Золочева) живуть примірники з дуже гострими та з тупими кутами.

По моїй думці, на території України живуть осьтакі види:

1. *Chl. nitidulus* Schrnk.
2. *Chl. tibialis* Dej. [fma nigrofemoral *kindermanni* sensu Müller (nec Chaud.), s. *lomnickii* Patk.].
3. *Chl. kindermanni* sensu Müller nec Chaud.
4. *Chl. chrysothorax* Kryn.

Залишаються деякі проблеми, що їх я, по причині браку порівняльних та оригінальних матеріалів, не в змозі вияснити.

1. В першу чергу це питання чи слід вживати назву *kindermanni* Chaud. для примірників з ясними ногами та гострими кутами передньоспинки? — Згідно з оригінальним описом, *kindermanni* має виразно мідяно-бронзову краску, якої не мають примірники з заходу України. Нічого не відомо про форму кутів передньоспинки у *kindermanni* (в описі нема про це згадки). Щоб вияснити проблему, треба мати оригінальні примірники Chaudoir-а. Якщо тип *kindermanni* не є ідентичний з примірниками *kindermanni* sensu Müller, то останні повинні одержати нову назву. (Дуже дивно, що Hochhuth не згадує в праці з 1871 року про *kindermanni*, хоч він був описаний з Київщини й східнього Поділля ще в 1856 році).

2. З'ясувати, що таке *Chl. uliginosus* Chaud., якого описано з Києва, а опісля віднесено в синоніми *tibialis* Dej. Відповідні примірники мабуть зберігаються в збірці Hochhuth-а.

3. Вияснити евентуальне споріднення, а може навіть ідентичність *Chl. kindermanni* Chaud. з *Chl. nitens* Fald. із Кавказу.

З огляду на актуальність проблеми, я привожу всі відомі мені та точно перевірені становища згаданих видів в Україні.

Chl. nitidulus Schrnk. По причині великої подібності цього виду до *kindermanni* sensu Müller і можливі похибки в визначенню, я не беру до уваги становища знані мені з літератури. Одиноко певні є становища на основі примірників моєї збірки: Жегестів в Низькому Бескиді та околиці Львова (Погулянка, Білогорща).

Chl. kindermanni sensu Müller nec Chaud.

Поділля: Заліщики, 3 прим. 15. 7. 1931. (Лазорко), Makólski leg. teste Müller, Львівський Музей.

Деренівка б. Заліщик, 4 прим. 7.1939. зб. Jarosiewicz (моя збірка).

Окопи, 1 прим. 15.7.1936. зб. Makólski (Музей у Варшаві).

1 прим. 21.7.1936. зб. Makólski (моя збірка).

Галичина: Околиці Львова: Погулянка, Замарстинів, Вулька (Лазорко).

Карпати: Лукавиця б. Сянока, зб. Makólski (Львівський Музей).

Войнилів б. Калуша, 2 прим. det. Mazur (Музей у Варшаві).

Зелемянка біля Скольного (Лазорко).

Синевідсько Вишне (Лазорко).

Ворохта, 1 прим. 5.8.1933. збирав і визначив Makólski як *chrysothorax* (моя збірка).

1 прим. 25.7.1934. зб. Makólski (Музей у Варшаві).

Чорногора, 2 прим. det. Mazur (Музей у Варшаві).

Кути? Kutg Pol. mer. det. Makólski як *chrysothorax* (Музей Frey-a).

Südrussland (Müller).

Румунія (Müller), Польща (рукописний каталог Makólsk-ого) (Burakowski in litt.), Словаччина (Kult).

Chl. tibialis Dej.

Околиці Львова: Знесіння, Кайзервальд (Лазорко), Кривчиці (Łomnicki M.).

Околиці Перемишля (Trella).

Самбір (Лазорко).

Болехів (Patkiewicz).

Жегестів й окол. (Лазорко).

Вільшаниця, с. Трудовач б. Золочева (Лазорко).

Поділля: Вовче над Дністром, Корелиці б. Бережан, Синьків (M. Łomnicki).

Тернопіль (Rybiński).

Ангелів, Тудор, Ясінь в Горганах (M. Łomnicki).

Київ (*uliginosus* ? Hochhuth).

Chl. chrysothorax Круп.

Мелітопільщина: Гаврилівка (Плигинський — R. R. Ent. XVI. 1916). Показання дуже сумнівне.

Крим: Симферопіль, loco tur. (Steven), (Криницький), Інжерман б. Севастополя (Плигинський).

Кавказ: Грузія: Сурамський Хребет (Schneider-Leder), Батумі (Якобсон), Тбілісі (Якобсон), Махінджаурі б. Батумі (Eichler), Ечміядзім (Eichler).

Мала Азія: Трабзон (Трапезунт) долина Міксіту (Eichler).

Calathus mollis Mrsh. Недавно одержав я з околиць Одеси більше число примірників роду *Calathus* (зб. І. Якубовський), які при поверховному огляданню не відрізнялися майже від *C. melanocephalus* L.

Тому, що були вони знайдені близько моря, я підозрівав, що це може бути *C. mollis* Mrsh. Будова пеніса, а головню парамер виявила, що всі вони справді приналежні до *C. mollis* Mrsh.

Вигляд правої парамери, загальний вигляд пеніса та темна краска епімерів мезостернума є зовсім відмінні від *melanocephalus* та вповні згідні з описом і рисунком *mollis* в праці Lindroth-а з 1943 року. Крім одного темного примірника всі одеські примірники мають однак дуже різко зазначену двобарвність горішньої поверхні тіла, яка майже в нічому не відрізняється від *melanocephalus*. Про таку різко зазначену двобарвність, згадує Ganglbauer при описі середземноморських примірників. Шведські примірники *mollis* є за Lindroth-ом завжди однотайно темні.

Поскільки мені відомо, *C. mollis* був досі показаний з України лише Черкуновим в околиць Києва. Мені невідомо чи це визначення було правильне. Я впевнений в тому, що *C. melanocephalus* показаний Куликовським з околиць Одеси, є *mollis*. Також чотири примірники з околиць Євпаторії (зб. Рубцов), які я визначив в 1951 році як *melanocephalus*, є в дійсності *mollis*.

У всякому разі, *C. mollis* Mrsh. є середземноморським видом у фавні України і мабуть виключно літоральним. За літературними показаннями він відомий з Середземноморського Басейну, з західньої та середущої Європи на схід до Чехословаччини та з південної Швеції.

Trechus fontinalis Ryb. і *latus* Putz. Визначення самців обох видів є легке. Крім основних різниць в будові пеніса та задних кутів передньоспинки, найбільше помітною є різниця в ширині і матовості першого розширеного членика задних стіп у ♂♂. У *fontinalis* він особливо широкий та завдяки виразній мікроскульптурі, котра добре помітна вже при побільшенню 40 разів, матовий. У *latus* перший членик задних стіп значно вузший та дещо довший, як у *fontinalis* а мікроскульптура при побільшенню 40 разів ледви помітна.

Про визначення самиць не було дотепер нічого згадано. Правда, при наявності порівняльного матеріялу можна, при дуже пильному огляданню, завважити типові різниці в будові задних кутів передньоспинки, але підчеркувані різниці в степені розвинення зовнішних рядків пунктів є дуже змінні. Тимчасом будова першого членика задних стіп є також у самиць дуже доброю ціхою, яка дозволяє визначити ці види з цілковитою певністю. У *fontinalis* всетаки він є виразно розширений та виразно матовий, хоч значно вузший як у ♂. У *latus* він дуже вузький а мікроскульптура майже невидна.

При наявності більшого матеріялу можна легко завважити, що у *latus* не лише передньоспинка але й покриви є дуже виразно випуклі, у всякому разі значно виразніше як у *fontinalis*, який назагал є значно плоскіший. Слід при тому згадати, що високогірські примірники *latus*

з Чорногори, які трапляються всуміш з *fontinalis*, є до нього дуже подібні.

За літературними показаннями *fontinalis* більший розміром від *latus*. Я завважив однак, що саме, навпаки, *latus* є більший від *fontinalis* і лише високогірські примірники *latus* є менші й приблизно тої самої величин, що *fontinalis*.

На основі доступного мені матеріялу, *Tr. latus* Putz. широко поширений в українській частині Карпат від Низького Бескиду по Чорногору.

Tr. fontinalis Ryb. відомий мені покищо лише з Чорногори, при чому всі примірники, які я бачив й які згадані в літературі, були знайдені в високогірській полосі. Мені відомі такі становища цього виду:

Використаний матеріял:

Пожижевська I ♂ 15. 7. (Rybiński leg. et coll.).

Говерля I ♂ (Stobiecki leg. et coll.).

Томнатик I ♀ 15. 7. (Rybiński leg. et coll.).

Кедроватий I ♀ 30. 6. (Rybiński leg. et coll.).

Арендарський потік I ♀ 15.6.1911. (Lokay leg. coll. mea).

Схил над Несамовитим Озером I ♀ 4.7.1939. Висіяний з трав (Лазорко).

Літературні показання:

Чорногора: 1500-1900 м. під камінням при малих зимних джерелах й коло снігу (Ryb. „*Trechus fontinalis*“).

Гаджина, Кедроватий, Пожижевська. Головно на висоті 1500 м. (Rybiński, Roubal). (Jeannel Monogr. Trech.).

Кедроватий 30. 6. (leg. Lgocki, coll. Maćzyński).

Примірник згорів в часі другої світової війни (Makólski 1952).

Кітловина між Говерлею і Брескулом, Арендарський потік (Lokay 1912).

Богдан (Vavra, det. Roubal), (Roubal-Cat. I.).

Мармарощина (Csiki, sec. Roubal Cat. I.).

Dromius agilis F. Новим синонімом цього виду є *Dromius werchratskii* Zanko, згаданий в Sitzungsberichte der math. nat. ärztl. Sektion d. Šewčenko Ges. der Wiss. I. 1924. p. 33. По правді це лише nomen nudum in litt. За повідомленням проф. Занька *Dr. werchratskii* має також ряд пунктів на першому промежутку. Де знаходиться тип і чи він взагалі зберігся, мені невідомо.

BUPRESTIDAE

Agrilus sperki (Hochh.) Solsky. Описаний в праці Hochhuth-а в 1873 році без показання місця знайдення і поминений Черкуновим в його списку жуків Києва і околиці. Цей факт дає можливість припускати, що

A. sperki був знайдений на Волині. На якій основі каталог Winkler-а показує Київ, як місце його знайдення, мені невідомо.

Згідно з інформаціями, які мені вдалося одержати, немає в збірці Hochhuth-а оригінального примірника. За типом треба би, мабуть, шукати в збірці Сольського, котрий в дійсності його описав і який можливо зберігається в його збірці в Музею Московського Університету.

Факт, що *A. sperki* є одним з нечисленних ендемічних видів роду *Agrilus*, які описано дотепер з України, вимагає остаточного в'яснення його систематичної приналежності.

Згідно з оригінальним описом, він дуже зближений до *A. cinctus* Ol. При докладному порівнянні оригінальних описів *A. sperki* Solsky і *A. curtii* Obenbg., немає найменшого сумніву, що оба види є ідентичні а опис Obenberger-а є майже дослівним, скороченим повторенням опису Сольського. They а за ним Алексеев і Загайкевич вважають, що *A. curtii* Obenbg., є синонімом від *A. antiquus* Muls. Мені видається така синонімізація дещо сумнівною. *A. antiquus* Muls. відомий лише з Альп. *A. curtii* Obenbg., виразно східньо-європейський вид, можливо понтійського походження. Він відомий з Австрії (околиці Відня і з Burgenland-у), Чехословаччини, Угорщини, Югославії, Болгарії і України. Мені невідомо, чи згадану синонімізацію переведено на основі досліду копуляційних органів а без цього годі з нею погодитися. Мені здається, що український вид, який дотепер показувано, як *A. curtii* і *A. antiquus*, повинен називатися *sperki* (Hochh.) Solsky = *curtii* Obenbg.

Розв'язати остаточно цю проблему можуть лише українські дослідники, котрим є евентуально доступний тип *A. sperki*.

Взагалі слід завважити, що систематика європейських видів роду *Agrilus* є в дуже хаотичному стані і розібратися в ній дуже тяжко.

CHRYSOMELIDAE

Phyllotreta diademata Foudr. Визначення цього доволі рідкого виду назагал легке. Дотепер не звернено однак уваги на одну дуже основну ознаку, яка дає змогу легко відрізнити *diademata* від дуже подібної *Ph. atra* F. Цікаво, що ні в монографії Weise, ні в праці Heikertinger-а не згадано ні одним словом про вигляд першого членика передніх стіп у ♂ *diademata*, який зовсім інший як у *atra*.

У *diademata* перший членик передніх стіп виразно ширший і значно більший як у *atra*. Він майже так широкий як роздвоєний останній членик передніх стіп. У *atra* він виразно вузший від роздвоєного останнього членика передніх стіп. Ця різниця дуже помітна, особливо коли порівнювати ♂♂ обох видів. Очевидно, що це можливе лише тоді, коли жуки є відповідно препаровані. Для визначення самиць рішальною є характеристична скульптура голови.

ВИДИ ДОТЕПЕР НЕПОКАЗУВАНІ В ФАВНІ УКРАЇНИ

CARABIDAE

Bembidion (Philochthus Steph.) neresheimeri Müll. Донедавна був показуваний лише з Німеччини і вважався німецьким ендемітом. Пізніше був знайдений також в Австрії а недавно на Словаччині (Kult 1952). покищо немає відомостей про знаходження цього виду в Польщі.

Я знайшов три примірники цього виду (♂♀♀) дня 7.5.1933 року в Білогорці біля Львова на отвертому, підмоклому терені, зарослому кущами верби і вільхи. Становище було окружене з усіх сторін молодим лісом і немає сумніву, що згадане місце було колись заросле лісом і прорубаний терен почав поволі заростати молодняком. Один ♂ був знайдений в тому самому місці 5.5.1940 року разом з *B. unicolor* Chaud. (*mannerheimi* Sahlb.).

Білогорща б. Львова перше певне становище цього виду в Україні та в околицях Львова.

Badister (Baudia Rag.) striatulus Hansen. Між численними примірниками *B. peltatus* Panz., які знайшов О. Любіщев в наносах Дніпра в Старосіллі біля Києва, виявлено 2 ♂♂ цього дотепер дуже мало знаного виду. Вони знайдені 10.6.1937 і зберігаються в моїй збірці. Це перша відомо знахідка в Україні. Визначення потверджено дослідом копуляційного органу, який дуже характеристичний і зовсім відмінний від споріднених *peltatus* Panz., *dilatatus* Chaud. і *gladiator* Arf.

Agonum (s. str.) holdhausi Arf. Я зловив одного ♂ 15.5.1941 року під обпалим листям в вогкій ямі на краю соснового ліса в Олешках біля Херсону. Понтійський вид, відомий дотепер з Балкану, Угорщини, Австрії (Neusiedlersee), Словаччини, Італії, Корсики, Кавказу (де?) та Туркестану. Цікаве, що в нашій літературі немає дотепер згадки про знаходження цього виду в Україні хоч я впевнений в тому, що він широко поширений на півдні.

Цікаве чи він трапляється в околиці Олешок як автохтонний мешканець степу чи можливо заакліматизований в штучно розведеному сосновому лісі, куди був занесений можливо течією Дніпра з більш північних теренів.

Agonum (s. str.) *permoestum* Puel. (*rybinskii* Mak. in litt., *emarginatum* Gyll.?). Недавно відділений вид від комплексу *moestum* Duft. — *viduum* Panz. Дотепер не було опублікованих становищ цього виду з території України. В збірках Природознавчого Музею у Львові зберігаються примірники з околиць Львова (Кривчиці і Янів), які ловив мабуть М. Łomnicki та з Полісся (пов. Луцинець), які ловив і визначив Makólski. В моїй збірці є примірники з таких становищ: 1 ♂ з Білогорщі біля Львова 20.4. (В. Занько) та 1 ♂ з околиць Києва (Старосілля) 10.6.1937 (О. Любіщев).

DYTISCIDAE

Hydroporus brevis Sahlb. Найдення в Україні цього північного виду є великою несподіванкою. Один примірник висів я 21.8.1942 року на підсохломому багні в Білогорщі біля Львова. Є це дальший доказ, як цікава та багата в північні види фауна Білогорських багон. На жаль замість того, щоби проголосити цей терен заповідником, його нищать розробкою торфу.

Gaurodytes clypealis Thoms. Я зловив три примірники (♂♂♀) 11.6.1940 року в маленькому багонці на піскуватому терені в заповіднику «Гористе» в Старосіллі біля Києва. Найдення цього виду в околицях Києва не є ніякою несподіванкою, бо він був відомий Зайцеву з сусідньої Брянщини.

HYDROPHILIDAE

Sphaeridium substriatum Fald. Я зловив одного ♂ на Лисій Горі біля Золочева (північний беріг Поділля) 29.7.1933. Перша певна нахідка в Україні. За літературними показаннями це вид південно-східнього походження.

Crenitis punctatostriata Letzn. Гірський вид, який дотепер не був показуваний з України. Я ловив його численно 22.6.1938 року в Горґанах, в рові з водою при залізничному шляху між зупинкою Мшана і Яйце.

SATORIDAE

Choleva glauca Britten. За літературними показаннями приводять цей вид загально зі східньої Європи по Урал. Про находження його в Україні мені нічого не відомо. Я зловив одного ♂ дня 30.7.1932 року біля села Ляцке біля Золочева. Жук літав у гарячу, соняшну полудневу пору.

SCYDMAENIDAE

Euthia linearis Muls. (*♂ denbeli* Ganglb.). Я висіяв дві ♀♀ 29.4.1936 року з землі й обпавшого листа між корінням невеличких деревець і кущів на травянистому схилі лівобіч залізничного шляху недалеко залізничної зупинки Лисиничі біля Львова.

Serphennium dariae Laz. Український ендеміт, описаний в 1962 році з околиць Львова і Тернополя. (Ent. Arb. Mus. Frey. 13.1962. pp. 290-293.). Один ♂ (*Allotyrus*) знайдений в мішаному лісі на краю Білогорських багон б. Львова (21.8.1942), другий ♂ (*Paratyrus*) на Чортівській Скалі б. Львова, на краю старого букового ліса (10.10.1940). Оба примірники є в моїй збірці. Крім цього найшов його Rybiński в околицях Тернополя або, можливо, Золочева (Музей Академії Наук в Кракові). Про походження примірників Rybiński-ого я згадав в моїй праці з 1962 року.

STAPHYLINIDAE

Lithocharis nigriceps. Kr. Східно азійський тропікальний вид, який знайдено при кінці другої світової війни (1944) в центральній Європі (Австрія, Німеччина а пізніше також в Чехословаччині, Голандії, Бельгії, східній Франції, північній Італії та південній Швеції). В Польщі виявлений щойно в 1956 році. Немає сумніву, що він поширений також і в інших частинах Європи, між іншим також в Україні, де можна було сподіватися найвчасніших нахідок. Справді, я найшов його вже в 1943 році і мені відомі покищо лише три примірники зловлені в околицях Львова й в самому місті:

- 1 прим. Львів-Богданівка 23.4.1943 в леті при заході сонця.
- 2 прим. зловлені 21 і 25.6.1943 в пивниці Природознавчого Музею при вул. Театральній 18. Вони були висіяні з нагромадженого в льоху сміття.

Мої примірники вповні згоджуються з численними примірниками, ловленими в 1945 році в околицях Інсбруку в Тиролю, де цей вид дуже звичайний в старому компості й гною.

Також в 1943 році знайдено його в Росії в околицях на південь від міста Орел.

Дуже можливо, що він всюди поширений під цю пору в Україні, але не відрізняваний від подібної *ochracea* Gravh.

Staphylinus (*Ocyrus* s. str.) *siculus* Stierl. Донедавна вважався синонімом від *globulifer* Geoffr. Я зловив одну ♀ у Львові 29.9.1931 року.

PSELAPHIDAE

Euplectus duponti Aubé (*aubeanus* Reitt.). Я свідомий того, що показання цього виду для України викличе спротив або щонайменше сумнів між спеціалістами. Згідно з показаннями літератури *E. duponti* вва-

жається західним видом у фавні Європи і зустрічається лише в Ірландії, Англії, Данії?, Швейцарії, Франції, Іспанії та західній Німеччині. Показання для Істрії, Хорватії, Угорщини, Семигороду і Польщі є сумнівні. Roubal і Machulka не показують його з Словаччини. Всі дотеперішні показання для України малиби також бути неправильні, головню через синонімічну плутанину з *E. decipiens* Raffr. (*duponti sensu* Reitter nec Aubé).

А тим часом цей вид таки живе в Україні. Я зловив два примірники в околицях Львова: одна ♀ найдена 10.5.1935 під обпалим листям в буковім гаю в Венглінському Лісі на Погулянці. Другий примірник висіяний в буковому лісі дня 8. 8. 1943 в Голоску Великім.

Я визначив мої примірники на основі монографії Raffray-а і вони згоджуються у всіх подробицях з описом. Помилка є майже неможлива, бо я мав до порівняння примірники *decipiens* Raffr. (*duponti sensu* Reitter nec Aubé) і вони є зовсім відмінні. Якщо може бути якийнебудь сумнів в поправності визначення, то хіба з зоогеографічних міркувань. В такому разі, якщо мої примірники не є правдиві *duponti* Aubé то вони є новим, дотепер неописаним видом.

З старих показань для України мені відомий цитат Reitter-а з Рахова, Говерлі і Мармарошського Сиготу. За Roubal-ем ці нахідки слід віднести до *decipiens* Raffr. Rybiński показав його з Золочева (12. 4. висіяний з листя), але такого примірника нема в його збірці.

Bryaxis laminata Motsch. Досі невідмічуваний для України. В моїй збірці є примірники з таких становищ:

- 1 ♂ Янів біля Львова 7.6.1917 (Stöckl).
- 1 ♂ Знесіння біля Львова 18.12.1934 (О. Петрів).
- 1 ♂ Знесіння біля Львова 13.11.1938. (Лазорко).

Визначення самців є легке а недавно знайдені різниці дають також змогу визначити самиць (Ent. Bl. 50. 1954. pp. 241-242).

OEDEMERIDAE

Oedemera tristis Schmidt. Одиноке досі відоме мені становище в Україні є Зелем'янка біля Сколього у Високому Бескиді. Я зловив одну ♀ 9.8.1933 і порівняв мій примірник з примірниками ловленими в Ти-ролю та не сумніваюся в поправності визначення.

MORDELLIDAE

Mordellistena micantoides (*pontica* in litt.) Ermisch. Одинокі примірники, які мені відомі з України, зловив я 8. 8. 1943 року на Голоску біля Львова (♂♀). Ermisch показує цей вид загально з України.

SCARABAEIDAE

Onthophagus similis Scriba. Праця Lohse (1958) вияснила заплутану систематику двох дуже споріднених видів, які змішувано дотепер під одною назвою *fracticornis* Preysl. Оба види живуть в Україні, однак *similis* Scriba не був дотепер взагалі відомий.

Дня 5 червня 1944 року зловив я на вапняних схилах під горою Пуста Велика біля Жегестова в Низькому Бескиді дуже багато примірників *similis* Scriba. Всі примірники зловлено в овечих відходах на дуже інсольованім місці з південною експозицією.

Мої примірники вповні згідні з описом в праці Lohse так зовнішнім виглядом як і будовою копуляційного органу. Між ними найдено численно і аберативну форму самця з зовсім зниклим рогом. По моєму вважав Makólski цей вид помилково новим видом і визначував його як *pseudofracticornis* Mak. in litt.

Я не зовсім погоджуюся з поглядом Lohse, що *similis* Scriba є менше термофільним видом і трапляється навіть високо в горах а *fracticornis* Preysl. є виразно термофільним видом і південно європейським. Бодай в Україні трапляється *fracticornis* всюди, а *similis* відомий мені покищо лише з Низького Бескиду.

CHRYSOMELIDAE

Cryptocephalus signatifrons Suffr. Систематика групи *Cr. flavipes* F. була вияснена щойно недавно Müller-ом (1948/49). Про видову самостійність *Cr. signatifrons* Suffr. не можна сумніватися. Скульптурні ціхи є дуже характеристичні і тривалі.

Я найшов цей вид в Жегестові в Низькому Бескиді (♂♀♀ 11.6.1944, ♂♀♀ 19.6.1944). Кормовою рослиною є мабуть вільха, на котрій найдено всі примірники. Вони вповні відповідають описови Müller-а, який повторив Horion (1952).

Барвні ціхи підчеркувані Horion-ом не є абсолютно певні. За Horion-ом *signatifrons* різниться від *flavipes* цілковитим браком жовтої краски на краю покрив. Тимчасом в моїй збірці є примірник (♀) зловлений в Золочеві (Галичина) 9.7.1923 року, який будовою боків передньоспинки і покрив є безсумніву *signatifrons*, але має виразно жовту передню частину боків покрив. Крім цього, у нього ноги, особливо середущі і задні, є дуже темні.

Chrysochloa bifrons obenbergeri Marchand. Хоч Łomnicki показував вже *Chr. bifrons* з Карпат, це показання видавалося мені сумнівне, тому, що ще до 1940 року вид цей був змішуваний з *Chr. viridis* Duft. Оба види зовнішно дуже до себе подібні і їх можна визначити поправно лише

на основі дослідження копуляційного органу. Згідно з працею Marchand-a раса *obenbergeri* заселює Карпати але дотепер не була показувана з української частини луку. Докладне дослідження примірників з території Чорногори, які визначувалося дотепер як *viridis* Duft., виявило їхню правдиву видову приналежність. Я бачив ♂♂♀♀ з Чорногори (збірка Mazur-a) та ♂♀♀ з Говерлі і ♀ з Брескула (5.7.1939, Лазорко) й вони всі виявилися приналежними до *bifrons obenbergeri* Marchand.

Чи в українській частині Карпат живе *Chr. viridis* Duft., мені покищо невідомо.

CURCULIONIDAE

Apion [*Taeniapion* (Schilsky) Wagn.] *rufulum* Wenck. subsp. *zoufali* Wagn.

Мені невідомо, чи цей вид був колинебудь показуваний з України. В моїй збірці є два примірники з таких становищ:

Львів-Погулянка 31.5.1934.

Поділля: Зборів 3.4.1937.

НОВІ МІСЦЯ НАЙДЕННЯ РІДКИХ ЖУКІВ В ФАВНІ УКРАЇНИ

CICINDELIDAE

Cicindela arenaria viennensis Schrnk. Я зловив одного ♂ 13.7.1943 в селі Вільшаниця біля Золочева. До цього часу я ніколи не находив його в тій околиці, де впрочім немає відповідних для нього біотопів. Цікаво, що в 1943 році появився цей вид по довгій перерві знова численно в околицях Львова (Білогорща).

CARABIDAE

Cychrus attenuatus F. Рідкий карпатський вид. В збірці С. Полянського (Львівський Природознавчий Музей) зберігаються примірники з Головська біля Турки в Високому Бескиді. Я найшов одну ♀ 27.5.1944 в Жегестові-Живці (Низький Бескид) під каменем в темному місці в ярі потока.

Carabus scheidleri affin. *pseudopreysleri* Breun. Одного ♂ зловив W. Szymczakowski дня 20.6.1954 року на горі Яворина біля Криниці в Низькому Бескиді на висоті 1100 м. (Музей Краківської Академії Наук). Згаданий примірник дуже зближений скульптурою і загальним виглядом до примірників *pseudopreysleri* Breun. з Словаччини, але наявність рудіментарного четвертого первісного ряду ямочок вказує, що це частинно мішанець з *zawadzki* Kr.

Carabus excellens frivaldszkyi Kr. В моїй збірці є старий примірник з Дрогобича, який зловив мабуть Е. Hüchel і який показали Nowicki-Łomnicki (1867) як *excellens* F.

Хоч J. Łomnicki вважав, що *frivaldszkyi* живе лише на південному Поділлі, я переконаний, на основі доступного мені матеріялу, що ця раса заселює лише найбільше західні території України і на захід доходить аж до Перемишля. Примірники з південно-західнього Поділля є продуктом схрещення *frivaldszkyi* і *excellens*.

Carabus arvensis carpathous Born. В моїй збірці зберігаються два примірники (♂♀) зловлені 20.9.1953 В. Доліним в околиці м. Суми. Жуки були знайдені в почві на полі, обсадженому смужкою ліса. Цей вид є рідкий на сході України і тому слід реєструвати всі місця його знаходження.

Carabus nitens L. Один ♂ зловлений на пасовиську в селі Вільшаниця біля Золочева дня 24.7.1939. Останки покрив цього виду знайдено недалеко тогож місця на більш підмоклому терені 18.8.1934.

Carabus irregularis montandoni Buys. f. *nigripes*. Самець зловлений 19. 8. 1933 в Зелемянці біля Скольного і згаданий в моїй праці з 1938 р. як *irregularis* F., є дотепер неописаною чорноногою формою раси *montandoni* Buys.

Nebria picicornis F. Два примірники (♀ 9.8.1933, ♂ 11.8.1933) найшов я під камінням на березі Опору в Зелемянці біля Скольного (Високий Бескид). В Природознавчому Музею у Львові є примірники з Болехова б. Долини, знайдені 22.7.1914 (С. Полянський) і 2 примірники з Ярослава над Сяном (зб. Занька).

Nebria heegeri Dej. Одна ♀ зловлена 1. 7. 1939 на правому березі Прута в Ділку біля Надвірної (Гуцульські Карпати).

Notiophilus pusillus Waterh. Рідкий вид. В моїй збірці є примірники з таких становищ:

- ♂♀ Вільшаниця біля Золочева 30. 7. 1935.
- ♂ Новосілки біля Золочева (Гологірське пасмо) 29. 7. 1938.
- ♂ Новосілки біля Золочева 30. 4. 1939.
- ♂ Кривчиці біля Львова (в грабовому лісі) 5. 7. 1936.
- ♀ Кам'яниця біля Зарічча біля Ярослава над Сяном 3. 8. 1917 (Łomnicki).

Notiophilus rufipes Curt. Нові становища:

- 1 прим. Іванків біля Борщева (Поділля), ліс «Дубняки» 28. 8. 1906 (К. Ганкевич).
- 1 прим. Унів біля Перемишлян (Поділля) 9.6.1913 (К. Ганкевич).
- 2 прим. «Сагара» біля Львова 8.8.1943 в пісковій ямі серед соснового ліса (Лазорко).

Elaphrus ullrichi Redtb. В Україні рідкий вид і тому слід точно реєструвати всі місця його знаходження.

Досить звичайний на піскуватих берегах Попраду в околицях Жегестова в Низькому Бескиді.

- 1 прим. 5.5.1944 в Жегестові-селі.
- 2 прим. 10.5.1944 між Жегестовом і селом Зубрик.
- 10 прим. 19.5.1944 тамже.

За повідомленнями М. Клалача зустрічається також на берегах ріки Мушинка біля Мушини в Низькому Бескиді.

За листовними інформаціями І. К. Загайкевича один примірник був недавно знайдений в Доброгостові біля Дрогобича, але визначення не є зовсім певне.

Dyschirius arenosus Steph. (*thoracicus* Rossi). Нові становища:

3 прим. Полісся: Озеро «Пульмо» біля Любомля 30.6.1939 (О. Петрів).

1 прим. Полісся: Почапи Щитинські біля Каменя Коширського 8.7.1939 (О. Петрів).

Dyschirius neresheimeri Wagn. Дотепер дуже мало відомий з території України. Я ловив його численно (14 прим.) в Старосіллі біля Києва на піскуватому березі Дніпра в заповіднику «Гористе» в днях 10-11.6.1940. О. Петрів зловив один примірник на березі озера «Пульмо» біля Любомля на Поліссі (30. 6. 1939.).

Dyschirius nitidus Dej. Два прим. в Вільшаниці біля Золочева 5.6.1936 і 13.7.1943 на березі річки «Гологірка».

3 прим. Поділля: Заліщики на березі Дністра 15. і 25. 7. 1931.

Dyschirius lucidus obenbergeri Mañan. 1 прим. Львів-Погулянка 9.5.1933. Дотепер не відмічуваний для околиць Львова.

1 прим. Низький Бескид: Мушина, на березі ріки Мушинка 13.6.1944.

1 прим. Низький Бескид: Жегестів, на березі Попраду 21.6.1944.

Dyschirius aeneus Dej. Дотепер не відмічуваний для околиць Львова, де він звичайний в відповідних біотопах. Особливо часто траплявся мені в Білогорщі на багнах біля присілка «Парна» 27.5.1942. Мені відомий також з Лисинич, Кривчиць, околиці Медової Печери, Великого Ліса та Чорної Гори біля Грибович.

D. intermedius Putz. показаний в моїй праці з 1938 року з Заліщик е *D. aeneus* Dej.

Dyschirius intermedius Putz. Дотепер також не відмічуваний для околиць Львова.

3 прим. на мокрій луці біля Медової Печери 16.5.1942.

3 прим. в старій цегольні на Погулянці 18.5.1942.

1 прим. на березі потока в Кривчицях 25.5.1942.

Dyschirius laeviusculus Putz. В моїй збірці є примірники з таких становищ:

3 прим. Кривчиці біля Львова 25.5.1942 на березі потока.

8 прим. Вільшаниця біля Золочева 13 і 15.7.1943 на березі річки Гологірка.

4 прим. Низький Бескид: між Жегестовом і селом Зубрик на березі Попраду 10 і 19.5.1944 і 12.6.1944.

Dyschirius rufipes Dej. Мало відомий вид. Два примірники знайдені на Лисій Горі біля Золочева на сухому схилі під каменем 9. 4. 1933 і 4. 5. 1937.

Bembidion bipunctatum L. Нові становища:

1 ♂ Миколаїв над Дністром 14.5.1935 (В. Занько).

1 ♀ село Трудовач біля Золочева на пасовиську біля річки 19. 7. 1938.

1 ♀ Поділля: Зборів 14. 5. 1937.

Bembidion tenellum Er. Гальофільний вид. Один примірник в сосновому лісі в Олешках біля Херсону 15.5.1941 (Лазорко).

Bembidion schüppeli Dej. Непоказуваний з околиць Львова.

1 прим. Великий Ліс 23.5.1942 під листям на краю ліса.

3 прим. тамже 15.4.1943 на багні біля потоку.

2 прим. тамже 28.3.1943 висіяний на багні.

Bembidion stomoides Dej. Дотепер не відмічуваний для околиць Львова. Мені траплявся дотепер лише на Погулянці в лісі в вогких темних місцях, звичайно на берегах лісового потоку. Вперше знайдений 17.8. 1931 року. Пізніше знайдений поодиноким в квітні і травні.

Bembidion doderoi Ganglb. Рідкий вид. В моїй збірці є примірники з таких становищ:

1 прим. Гребенів в Високім Бескиді 18.7.1937 (Makólski).

1 прим. долина ріки Женець в Горганах 29. 6. 1939 зловлений в леті (Лазорко).

2 прим. Низький Бескид: Жегестів — село 15.4.1944 під каменем при потоці (Лазорко).

Масово в Жегестові-Живці 19.4.1944 під великим каменем в дуже вогкому місці в Quellniveau потоку, який вливається до Попраду біля зупинки «Живець». Терен, на якому зловлено жуків, глинястий з нанесеним намулом і перегнилим листям. Жук дуже гігрофільний і дуже повільний.

Bembidion prasinum Duft. Нові становища:

3 прим. Жегестів в Низькому Бескиді під рінню і камінням на березі Попраду 20.4. і 5 та 29.5.1944.

1 ♂ Парашка в Високому Бескиді 1.6.1936 (О. О. Петрів).

Bembidion tibiale Duft. В Карпатах звичайний. На низині трапляється рідко.

1 прим. Якторів біля Перемишлян 8.7.1913 (К. Ганкевич).

1 прим. Клекучко біля Львова, під листям біля лісового потоку 3.4.1938.

1 прим. Великий Ліс біля Львова, беріг лісового потоку 23.5. 1942. Тамже знаходив його Jarosiewicz 17.5.1942. Для околиць Львова дотепер не відмічуваний.

Bembidion fluviatile Dej. В моїй збірці один примірник з Самбора на Підкарпатті 30. 7. (Занько). Я знаходив його також в Самборі на березі Дністра між рослинами на сухих, піскувато-рінякових місцях 11.4. 1944.

Bembidion stephensi Crotch. Для околиць Львова не відмічуваний.

1 прим. Погулянка-Венгліньський Ліс 17.9.1932 під каменем. Масово тамже в днях 25 і 27.9.1942 на стінах викопаної в глині ями.

2 прим. Чортівська Скала, глинястий обрив в буковому лісі, недалеко гори «Жупан» 17. 10. 1943.

Bembidion milleri carpathicum Müll. (det. P. Meyer). Поділля: Село Черче біля Рогатина. Гіпсовий каменолом, 14 примірників 25.8.1943.

Trechus austriacus Dej. Перші два незрілі примірники найшов я в льоху парохіяльного дому в селі Вільшаниця біля Золочева (♂ 24.7. 1938, ♀ 27.7.1938). Тамже найдено ♂♀ 13.7.1943 та одного зовсім зрілого ♂ 17.7.1943.

Згаданий льох має лише два малі віконця і через те майже зовсім темний. Вогкість задержується в ньому повний рік. Долівка з глини а стіни з випаленої цегли. В льоху зберігається завсіди багато рослинних відпадків, мерви і картопель.

Перші примірники були зловлені на стінах на висоті приблизно 10 сантиметрів від долівки, де ховалися в щілинах. На принаду (сир, гниле м'ясо, хліб з медом, краяна картопля) не зловлено ні одного примірника. Дальші примірники зловлено в чорній землі, яка виповняла простір між глинястою долівкою і мурованою стіною від сторони подвіря.

Дім в якому знаходиться згаданий льох відносно новий, збудований вже по першій світовій війні (приблизно 1923 р.) але його основа дуже стара.

Tr. austriacus Dej. трапляється дуже рідко та відомий дотепер з Франції, Італії, з гір Балкану, Баварії, Чехословаччини, Австрії, Бранденбургії, Польщі, Угорщини і Румунії.

Дотепер не було певних показань з терену України. Щоправда в 1886 році показував його М. Łomnicki (за Nowick-им) з Радловець біля Самбора, але в каталогі з 1913 року приводить його вже лише з середньої Польщі. Якобсон показує його з Києва. Makólski (листовні інформації) знаходив його на Поділлі в Добрівлянах біля Заліщик в каменоломі під великим камінням.

Недавно описав Лёвушкин новий вид *Tr. podolicus* Lew. з печер в селі Більче Золоте біля Борщева. За описом він дуже близький до *Tr. austriacus* Dej. і мабуть з ним ідентичний.

Lasiotrechus discus F. Доволі рідкий вид. Нові становища:

- 1 прим. Львів-Погулянка 10.8.1931 під каменем біля потока
- 1 прим. Вільшаниця біля Золочева, на пасовиську біля потока.
- 1 прим. Трудовач біля Золочева 25.7.1938, в леті при заході сонця.
- 6 прим. Золочів 9.7.1933 під корою верб по виливі річки Золочівки.
- 1 прим. Поділля: Августівка біля Зборова 15.7.1926 під каменем біля ставу.
- 1 прим. Жегестів в Низькому Бескиді 8.8.1944 під каменем на березі Попраду.
- 1 прим. Зелем'янка біля Скольного в Високому Бескиді 8.1933 під каменем на березі Опору.

Callistus lunatus F. Термофільний вид. Нахідки в горах вказують на те, що відповідні терени сприяють розвиткові термофільних елементів.

- 1 ♂ Низький Бескид: Жегестів-село 17.4.1944 між орними полями під каменем в сухому місці.
- 1 ♂ тамже 29.7.1944 в траві в невеличкому гайку.
- 1 ♀ Високий Бескид: Синевідсько Вижне 17.5. (Занько).

Chlaenius dejeani Dej. Середземноморський елемент в фауні України. І. Якубовський зловив одного ♂ в Кароліно біля Одеси 31.8.1961 (моя збірка). За Медведєвим трапляється будьтоби також на Закарпатті, в південній Україні і в Передкавказзі. Крім цього відомий з Криму і з Новочеркаська.

Badister sodalis Duft. Доволі звичайний осінню під мервою в яриннихгородах в селі Вільшаниця біля Золочева.

- 1 ♀ Знесіння біля Львова 23.12.1934 висіяна на краю мокрої луки.
- 1 ♀ Низький Бескид: Жегестів-село 18.4.1944.

Badister dilatatus Chaud. Мало відомий з України. Нові становища:

- 1 ♂ Львів-Знесіння 23.12.1934 (Петрів).
- 1 ♀ Зубря біля Львова 15.4. (Stöckl).
- 1 ♀ Золочів 9.7.1933 під корою верби по виливі річки Золочівки.
- 1 ♀ Поділля: Зборів 13.4.1937.

Harpalus ruficola Strm. Ксеротермічний вид. Нові становища:

- 2 ♀♀ Трудовач біля Гологір в Гологірському пасмі 22. 9. 1959 (І. Якубовський).
- 1 ♂ Косів в Гуцульських Карпатах 24. 7. 1962 (І. Якубовський).

Вважається південним елементом в фауні України, а нахідка в Косові вказує на виїмково корисні кліматичні умовини косівської китловини.

Harpalus splendens Gebler. Доволі звичайний в околицях Одеси, де ловила його О. Якубовська.

- ♂♂♀ Куяльник 1.10.1959.
- ♂♀ Куяльницький Лиман 3.10.1959.
- ♂♂♀♀ Іличевськ біля Одеси 21.10.1959.
- ♂ Чорноморка 16.10.1959.

Harpalus frölichii Strm. Дотепер не знаний з околиць Львова. Один примірник на «Кайзервальді» в ночі на лету 19.7.1936, другий на Личакові 31.8.1938.

Asipalpus maculatus Schaum. Крім показання з Криму (Horion) та Ярослава над Сяном (Burakowski) мені невідомий з терену України. Я зловив одну ♀ 11.6.1940 року на піскуватім березі Дніпра в Старосілли біля Києва. Визначення зовсім певне. Цей вид напевно доволі поширений в Україні, але не відрізняваний від подібного *dorsalis* F.

Asipalpus consputus Duft. Один примірник 15.5.1943 в леті при заході сонця на луці під лісом в Білогорщі біля Львова. Тамже збирав його 1.5. Занько.

Bradycellus csikii Laczó. Нове становище: Поділля: Черче біля Рогатина 25.8.1943 в гіпсовому каменоломі, густо зарослому підбілом.

Dichirotrichus rufithorax Sahlb. Поділля: Черче біля Рогатина 25. 8. 1943 в гіпсовому каменоломі.

Amara tescicola Zimm. Нове становище:

- 2 ♂♂ Кароліно біля Одеси 26-27.8.1961 (О. Якубовська).
- 2 ♀♀ тамже 8-10.9.1961 (О. Якубовська).

Дуже мало знаний з України. З літературних показань мені відоме лише становище з села Латівка біля Кривого Рога (М. Римський-Корсаков).

Amara majuscula Chaud. Треба сподіватися, що цей азійсько-східно європейський вид, котрий появився відносно недавно в Польщі, Чехословаччині, Німеччині, Швеції і Фінляндії зустрічається також в Україні. Мені однак невідомі ніякі певні становища, а нахідки згадані в праці Kult-a (1943-1944) а саме Galicia 1 ♀ (Reitter) і Україна: Zagdansk 1 ♀ (coll. Dr. Klička) є дуже сумнівні. Вже сам спосіб цитування: Україна: Zagdansk, Simbirsk (певно на Сибірі) дуже підозрілий. Я не міг найти оселі Zagdansk на мапі України а Kult не вмів мені дати пояснення. Про Zagdansk, положений бутьтоби на Закарпатті, згадує Roubal в праці про *Cryptophagus*. Не є виключене, що це становище треба віднести до оселі Zagnańsk на Келецькій височині в Польщі.

Stomis pumicatus Panz. Мені давно відомий з околиць Львова.

- 1 ♂ Винники 10.3.1925 під дошкою в городі.
- 1 ♂ Львів-Личаків 23.4.1935.
- 1 ♂ Львів — «Каштелянка» 24.6.1935.
- 1 ♂ Поділля: Заліщики 15.7.1931.

Stomis pumicatus obenbergeri Kult. Нові становища:

- 1 ♂ Високий Бескид: Зелем'янка біля Скольного 19.8.1933.
- 1 ♀ Гуцульські Карпати: Микуличин-Ділок 14.7.1937 (І. Лазорко).

Platyderus rufus Duft. 1 ♂ Заліщики 17.7.1931 під каменем в вогкому місці.

Agonum quadripunctatum Deg. Дотепер не знаний з околиць Львова. В моїй збірці зберігається 1 примірник з карточкою «Львів 16.6. Занько». Один примірник з карточкою «Брюховичі 6.7. Занько» в колекції Природознавчого Музею у Львові.

Agonum thoreyi Dej. 1 ♂ найшов О. Петрів у Львові на Знесінню 23.12.1934.

Dromius quadrisignatus Dej. Львівське становище цього західньо-європейського виду дуже цікаве і одиноке в Україні.

Перший примірник найшов В. Занько на терені міської стрільниці в другій половині лютого 1906 року (устні інформації) й ця нахідка була опублікована в журналі *Kosmos* XXXIII. 1908. р. 84. Цей примірник з карточкою «Львів II» зберігається в збірках Природознавчого Музею у Львові.

Михайло Клапач найшов його в тому ж місці 21.12.1922 року під корою яворів на стрімкому схилі (8 примірників в його колекції, яка тепер знаходиться в Зоологічному Музею у Варшаві, 1 примірник в колекції Grolle). Один примірник з карточкою «Львів-Стрільниця» (Mazur) також в Природознавчому Музею у Львові.

Мої намагання знайти цей вид зимою на згаданому терені були безуспішні і не виключене, що *Dr. quadrisignatus* там вигинув або його винищили колекціонери.

Несподівано дня 2.12.1934 року зловив Осип Петрів один примірник на верху Піскової Гори біля Високого Замку (недалеко згаданій стрільниці), мабуть під корою старої берези. Цей примірник зберігається в моїй збірці. Дальші розшуки на тому місці були безуспішні.

Немає сумніву, що цей вид живе в околицях Львова дуже ізольовано і є дуже рідкий. Найдення його так далеко на сході Європи можна пояснити лише в такий спосіб, що його завезено з західньої Європи з деревними саженцями в штучно розведений на терені стрільниці парк.

Microlestes fulvibasis Reitt. 1 ♂ на новому жидівському кладовищі в Херсоні 17.5.1941.

Microlestes plagiatus Duft. 1 примірник зловлений на Поділлі в Більчу Золотому (Занько) в моїй збірці. М. Łomnicki зловив один примірник в Івано Франківському (Львівський Природознавчий Музей).

Brachynus crepitans L. Нові становища:

7 прим. Каменопільські Узгіря біля Львова 1. 5. 1938 і 7. 5. 1939.
Найблизше відоме становище біля Львова.

1 прим. Покуття: Гвоздець біля Коломиї 28.5.1935 (Петрів).

6 прим. Вільшаниця біля Золочева під мервою на межах 13, 16, 19 і 25.6.1936 і 6.6.1938.

2 прим. Підкарпаття: Журавно над Дністром 2-7.9.1959 (І. Якубовський).

7 прим. Поділля: Заліщики 8.1938 (Jarosiewicz).

HALIPLIDAE

Haliplus variegatus Strm. Цей вид зустрічається в околицях Львова дуже рідко. Я зловив два примірники в невеличкім ставку в Млинівцях 9.9.1936.

Haliplus confinis Steph. Дуже рідко знаходжені в околицях Львова. Одна ♀ зловлена 2.8.1936 в Білогорці (моя збірка).

DYTISCIDAE

Deronectes platynotus Germ. Рідкий вид в фавні України. Нове становище: Низький Бескид: Жегестів-село, 3 примірники 5.6.1944 в спокійнім, плиткім місці Жегестівського потоку.

Deronectes airumilus rybinskii Kinel. Я зловив 33 примірники цього жука в малім потічку, який перепливає недалеко Лисої Гори біля Золочева в днях 15, 16 і 18.7.1943 року (coll. mea, partim coll. Клапача, Wörndle і Roubal-a).

Цікаве, що Kinel не згадав ні словом про те, кому саме вдалося зловити цього рідкого жука в такій великій кількості примірників (P. P. Ent. 18. p. 353). Докладніше про цю нахідку сказано в моїй праці про Лису Гору, яка приготована до друку.

Laccophilus variegatus Germ. Нове становище Полісся: Озеро Пульмо біля Любомля, три примірники зловив О. Петрів 30.6.1939 (моя збірка).

Ilybius crassus Thoms. Бореально-альпейський вид в фавні України, відомий покищо в невеликій кількості примірників з Карпат.

Перші певні примірники з України найшов М. Клапач в Завоелі біля Ворохти під Чорногорою 22.7.1923. В його збірці (яка зберігається

в Природознавчому Музею Академії Наук у Варшаві) є примірники зловлені також в Завоєлі 24.8.1928 і одна пара зловлена 3.7.1929 є в моїй збірці. За повідомленням М. Клапача всі вони були зловлені в ровах з водою, зарослих водяними рослинами, далеко від потоків і рік.

В Природознавчому Музею у Львові є примірники з таких становищ:

1 прим. окол. Ворохти 20.7.1938 (Павловський).

1 прим. полонина Туркул в Чорногорі (напевно в Несамовитому Озері) вересень 1923 (T. Wilczyński).

3 прим. в озері на південному схилі головного Чорногорського хребта в сідлі між Пожижевською і Брескулом 13.7.1934 (J. Fudakowski). Ця находка була опублікована (Kinel 1935). В Музею зберігалась лише одна пара, але за листовним повідомленням І. К. Загайкевича, тепер є вже лише один примірник і це з датою 21.7.

В збірці М. Клапача знаходяться також примірники знайдені в Високому Бескиді:

Тухля 4.7.1926.

Рожанка Нижня 6.8.1932.

В обох місцях вони знайдені в ровах з водою.

Показання Куликовського про знайдення *I. crassus* Thoms. на Херсонщині слід вважати нісенітницею.

Ilybius similis Thoms. Рідкий вид в фауні України, відомий мені з таких становищ:

Київ, показаний як *I. ovatus* Hochh. (Hochhuth).

Полісся: ♂♀ в Прип'яті між Лахвою і Кожангородком 7.1927 зловив J. Makólski (Природознавчий Музей у Львові).

Волинь: Тури біля Ковля, ♂♀ 26.6.1925 (Клапач). Загально з Волині згаданий Зайцевим в Н. S. E. R. XXXVIII. 1908. p. CLIX.

Розточчє: Озеро Дубрівка біля оселі Солиги біля Скла, 2 ♂♂ 1 ♀ 11.6.1923 (Клапач).

Підкарпаття: Монастирець біля Ліска, 1 ♂ 10.7.1926 в вільшині над Сяном (Kinel).

Білогорща біля Львова 1 ♂ 29.6.1943 в невеличкім, ефемериднім багонці серед заростів вільхи і верболозів (Лазорко).

Досі не був відомий з околиць Львова.

Rhantus latitans Sharp. Недавно визнаний осібним видом від подібного *Rh. exoletus* Forst. Покищо є дуже мало показань для цього виду з території України.

Закарпаття: Ужгород (Vavra sec. Roubal).

Київщина (Зайцев).

Підляшсе: Біловежа (Galewski).

Полісся: 1 ♂ Святе Озеро біля Каменя Коширського 9.7.1939 (О. Петрів).

GYRINIDAE

Gyrinus marinus Gyll. Дотепер не показуваний з околиць Львова. 1 ♂ і 4 ♀♀ в невеликому ставку в Млинівцях 9.9.1936 (Лазорко).

Полісся: 2 ♀♀ зловив О. Петрів 8.7.1939 в Почапах Щитинських біля Каменя Коширського при устю Турії до Прип'яті.

Gyrinus aeratus Steph. (*thomsoni* Zaitz.). О. Петрів зловив кілька примірників 8.7.1939 в Почапах Щитинських біля Каменя Коширського на Поліссі. З неопублікованих показань слід згадати нахідку Makólsk-ого в ріці Лань на Поліссі 22. 7. 1928 (det. Kinel). (Природознавчий Музей у Львові).

Gyrinus natator L. Через синонімічну плутанину поширення в Україні є дуже мало знане. Вид, який дотепер показувано в літературі як *natator* L., є в дійсності дуже звичайним *G. substriatus* Steph. *G. natator* L. є рідкий вид. Нове становище: ♂♀♀ Полісся: Почапи Щетинські біля Каменя Коширського при устю Турії до Прип'яті 8. 7.1939 (О. Петрів).

CATORIDAE

Choleva pascoviensis Reitt. Дуже недостатньо знаний вид. Одну ♀ зловив я 15.6.1941 в буковому лісі на горі Жупан біля Винник в околицях Львова під обпалим листям в хіднику якогось гризуна (мабуть лісова миш).

Choleva nivalis var. *biharica* Fleisch. Гірський вид. Я зловив 1 ♂ 15.6. 1938 в Підлютому-Кузьминці (Горгани) на рослинах, на березі гірського потоку. Погода була дощева але температура була доволі висока.

Choleva reitteri Petri. В збірках Музею Академії Наук в Кракові є два примірники цього виду з України: 1 ♀ з Білогорці біля Львова, зловлена 26.5.1901 в лісі біля рова на краю болота (S. Stobiecki). Одна ♀ (Rybiński) має на жаль на етикетці зазначені дві місцевості, а саме Тернопіль-Кутківці 20.8. і Золочів 2.10., через що є важко рішити де був справді знайдений цей примірник (Szymczakowski in litt.).

SCYDMAENIDAE

Мої завваги про цю родину основані частинно на ревізії матеріалів Природознавчого Музею Академії Наук в Києві.

Euthia scydmaenoides Steph. Дотепер не показуваний з околиць Львова, де є доволі звичайний. В моїй збірці є примірники з міської стрільниці, Маріївки, Великого Ліса і Знесіння. Всі вони ловлені або вчас-

ною весною (лютий-квітень) або пізньою осінню (жовтень) в лісах і гайках під обпалим листям.

В Музею Академії Наук в Києві є примірники з таких місць:

- 1 прим. Київ (Lgocki) в збірці Лебедева.
- 2 прим. (1 знищений) Волинь (Chaudoir).
- 5 прим. (1 знищений) Київ (Hochhuth).

Euthia plicata Gyll. 1 прим. Волинь (Chaudoir). За літературними показаннями цей примірник є мабуть з Житомира.

Neuraphes elongatulus Müll. et Kunze. Найзвичайніший вид роду *Neuraphes* в околицях Львова, але досі не згаданий в літературі. В моїй збірці є численні примірники з Погулянки, околиць Медової Печери, Великого Ліса, Маріївки і Білогорці. Всі вони висіяні в лісах з обпалого листя.

Neuraphes angulatus Müller et Kunze. З околиць Львова не показуваний. А. Stöckl збирав його у Львові 1.5.1917. Я висіяв 1 ♂ в мокрому лісі на багнистому терені в Маріївці.

Neuraphes plicicollis Reitt. Дотепер майже немає відомостей про його поширення в Україні. Roubal найшов його на Волині а V. Derpa на західньому Закарпатті в Гералтівцях в травні 1928 року (v. *carpathicus* Mach.).

У Львові знайдений дотепер лише на Погулянці в букових лісах під листям, де трапляється дуже рідко: 2 прим. 16 і 24.6.1933 (Лазорко), 2 прим. 25.4.1935 (О. Петрів). Мої примірники згідні з оригінальним описом, але дещо менші розмірами тіла.

Scydmorephes minutus Chaud. Дуже рідкий вид. З околиць Львова не відомий. Один примірник знайдено 19.10.1941 в гнізді *Lasius brunneus* Latr. на Стрийському кладовищі.

Stenichnus godarti Latr. Три примірники висіяно 16.6.1933 з старого пня заселеного мурашками *Lasius brunneus* Latr. на краю ліса на Погулянці у Львові. Один примірник в Брюховичах біля Львова 25.4.1938.

Stenichnus collaris Müll. Найзвичайніший вид роду *Stenichnus* в околицях Львова але досі не відмічуваний в літературі. В моїй збірці є примірники з Погулянки, Маріївки, Великого Ліса, Чортівської Скали, Стрийського кладовища, Білогорці і Брюхович.

Stenichnus pusillus Müll. ♂♂♀ висіяні на Знесінню біля Львова 13.11.1938.

Stenichnus bicolor Denny (*exilis* Er.). Невідмічуваний для околиць Львова.

- 2 прим. Погулянка 17.12.1934.
- 1 прим. Погулянка 25.4.1935.
- 3 прим. Великий Ліс 9.6.1942 під корою бука.

Eisopnus wetterhali Gyll. Невідмічуваний для околиць Львова.

1 прим. Кривчиці 24.4.1935.

1 прим. Личаківський Парк 13.8.1938.

2 прим. Знесіння 13.11.1938 і 1 прим. 11.12.1938.

Eisopnus rutilipennis Müller et Kunze. Мало знаний вид.

1 прим. Волинь: Страглів біля Дубна 27.7.1924 (Kinel). (Моя збірка).

1 прим. Умань на Київщині 9.3.1926 біля води (О. Ушинський). (Музей Академії Наук в Києві).

Eisopnus fimetarius Chaud. Невідомий з околиць Львова.

1 прим. Знесіння 25.2.1935.

1 прим. Погулянка, цегольня біля Зеленої рогачки 18.5.1942.

Scydmaenus rufus Müller et Kunze. В музею Київської Академії Наук є кілька примірників з парку Софіївка в Умані на Київщині та з самої Умані, знайдені О. Ушинським в березні, серпні і вересні 1923, 1925 і 1926 р. Вони траплялися під корою сосон або івів.

Scydmaenus perrisi Illig. Південно європейський вид. Два самці знайдені в Венгліньському Лісі на Погулянці біля Львова 27.4.1941 в старому спорохнявілому пні бука, заселеному мурашками *Lasius brunneus* Latr.

STAPHYLINIDAE

Siagonium humerale Germ. Дуже рідкий і мало знаний в фауні України. З околиць Львова не показуваний. 1 ♂ (малий примірник) на Вульці Сихівській 18.4.1938.

Geodromicus puncticollis Weise. Дуже рідкий вид. На основі літературних показань відомий дотепер лише з Лугів на Закарпатті.

Нове становище: Горгани: гора Яйце Перегінське 23.6.1938, три примірники на березі лісового потоку в субальпійській полосі (Лазорко).

Syntomium aeneum Müll. В околицях Львова трапляється рідко під обпаленими листям в лісах. 1 прим. на Вульці 29.10.1933, 1 прим. в Венгліньському лісі на Погулянці 25.9.1942.

Горгани: 2 прим. гора Яйце Перегінське 25.6.1938.

Oxytelus insecatus Grav. Трапляється нерідко під мервою в городах в селі Вільшаниця біля Золочева. Також на Лисій Горі біля Золочева.

Stenus longipes Heer. З околиць Львова незнаний. 1 ♂ 3.3.1930. 1 прим. на Погулянці 7.5.1942.

Stenus aterrimus Er. О. Петрів зловив чотири примірники в гнізді *Formica rufa* L. в сосновому лісі в Винниках біля Львова 4.3.1935.

1 примірник в Жегестові в Низькому Бескиді 21.7.1944 в гнізді *Formica rufa* L.

Stenus stigmula Er. На Поділлі в Заліщиках на багнистих берегах Дністра в серпні 1931.

Paederus schönherri Czwal. (*baudii* auct.). Покищо відомий лише з крайнього заходу України. Я найшов його вперше в Низькому Бескиді в околицях Жегестова, куди він заходить напевно проломовою долиною Попраду з південних схилів Карпат, де знайдений в Бардієві. В моїй праці з 1953 я показав його помилково як *P. baudii* Fairm.

1 прим. між Мушиною і селом Милик 13.5.1944 на сухому схилі біля дороги.

1 прим. Жегестів 15.5.1944 на камені недалеко води.

1 прим. тамже 21.5.1944 в траві під кущем тернини на сухому схилі.

1 прим. тамже 27.5.1944 на дорозі.

В 1954 році знайдений в Тиляві на Дуклянщині (Низький Бескид), куди напевно заходить через Дуклянський провал (Szujecki 1960).

Lathrobium scutellare Nordm. Дуже рідкий вид. Нерідко між надводними рослинами в часі виливу потоку Гологірка в селі Вільшаниця біля Золочева 16.9.1934.

Lathrobium taxi Bernh. Дуже рідко показуваний з України. Описаний з Банату, опісля знайдений в Трансильванії, Боснії і на Чехах. В Україні найшов його вперше Локау в Гуцульських Карпатах в напливі Прута між Ворохтою і Татаровом. Заселює мабуть значну частину України. Я і О. Петрів ловили його доволі часто в околицях Львова:

♂♂ Кривчиці-Знесіння 23.12.1934.

♂ Кривчиці 1.11.1934.

♂ Погулянка 19.4.1935.

♂ Знесіння 20.4.1935.

Найдення цього виду в околицях Києва є справді несподіванкою.

♂ Пуца Водиця 10.5.1941 (Лазорко).

Визначення потверджено дослідом копуляційного апарату.

Leptacinus formicetorum Märkel. Для околиць Львова не відмічуваний. Один прим. зловив О. Петрів 4. 3. 1935 в гнізді *Formica rufa* L. у Винниках.

Nudobius lentus Grav. Рідкий вид, частіший в гірських околицях.

1 прим. в Зубрі біля Львова 8.1.1936 під корою стятої смереки.

1 прим. в Жегестові (Низький Бескид) 15.4.1944 в селі біля потоку.

Gyrobupnus atratus Heer. Для околиць Львова не відмічуваний.

1 прим. Винники 4. 3. 1935 в гнізді *Formica rufa* L. (Петрів).

1 прим. Лисиничі 29.4.1936 в гнізді *Lasius fuliginosus* Latr. (Лазорко).

1 прим. ліс біля Медової Печери 26.5.1940 в гнізді *Formica* sp. (Лазорко).

Xantbolinus procerus Er. Нове становище: Поділля: Заліщики, в темному, вогкому місці під каменем 2 прим. 25.7. і 3.8.1931.

Gauropterus fulgidus Er. 1 прим. на Лисій Горі біля Золочева 20.5.1938 (В. Ostrowski).

Philonthus addendus Sharp. Одиноке дотепер відоме мені з літератури місце знайдення в Україні є з Руської Поруби в пасмі Вигорлят на Закарпатті (Smetana). Нові становища:

1 ♂ Заліщики на Поділлі в липні 1931 (Лазорко).

1 ♂ Львів-Погулянка 25.4.1931 (Лазорко).

♂♀♀ Львів-Вулька 17.5.1937 (W. Walles).

В збірці Walles-а є ♂ з Чорногори: Арджелюжа, знайдений 12.7.1935 під копицею сіна (det. Roubal). Дуже можливо, що до цього виду треба віднести цитат Walles-а (1936) про *Ph. temporalis* Muls. з тогож місця лише з дещо іншою датою 12.8.1935. У всякому разі я не міг віднайти в збірці Walles-а згаданого в його праці *Ph. temporalis* Muls., впрочім знайдення цього альпійського виду в Україні є ледви можливе.

Philonthus nitidus F. Біля Львова на сухих місцях в коров'ячих відходах: 1 ♂ Снопків 12.9.1933, 1 ♀ Пасіки 22.9.1933.

Поділля: Зборів ♂♀ 23.6.1937 на залізничному шляху, 1♀ 2.8.1937.

Philonthus coerulescens Lac. Рідко знаходжений в Україні.

3 прим. Гуцульські Карпати: Зелене (Жаб'є) 13.7.1938 (Петрів). Один з примірників має неправильне число точок на передньо-спинці (5 замість 4).

Низький Бескид: Жегестів 21.6.1944 в часі повені (Лазорко).

♂♀ Гуцульські Карпати: Рожан біля Косова (вилив Черемоша) 25.5.1938 (Walles).

Philonthus corvinus Er. Хоч Hochhuth і Черкунов показують його з Київщини, Якобсон приводить цей вид лише зо знаком ? з Волині, Києва і Кавказу.

1 прим. Полісся: Святе Озеро біля Каменя Коширського 9.7.1939 (Петрів).

1 прим. Підляше: Межеріччя 12.11.1933 (збірка Walles-а).

Philonthus rectangulus Sharp. Нові становища:

3 прим. Поділля: Зборів 29.5. і 7.6.1937 в коров'ячих відходах, на схилі залізничного шляху. Тамже один примірник з червоними покривами (незрілий?).

1 прим. село Вільшаниця біля Золочева 30.7.1938 в гнізді крілика.

4 прим. (♂♂♀♀) Низький Бескид: Жегестів в квітні, травні і липні 1944, знайдені на дорогах, біля потоку і в гнізді крілика.

Philonthus lepidus Grav. Два примірники на Лисій Горі біля Золочева 15.7.1943 під каменем на пісках (псаммофільний вид?).

Philonthus nitidulus Grav. Один примірник на Лисій Горі біля Золочева 15.7.1943 під каменем на пісках (псаммофільний вид?).

Philonthus spermophili Ganglb. Smetana здогадується, що цей вид загально поширений в південних частинах України. Мені відомі такі точні місця знайдення:

1 ♂ Покуття: Підвисоке біля Снятина в норі лиса 29. 9. 1938 (Walles).

1 ♂ Низький Бескид: Жегестів 12.5.1944 (Лазорко).

Gabrius lividipes Vaudi (*rubripennis* Kiesw.). Нерідкий в горах й на підгір'ю, де зустрічається на берегах рік, головно в часі повеней. Я ловив його дуже численно на березі Дністра в Самборі під наносами 9 і 11.4. 1944.

В збірці Walles-a є примірники зі Стрия (беріг р. Стрий), Межибродів (беріг р. Стрий), 1 прим. з Єзуполя над Дністром, 3 прим. з Калуша (беріг Лімниці) і 3 прим. з Татарова (беріг Прута). Всі ловлені в часі повеней.

Staphylinus chalcosephalus F. Рідкий вид. Я находив його в буковім лісі біля села Новосілки біля Золочева в Гологірськiм пасмі під обпалим листям 18.8.1935 і 29.7.1938.

Staphylinus compressus Mrsh. 1 прим. Поділля: Заліщики 27.7.1931 під каменем. V. Derpa повідомив мене, що зловив один примірник в Басарабії (мабуть var. *fulvipilis* Müll.).

Astrapaenus ulmi Rossi. В Україні дуже рідкий вид, частіше находжений на півдні. Один прим. в Заліщиках на Поділлі 15. 7. 1938 (Jarosiewicz).

Velleius dilatatus F. В збірці I. Верхратського зберігався один прим. з околиць м. Івано Франківське, який, на жаль, тепер годі віднайти.

В збірці A. Stöckl-a кілька примірників з Сихова біля Львова. Вони були зловлені в гнізді шершенів в старій, порохнявій липі.

1 прим. з Поділля: Деренівка біля Заліщик 15.7.1939 найдений в часі повені на березі Дністра під наносами (Jarosiewicz).

Quedius brevis Er. Дотепер непоказуваний з околиць Львова. О. Петрів найшов кілька примірників 4.3.1935 в гнізді *Formica rufa* L. в Винниках. Я найшов 1 прим. в Білогорці в гнізді *Formica* sp. 30.11.1940. В збірках Природознавчого Музею у Львові є примірники ловлені С. Полянським в Янові в травні 1913.

Quedius longicornis Kraatz. Дуже рідко находжений. Живе головно в гніздах кертиць. Один прим. в селі Вільшаниця біля Золочева 10.9.1934 на городі під гнилим буряком.

• *Quedius ochripennis* Mén. Нове становище: Вільшаниця біля Золочева і її околиці. Звичайний головно під корою старих верб, тополь та інших дерев на березі ріки Гологірка.

Quedius fulgidus F. Нове становище: Вільшаниця біля Золочева. Дуже численно в липні 1938 в старому льоху парохіяльного дому, звичайно в щілинах мурів або під останками гниючих рослин, головно картоплі. Часто трапляється на принаді (сир, хліб з медом, кришені картоплі).

Три примірники в льоху Природознавчого Музею у Львові 21.6.1943 (Jarosiewicz).

Quedius puncticollis Thoms. (*othiniensis* Johans.). Дуже мало відомий з України. Нове становище: Вільшаниця біля Золочева 1 ♂ 8.10.1934, 1 ♂ 24.6.1936, 1 ♀ 25.9.1937.

Згідно з новим визначником Smetan-и, згадані примірники слід вважати відміною ab. *bohemicus* Roubal. Пунктація передньоспинки настільки нагадує групу *vexans* Erp. — *brevicornis* Thoms., що поправне визначення можливе було лише на основі дослідження копуляційного апарату, який згоджується з рисунками в працях Rüschkamp-a, Gridelli і Smetan-и.

Quedius brevicornis Thoms. Хоч я вже показав цей вид давніше з околиць Львова, він є настільки рідкий, що слід реєструвати всі місця його знаходження.

1 ♂ під корою бука в Венглінському Лісі на Погулянці 25.4.1935.

1 ♂ і 5 ♀♀ видобуто з дупла (на висоті приблизно 3 метрів) старої яблуні в лісі в Зубрі 21.10.1941. В дуплі було опущене гніздо якоїсь птиці.

Trichophya pilicornis Gyll. Нове становище: Низький Бескид: гора «Лопата» біля Жегестова 1 прим. в леті 31.5.1944.

Conosoma bipunctatum Grav. Трапляється часто в околицях Львова але не відмічуваний. Один прим. Погулянка 16.6.1933. Дуже численно знайдений біля пнів старих верб на багнах Знесіння 28.2.1935.

Conosoma bipustulatum Grav. Нове становище: Низький Бескид: гора «Пуста Велика» біля Жегестова, 1 прим. висіяний з грибів 17.5.1944.

Tachinus subterraneus L. Досі не відмічуваний для околиць Львова. В моїй збірці є примірники: з Погулянки (Венглінський Ліс), знайдений в старім грибі 11.4.1932, з міської Стрільниці, висіяний з листя 22.1.1939, з Вульки 29.10.1933 і з Білогорці 20.4.1941 (Jarosiewicz).

Atheta talpa Heer. Дуже звичайна в гнізді *Formica rufa* L. в Винниках біля Львова 4.3.1935 (Петрів).

Alianta incana Er. Нові становища:

2 прим. 28.1.1934 між листям шуварів на замерзломому ставі «Стриховалець» біля Рудна (Львівщина).

1 прим. 26.5.1943 на багні між листям шуварів в Лисиничах біля Львова.

1 прим. 9.5.1941 в сосновому лісі в Броварах-Биківні біля Києва.

PSELAPHIDAE

Досліджуванню фавни родини Pselaphidae присвятив я дуже багато часу. Моею метою була монографія цієї родини, яку не вдалося мені закінчити через воєнне лихоліття та неможливість продовжувати ревізію матеріалів, збережених в музеях України. Одиноке, що вдалося мені зробити це переглянути матеріяли Львівського і Київського Музеїв Академії Наук. Особливо цікавим виявився матеріял Hochhuth-a і Chaudoir-a, збережений в Києві.

Мої завваги стосуються головно згаданих збірок, в котрих виявлено ряд хибних визначень. Очевидно, що через брак місця, я приводжу лише найбільше цікаві фрагменти.

Завдяки систематичним досліддам, які я провадив довгий час, поширено значно наші відомості про фавну цієї родини в околицях Львова. Багато з показаних видів звичайні в околицях Львова але дотепер не були згадані в літературі.

Trimitium brevicorne Reichb. В околицях Львова звичайний, живе в лісах під обпалим листям. В моїй збірці численні примірники з Венглінського Ліса на Погулянці, з ліса в околицях Медової Печери, з Маріївки і Білогорщі.

В збірках Природознавчого Музею Академії Наук в Києві є ♂♀ з Мурзинців на Звенигородщині зловлені в *Formica rufa* L. Також 1 ♀ з Волині: Житомир (Г. Прожиги).

Trimitium carpathicum Saulcy. З літературних показань відоме мені становище Rybińsk-ого з Тернополя на Поділлі.

Новосілки біля Золочева в Гологірському пасмі (північно-західний беріг Поділля). Декілька примірників висіяв я з під обпалого листя в буковому лісі 29.7.1938.

1 прим. Пасіки Галицькі біля Львова 8.5.1917 (С. Полянський).

1 прим. Львів-Погулянка 3.5.1935 (Лазорко).

2 прим. Зубря біля Львова 21.10.1941 (Лазорко).

Plectophloeus nubigena Reitt.

1 прим. Львів-Погулянка 24.6.1933.

1 прим. Білогорща біля Львова 21.8.1942.

Оба висіяні в лісах з під обпалого листя.

Euplectus brunneus Grimm. Звичайний в околицях Львова. В моїй збірці численні примірники з Погулянки (Венглінський ліс), Великого Ліса і Великого Голоска. Всі висіяні в лісах з під обпалого листя та з порохнявих пнів.

В збірці Hochhuth-а є такі примірники:

2 прим. з карточкою Kiew, leg. Hochhuth.

1 прим. (знищений) з карточкою (K) leg. Hochhuth.

1 прим. з карточкою: Волинь, leg.? Chaudoir.

Всі вони були визначені як *E. kunzei* Aubé і під тою назвою згадані в працях Chaudoir-а, Hochhuth-а і Черкунова.

До цього виду слід віднести ♂ зловленого в Надорожневі біля Раю в Бережанщині на Поділлі і визначеного помилково як *E. frivaldszkyi* Saulcy (гляди в розділі Коректури).

Euplectus bohemicus Mach. Поширення цього виду в Україні є, через синонімічну плутанину, неясне. До нього слід віднести нахідку Рубі́нск-ого з Арджелюжі в Чорногорі та нахідку Trelл-і з околиць Перемишля (Брилинці), які були показані, як *E. bescidicus* Reitt.

О. Петрів найшов одного ♂ у Львові на Погулянці 25.4.1935. Він згоджується з описом Machulk-и і зберігається в моїй збірці.

Euplectus decipiens Raffr. (*diponti* Reitt., Ganglb. nec. Aubé). Рідкий вид в фавні України, а його поширення мало відоме через синонімічну плутанину з *E. diponti* Aubé. За показаннями Roubal-а знайдений в Ужгороді, Діяні біля Рахова на Закарпатті та на Петросі в Чорногорі.

Нові становище:

1 ♀ Високий Бескид: Тухля 6.7. (моя збірка).

1 ♂ Гуцульські Карпати: Микуличин 4.7.1924 під корою (J. Łomnicki).

Euplectus nanus Reichb. В моїй збірці численні примірники ловлені в околицях Львова на Погулянці, Знесінню і в Білогорці.

Euplectus sanguineus Denny. Hochhuth показав цей вид (як *E. sanguinius* Denny) з Київщини а Chaudoir з Житомира на Волині. В збірці Hochhuth-а є ♂♀♀ з карточкою (K), що значить Київ, визначені як *sanguineus* Denny. В дійсності всі вони є *signatus* Reichb. і тому показання Hochhuth-а для Києва є щонайменше непевне. Зате одна ♀ з карточкою (Volh. Hochh.) є правильно визначена.

Також показаний Тепенбаум-ом з Заліщик на Поділлі але один примірник, який я одержав з його збірки, визначений як *sanguineus* Denny, є в дійсності *nanus* Reichb. Чи прочі примірники з Заліщик в його збірці є справді приналежні до *sanguineus*, чи ні, мені невідомо.

Euplectus punctatus Muls. З околиць Києва дотепер не показуваний. В збірках Природознавчого Музею Академії Наук в Києві є один ♂ з Голосієва біля Києва, зловлений 9.5.1908 (збирав Ал.?).

Batrissodes laportei Aubé. Два ♂♂ і 1 ♀ знайдені у Львові в Венгліньському лісі на Погулянці 27.4.1941 в порожні старого букового пня з *Lasius brunneus* Latr.

Batrisedes venustus Reichb. Нове становище:

1 ♂ Гуцульські Карпати: Ділок біля Надвірної 15.7.1939 (Ірена Лазорко).

Brachygluta tristis Hampre. Рідкий вид. Один примірник зловлений в Косові біля Коломиї в Гуцульських Карпатах 3.8.1933 (солеварня) (Kincl).

Reichenbachia impressa Panz. Нові становища:

2 ♂♂ висіяні з під обпалого листа на Знесінських багнах біля Львова 18 і 23.12.1934.

1 ♀ Полісся: Озеро Пульмо біля Любомля 30.6.1939 (О. Петрів).

Bryaxis sanguinea Reichb. Львів-Знесіння, ♂♀ зловлені 13.11.1938.

Bythinus nigripennis Aubé f. ♂ *stussineri* Reitt. З околиць Львова досі не показуваний: два ♂♂ зловлені у Львові 15 і 23.4.1933. Три ♂♂ на Погулянці 16.8.1941.

Bythinus puncticollis Denny (*validus* Aubé). У Львові на Погулянці під листям в буковому лісі: 1 ♂ 24.4.1932, 2 ♂♂ 3 ♀♀ 3.5.1935.

Bythinus puncticollis Denny (*validus* Aubé) f. ♂ *gracilipes* Raffr. (*false simplicipes* Raffr.). Околиці Львова:

1 ♂ Погулянка 3. 5. 1934.

1 ♂ Ямельна біля Городка 2.10.1938 лісі під обпалим листям.

Назву *simplicipes* Raffr., яку початково вживали Machulka і Roubal, не можна ніде найти в літературі. По моему, це lapsus calami і цей вид повинен в дійсності називатися *gracilipes* Raffr. = *neresheimeri* Wagn. Таку інтерпретацію прийняли остаточно також Machulka і Wörndle.

Bythinus glabricollis Schmidt. (*crassicornis* Aubé). Звичайний, в околицях Львова (Погулянка—Венглінський ліс), під обпалим листям та в зогнилих пнях 3, 10 і 30.5.1935.

До цього виду слід зачислити 1 ♂ і 2 ♀♀ з збірки Hochhuth-а з Києва з карточкою (К), визначені хибно, як *clavicornis* Panz. Також одну ♀ визначену як *dentiger* Chaud. (*clavicornis* ?).

Bythinus bulbifer Reichb. З околиць Львова не показуваний.

1 ♂ на Клепарові в траві біля моста на мокрому місці 19.9.1932.

До цього виду слід віднести частину примірників *Bolbobythus distinctus* Chaud. а саме 1 ♂ і 2 ♀♀ і мабуть один пошкоджений прим. знайдений Chaudoir-ом в Києві і заосмотрені карточкою (К) Chaud.

Bolbobythus specialis Saulcy. Описаний з Мармарощини (Мармарошський Сигіт), вважався довгий час карпатським ендемітом. В дійсності він широко поширений і доволі звичайний. В моїй збірці є численні примірники з околиць Львова: Погулянка, Маріївка, Чортівська Скала, Великий Ліс і Знесіння. На схід заходить він аж до Києва, де я зловив 1 ♂ в Голосієві 11.5.1941. Я маю також примірники з Черновець на Буковині.

В перевіреному матеріалі збірки Hochhuth-а є численні примірники з околиць Києва [всі вони мають карточки (К), що означає Київ], але визначені неправильно а саме: 4 ♂♂ як *B. burelli* Denny (*uncicornis* Aubé), а 2 ♂♂ і 2 ♀♀ та один знищений прим. як *B. burelli* Denny. Один ♂ з Києва є визначений як *B. minutus* Chaud. sp. nov., який слід вважати синонімом *B. specialis* Saulcy. Два примірники (♂♀) з Волині (Chaud.) були визначені хибно як *securiger* Reichb.

Stenistes palpalis Reichb. В Природознавчому Музею Академії Наук в Києві є кілька примірників, які зловив О. Ушинський в околиці Умані (Сухий Яр і Білогрудівка). Тамже одна ♀ з Ставрополя на Підкавказзі.

Pselaphus heisei Hrbst. В околицях Львова звичайний (Поголянка, Маріївка, Великий Ліс, Чортівська Скала, Знесіння, Брюховичі).

CLAVIGERIDAE

Claviger longicornis Müll. Рідкий вид в Україні. Досі був відомий лише з околиць Львова [Пасіки Галицькі 5.4.1918, де збирав його А. Stöckl (P. P. E. I. 1922. p. 24.)] і з Вороніщини (Якобсон). Нове становище:

Умань на Київщині:

2 примірники 10 і 21.5.1925.

7 примірників 3 і 4.5.1927. Всі вони знайдені в кольонії мурашок (О. Ушинський).

HISTERIDAE

Hister lugubris Truqui. Олешки біля Херсону, один примірник на пісках 18. 5. 1941 (Лазорко).

LYCIDAE

Dictyopterus cosnardi Chev. Рідкий вид. Низький Бескид: 1 прим. в Жегестові-Живці 30. 5. 1944 під старим, спорохнявілим буком, за джерелом «Анна».

CANTHARIDAE

Cantharis oculata Gebl. За літературними показаннями відомий з Криму. Нові становища:

1 прим. Лиман на південь від Харкова 5.6.1942.

1 прим. Аннівка біля Коробочкино на Харківщині 20.6.1942.

Оба зловив Dr. V. Alberti (моя збірка).

Cantharis erichsoni Vach. Рідкий, гірський вид. Я зловив один примірник в долині потоку «Тісний» в Ділку біля Микуличина в Гуцульських Карпатах 28.6.1939.

Pygidia denticollis Schumm. Чорногора: 1 прим. Буркунт 11.7.1938 (О. Петрів).

DASYTIDAE

Danacaea nigritarsis Küst. З околиць Львова дотепер не відомий. Один прим. на Хомці біля Кривчиць 14.6.1939, другий тамже 23.6.1943. Дуже звичайний, на сухому схилі над кладовищем в Винниках 16.7.1940.

CLERIDAE

Tillus elongatus L. Нове становище в околицях Львова: Винники 1 ♀ 10.7.1925.

2 ♂♂ Вільшаниця біля Золочева 13.6.1935.

Opilio mollis L. Один примірник 9.6.1936 під корою старої яблуні в селі Вільшаниця біля Золочева.

1 прим. Камінка Бузька біля Львова 14.1. (В. Занько).

ELATERIDAE

Elater tristis L. Рідкий вид. Низький Бескид: 1 прим. в долині джерела «Анна» біля Жегестова 14.6.1944.

Harminius undulatus Deg. Рідкий вид і проте слід відмічувати всі місця його знаходження.

♂♀ на горі Яйце Перегінське (територія заповідника) в Ґорґанах 29.6.1938.

Athous lomnickii Reitt. (*cavillus* Reitt.). *A. podolicus* Lomn. in litt. є також синонімом цього виду.

Не рідкий вид на заході і південному заході України і я не згадував би про нього, якби не хотів звернути увагу наших колеоптерологів на «загублений» цитат з літератури, який мимо всіх зусиль не вдалося мені досі віднайти.

За Доліним, цей вид зустрічається в південно-західній частині України від Львова на схід до південної Тернопільщини та вздовж східних схилів Карпат аж до Молдавських Кодрів. Він бутьо би охоплює всю Івано-Франківщину і рівнинну частину Буковини. Далі на південь заходить він по долинам річок в лісостепову частину Одещини та Миколаївщини аж до самого Миколаєва.

Я не зовсім погоджуюся з думкою Доліна. Поширення на захід аж до Львова видається мені неймовірним. Ні мені ні іншим дослідникам околиць Львова та західнього (т. зв. зимного) Поділля не вдалося ніколи знайти ні одного примірника, мимо цього, що цей терен був досліджуваний десятками років. Очевидно, що не може бути мови про знаходження його в гірських околицях Івано-Франківщини.

Напередодні мого виїзду зі Львова в липні 1944 року я переглядав у поспіху нову колеоптерологічну літературу і прочитав в якомусь радянському журналі замітку про знаходження *A. lomnickii* Reitt. в

околицях Києва. Приневолений через летунську тривогу перервати працю, думав я, зараз таки наступного дня, зробити докладну записку але мій замір не сповнився. День пізніше я уже виїхав зі Львова.

Ні назви журналу, ні заголовок праці, ні навіть автора праці, нині не пригадую. Чи знайдеться хтонебудь в Україні, хто схотів би погребатися в журналах, які появилися напередодні другої світової війни і на її початку та віднайти згадану працю?

Крім подільських примірників, у моїй збірці є один знайдений на Покутті: Гвоздець біля Коломиї 8.6.1935 (О. Петрів).

Corymbites affinis Payk. Один з нечисленних бореально-альпійських елементів в фауні України. Рідкий вид, покищо відомий лише з Карпат. Нове становище: Горгани: гора Яйце Перегінське, 1 прим. 20. 6. 1938.

Corymbites angustulus Kiesw. Рідкий вид. Один ♂ на верху гори Молода в Горганах 25.6.1938. Самички дуже неподібні виглядом до самців і їх визначення дуже трудне.

Corymbites infuscatus Esch. (*montivagus* Redtb.). За Horion-ом дуже рідкий вид з реліктовими, ізольованими ареалами поширення.

Один ♂ в оселі Мшана в Горганах 19.6.1938.

Agriotes brevis Cand. За Доліним, в Україні дуже рідкий, покищо відомий лише з Закарпаття. За Horion-ом — збирав його Winkler численно на Яйлі в Криму. Примірники будуть би цього виду з Криму зберігаються в музею Frey-а. Я одержав 4 примірники з музею Frey-а з карточками «Крим-Яйла», визначені як *brevis* Cand. але, по моїй думці, вони є радше *sputator* L. Варта було би, щоби українські колеоптерологи звернули увагу на *sputator* L. з Криму та остаточно це устійнили.

BUPRESTIDAE

Cratomerus mansus L. Я бачив один примірник в збірці J. Schneider-а, зловлений в 1930 році в Ясениці Сільній біля Борислава на Підкарпатті.

Cratomerus aurulentus F. Jarosiewicz ловив його численно 10.5.1939 в Деренівці біля Заліщик на Поділлі на дубових, приблизно трирічних, плотах.

Anthaxia funerula Illig. З околиць Львова покищо непоказуваний. Я найшов 4 примірники 20. 5. 1933 в квітах, мабуть *Hieracium* sp. на Снопкові. В моїй збірці 1 примірник з Брюхович (A. Stöckl) і 1 ♂ з Добрівлян біля Заліщик на Поділлі, зловлений 14.5.1924 (J. Łomnicki).

Anthaxia helvetica Stierl. Нові становища:

4 прим. Низький Бескид: Полонина «Стависька» біля Жегестова в квітах *Hieracium* sp. 14.6.1944.

4 прим. Горгани: гора Гребля над потоком Женець 29.6.1939.

Agrilus betuleti Ratz. Рідкий вид, зв'язаний монофагічно з березами.

1 прим. у Львові на Льоншанівці, стрясений з молоді берези 26.6.1932.

1 прим. Новосілки біля Золочева, в Гологірському пасмі, 15.7.1938, стрясений з берези на зрубі.

Agrilus sinuatus Oliv. Я бачив 1 примірник в збірці J. Schneider-a, зловлений в 1929 році в Трускавці на Підкарпатті.

Trachys fragariae Brisout. В Україні рідкий вид. Нове становище:

3 прим. Низький Бескид: Жегестів 17.4., 21 і 31.5.1944. Всі знайдені принагідно на землі або на одязі.

DRYOPIDAE

Helmis maugei Bed. fma. *megerlei* Dft. Дуже дивне, що до 1942 року цей вид не був знаний з околиць Львова. Воно вказує, як поверховно і примітивно збирали дослідники.

Я найшов його численно (9 прим. 23.5.1942 і 5 прим. 7.6.1942) під камінням в лісовім потоці, який перепливає через вапняковий терен в Великому Лісі. Опісля знайдений в Кривчицях в потоці під каменем 25.5.1942 і на Погулянці в потоці «Пасічка» 12.8.1942.

Три примірники знайдено під камінням в річці «Гологірка», яка перепливає на вапняковому терені в селі Вільшаниця біля Золочева 26.7.1939.

Riolus subviolaceus Müll. Дотепер не показуваний з околиць Львова. Численно під камінням в лісовому потоці, який перепливає на вапняковому терені в Великому Лісі 23.5., 7.6. і 18.7.1942 та 28.3.1943.

NITIDULIDAE

Meligethes solidus Strm. Я можу лише підтвердити новіші показання літератури, що кормовою рослиною цього виду слід вважати *Helianthemum* sp. Всюди, де я його збирав (околиці Львова: Хомець, яр біля Зеленої рогачки, Голоско, Лиса Гора біля Золочева на краю Поділля) росте численно *Helianthemum* sp.

Nitidula flavomaculata Rossi. 1 прим. в Херсоні на новому жидівському кладовищі 17.5.1941. Південно європейський вид.

RHIZOPHAGIDAE

Rhizophagus aeneus Richter. Дотепер не був відомий з околиць Львова. Численно в Великому Лісі від травня до серпня 1942 року. Жуки були знайдені в хідниках *Anisandrus dispar* F. в малих, гниючих галузках вільхи, що лежали майже в воді і в болоті в темному, вогкому лісі.

CUCUJIDAE

Laetophloeus tonilis F. Дуже звичайний, разом з *ab. bisephalus* Ganglb. під корою старого бука на Погулянці у Львові 15.12.1934. Mazur збирав його у Львові під корою диких каштанів.

EROTYLIDAE

Triplax rufipes F. Дуже звичайний, 31.7.1935, на деревних грибах на старім, майже всохлім, волоським горісі в саді в селі Вільшаниця біля Золочева.

LATHRIDIIDAE

Enicmus hirtus Gyll. Один примірник в старому грибі на вербі, в селі Вільшаниця біля Золочева. Рідкий вид.

MYCETOPHAGIDAE

Triphyllus bicolor F. Два примірники висіяні 29.7.1938 з під обпалого листя в буковім лісі в Новосілках біля Золочева в Гологірському пасмі.

Mycetophagus ater Reitt. Рідкий вид в Україні. З околиць Львова не був показуваний. Моя Мати зловила 1 примірник в леті на «Кайзер-вальді» дня 20.5.1939. В збірці В. Занька зберігається 1 примірник з Замарстинова.

COLYDIIDAE

Synchita mediolanensis Villa. Дуже мало знаний в Україні. Найдений в Жегестові — селі, під корою старого стовбура бука, 25.5.1944. З личинок, які находилися в корі, розвинулися жуки 1 і 2.6.1944.

Cicones variegatus Hellw. Рідкий в Україні. Чотири примірники висіяно з під кори бука в буковому лісі в Жегестові-Палениці в Низькому Бескиді 14.5.1944.

Aulonium trisulcum Geoffr. Найдений масово під корою завмираючих в'язів, пошкоджених кількома видами жуків з роду *Scolytus* в парку в селі Воля Висоцька біля Жовкви на Розточу в днях 21, 22, 27.6. і 1, 4, 9.7.1942. Жук паразитує на видах роду *Scolytus*. Дотепер знаходжений рідко і звичайно поодинокими примірниками.

ENDOMYCHIDAE

Dapsa denticollis Grm. Один примірник зловлений 4.8.1906 в Іванкові біля Борщова на Поділлі (К. Ганкевич). Дуже рідкий вид.

PTINIDAE

Ptinus rufipes Oliv. Нові становища:

1 ♀ Золочів в Галичині 9.7.1933.

♂♀ 1 і 19.6.1935, ♀♀ 6.7.1943 на старих плотах в селі Вільшаниця біля Золочева.

1 ♀ 21.7.1944 в Жегестові в Низькому Бескиді, принагідно на листку вільхи.

Ptinus variegatus Rossi. У Львові знайдений дуже недавно: один прим. знайшла В. Вітрук в травні 1961, а другий знайшов І. Якубовський 27.5.1961 на Янівському кладовищі. Оба в моїй збірці.

Я ловив його численно в Херсоні, на землі при мурі старого жидівського кладовища, 17.5.1941.

Ptinus raptor Str. Переважно синантропійний вид, але всі знайдені мною примірники були збирані під корою дерев.

Околиці Львова:

1 ♂ 18.11.1934 на Погулянці.

1 ♂ 15.11.1940 в Білогорці під корою.

Низький Бескид: Жегестів 3.4.1944 під корою явора.

OEDEMERIDAE

Ischnomera sanguinicollis F. Нове становище: Низький Бескид: гора «Пуста Велика» біля Жегестова, 1 прим. 5.6.1944 в леті в полосі неораних полонин.

ANTHICIDAE

Anthicus hispidus Rossi. Поділля: Заліщики, під мервою в городах 12.7.1931.

Anthicus sellatus Panz. Полісся: 3 примірники на березі озера Пульмо біля Любомля 30.6.1939 (О. Петрів).

Anthicus flavipes Panz. Полісся: численно на березі озера Пульмо 30.6.1939. Волинь: Озеро Свитязь 2.7.1939 (О. Петрів).

MELOIDAE

Lytta vesicatoria dibapha Reitt. В моїй збірці численні примірники, знайдені в селі Барвінкове на Харківщині 29.6.1942 (Dr. V. Alberti). Більшість з них однотайно металічно зеленої краски, деякі з менше або більше виразною, жовто просвічуючою смугою в кінці покрив. Я не бачу виразної різниці між східньо-українськими примірниками і примірниками з західнього Поділля.

RHIPHORIDAE

Pelecotoma fennica Payk. Варта пригадати показання Schmidt-Goebel-a для Галичини (St. E. Z. 1876, p. 395), яке за Horion-ом (Faunistik V. p. 120) відноситься мабуть до Львова, де працював і збирав жуків Schmidt-Goebel.

MORDELLIDAE

Систематика і фавністика цієї родини була донедавна в такому хаотичному стані, що слід опрокинути більшість дотеперішніх літературних показань (крім кількох дуже характеристичних видів) не лише для України, але навіть для західньо-європейських країв, включно з Німеччиною. Щойно модерні праці найкращого знавця родини *Mordellidae* в світовому масштабі Ermisch-a та Щеголевої-Баровської вияснили до деякої міри дуже трудну систематику цієї родини. Не диво проте, що є дуже небагато певних фавністичних показань навіть для центральної Європи. Для України слід відмічувати всі, певно провірені становища, навіть для зовсім звичайних видів. Я привожу декілька видів з моєї збірки, які визначив переважно Ermisch. Вони є одиноко певними становищами для України.

Variimorda mendax Méquign. Одиноке досі певне становище з України показав Ermisch з Сочі на Кавказькому узбережжі.

В моїй збірці є примірники з Голоска біля Львова, знайдені 5.8.1933 (det. Ermisch). Слід сподіватися, що цей вид буде знайдено і в інших частинах України, але досі не був він відрізняваний від *V. fasciata* F.

Mordella laucasps Küster. Голоско біля Львова 5.8.1933.

Mordella holomelaena Apf. Низький Бескид: Жерестів 26.6.1944 на Compositae.

Mordellaria aurofasciata Comolli. Один з найрідших видів родини Mordellidae в фавні України. Один примірник зловив я на квіті моркви в парохіяльній горі в селі Вільшаниця біля Золочева 6.7.1943.

Curtimorda bisignata Redtb. Високий Бескид: 1 прим. в Синевідську Вижньому 14.7. (В. Занько).

Curtimorda maculosa Naezen. Горгани: 1 прим. висіяно в заповіднику на горі Яйце Перегінське 29.6.1938.

Stenalia testacea Muls. Дотепер не було в літературі показань для цього виду з України. Останньо приводить його Медведєв з Закарпаття та згадує, що він доходить реліктовими становищами на схід аж до

Донеччини. На жаль не показує ні одного докладного становища, обмежуючися загальним поширенням. Фасуляті також показує його з Закарпаття, а іменно з передгірської частини Вигорлят-Гутинського вульканічного хребта (від Ужгороду до Хусту).

Оба ці показання видаються мені дуже сумнівні. Відомо, що Медведєв базував часто свої висновки лише на літературних джерелах, а Фасуляті відомий з компіляційних праць та помилкових висновків.

За Ermisch-ом *St. testacea* виключно середземноморський вид і в Україні майже напевно не живе. В листі до мене здогадується Ermisch, що можливо в Україні живе інший вид а саме *St. escherischi* Schilsky (*Mordellistena singularis* Reitt., *uralensis* Csiki ex typo), який широко розміщений на сході Європи і Малої Азії і між іншим відомий також з околиць Будапешту і східньої Словаччини. На жаль, мені не відоме становище в східній Словаччині, а воно, можливо, положене в українській її частині.

Mordellistenula planifrons Stscheg.-Bar. Нове становище цього типово понтійського виду: один примірник зловлено сачком в Олешках біля Херсону 15.5.1941.

Mordellistena pumila Gyll. Я ловив цей вид дуже численно в квітах *Carduus* sp. на новому жидівському кладовищі в Херсоні 17.5.1941.

Mordellochroa abdominalis F. Нові становища:

1 ♀ Львів-Ялівець 11. 5. 1939.

1 ♂ Високий Бескид: Зелем'янка біля Сколього 22.8.1933.

♂♀ Горгани: Долина ріки Женець під Хом'яком 27.6.1939.

Mordellochroa tournieri Emery (*schusteri* Schilsky, *graeca* Schilsky, *similis* Stscheg.-Bar.). Дуже мало відомий вид в Україні. Нове становище: 1 ♂ Лиса Гора біля Золочева на краю Поділля 29.7.1933.

SERROPALPIDAE

Hallomenus binotatus Quens. Один примірник в леті на Личакові у Львові 22.6.1943.

Phryganophilus auritus Motsch. Рідкість — в моїй збірці одна ♀ найдена у Львові в травні 1936 (В. Ostrowski) і одна ♀ з Новосілок біля Золочева (Гологірське пасмо) (М. Swiatkiewicz).

Melandrya dubia Schall. Горгани: гора Явірник (Круглий) один примірник 24.6.1939; другий примірник в долині ріки Женець 27.6.1939.

Osphya bipunctata F. Не рідкий на Голоску біля Львова, де трапляється на квітучому гліді. М. Клапач зловив ♂ ab. *nigroclavatus* Reitt. 29.5.1943.

Я найшов ♀ fma typ. і ♀ ab. *obscuripennis* Pic. 10. 5. 1936.

ALLECULIDAE

Allecula morio F. Доволі звичайна 16.6.1935 в старому, порохнявому стовбурі в саді в селі Вільшаниця біля Золочева. В день ховається в щілинах, на поверхню вилазить щойно в ночі.

Prionychus ater F. Нове становище: Вільшаниця біля Золочева, завсіди в порохні старих дуплавих яблунь або верб на березі ріки Гологірка. Найдено три примірники в днях 9.6.1936, 20.7.1939 і 23.7.1939.

TENEBRIONIDAE

Hyporhloeus bicolor Oliv. Кілька примірників під корою яблуні в Заліщиках на Поділлі. Околиці Львова: Знесіння, Погулянка під корою бука 15.12.1934. В самому місті на Високому Замку і на Личакові.

Hyporhloeus linearis F. Дуже звичайний в хідниках корогризків 19.7.1938 під корою смереки, привезеної до села Вільшаниця біля Золочева з ліса в Новосілках в Гологірському пасмі.

Phaleria pontica Sem. Мало відомий, але мабуть всюди поширений в літоральній зоні України. Описаний первісно з Криму.

I. Якубовський збирав його численно в околиці Одеси (Кароліно Одеське) в серпні і вересні 1961 року. Очевидно, що старі показання *Phaleria cadaverina* F. з околиць Одеси неправдоподібні і цей вид слід вичеркнути з фауни України. Про приналежність одеських примірників до *Ph. cadaverina* сумнівався вже Семенов Тіян Шанський.

LUCANIDAE

Platycerus caraboides L. (*cribratus* Muls.) і *Platycerus caprea* Deg. Донедавна були оба види змішувані і щойно праці Müller-a, Tesař-a, Balthasar-a і E. Weise дозволили остаточно їх відрізнити. Balthasar і Weise не погоджуються щодо термінології. Я приймаю термінологію Weise, як новішу і оснований на дослідженню оригінальних описових типів.

Через змішування обох видів їх поширення в Україні невідоме і тому слід перевірити всі доступні матеріали цього роду. В моїм, не дуже великим матеріалі, є представлені оба види. Треба при тому зазначити, що деякі ознаки, особливо підчеркувані в працях згаданих авторів, не зовсім згоджуються з моїми примірниками. Це відноситься особливо до будови задніх кутів передньоспинки. Для визначення видів цього роду слід вживати визначника Weise в Ent. Bl. 1960.

Pl. caraboides L. відомий мені з таких становищ:

- 1 ♀ Львів-Погулянка 15.4.1933 (перехід до *ab. rufipes* Hrbst.).
- 1 ♀ тамже 12.6.1933.
- 4 ♂♂ 1 ♀ Кривчиці біля Львова 30.4.1936, на *Rosa canina* L.
- 1 ♂ Львів-Ялівець 11.5.1939.

- 1 ♀ Голоско біля Львова 3.5.1936, на дубі (*ab. rufipes* Hrbst.).
- 3 ♂♂ тамже 10.5.1936.
- 1 ♀ Винницький ліс біля Львова 17.5.1942 (*ab. rufipes* Hrbst.). (Jarosiewicz).
- 1 ♂ 1 ♀ Поділля: Лиса Гора біля Золочева 4.5.1937.

Pl. caprea Deg. відомий мені покищо лише з одного становища:

- 1 ♂ Низький Бескид: Жегестів 29.5.1944 на грабі.
- 1 ♂ Низький Бескид: гора «Пуста Велика» біля Жегестова 5.6.1944 в леті на поляні серед букового ліса.

Sinodendron cylindricum L. На низах рідкий. Я найшов його численно 29 і 31.7.1938 в стовбурі старої, порохнявої берези в буковому лісі в Новосілках біля Золочева в Гологірському пасмі.

SCARABAEIDAE

Hoplia philanthus Sulzer. В Україні рідкий вид. О. Петрів зловив одного ♂ в Здомислі біля Ковля на Волині 7.7.1939.

Codocera ferruginea Eschsch. Один примірник зловив J. Jarosiewicz на світловий ловник в Деренівці біля Заліщик на Поділлі 10.7.1939. Він зберігається в моїй збірці. покищо це найдальше на захід висунене становище цього виду в Україні.

Aphodius quadrimaculatus L. Нове становище: Низький Бескид: Жегестів — присілок Палениця, численно в відходах вівці 14. 5. 1944.

Aphodius bimaculatus Laxm. В моїй збірці один примірник з Пукова біля Рогатина на Поділлі 14.5. (В. Занько).

Onthophagus semicornis Panz. З околиць Львова досі непоказуваний.

- 1 ♂ під Чортівською Скалою, на східньому схилі між Винниками і Лисиничами 15.6.1941.
- 1 ♂ яр біля Медової Печери 23.5.1942.
- 1 ♂ Поділля: Зборів 30.7.1937.
- 1 ♀ тамже 2.8.1937.

CERAMBYCIDAE

Necydalis major L. Останки цього жука знайдено 26.6.1936 в порохні старої верби на мокрій луці «Зарічки» в Вільшаниці біля Золочева.

CHRYSOMELIDAE

Cryptocephalus distinguendus Schneid. Я бачив в збірці М. Клапача примірник цього виду, зловлений на Голоску біля Львова.

Cryptocephalus cordiger L. В моїй збірці один примірник, зловлений 4.6.1938 в Гутиську біля Бережан на Поділлі (В. Ostrowski).

Chrysomela coerulans Scriba. Західний вид, у нас відомий лише з західних територій. Я знаходив його дуже численно в Низькому Бескиді в околицях Жегестова і Мушини в вогких місцях на *Mentha* sp. Цікаве, що споріднений вид *Chr. menthastri* Suffr. (за Béchuné він повинен називатися *Chr. herbacea* Duft.), який довго вважали лише відміною *coerulans* Scriba і який всюди дуже звичайний, трапляється в околицях Жегестова дуже рідко. Екологія обох видів однакова і вони живуть в тих самих місцях на *Mentha* sp.

Chrysomela cerealis rufolineata Motsch. Дуже типова раса південної і східної України.

В моїй збірці численні примірники з таких становищ:

3 прим. з Андріївки в великому луці Дніпра 28.6.1942 (Dr. V. Alberti).

Численно в Лимані на південь від Харкова 5.6.1942 (Dr. V. Alberti).

1 ♀ Цимлянська над Доном 4.9.1942 (Dr. V. Alberti).

1 ♀ Олешки біля Херсону 18.5.1941 (Лазорко).

Поодинокі примірники дуже різняться краскою між собою.

Phytodecta intermedius Hellies. Докладна перевірка примірників, які я початково вважав приналежними до *Ph. quinquepunctatus* F. виявила, що всі вони є *Ph. intermedius* Hellies. Визначення потверджено дослідом копуляційного апарату та порівнянням з певними *Ph. quinquepunctatus* F. з Альп. Мої примірники вповні згідні з описом в праці Palmén-a.

Крім показання Kaszab-a для Закарпаття, досі невідомий в фауні України. В моїй збірці є примірники з таких становищ:

1 прим. Львів-Погоулянка 9.11.1933.

3 прим. Білогорща біля Львова 23.4.1943 на черемсі на краю ліса. Тамже 4 примірники 9.5.1943.

4 прим. Опілля: Бринці біля Бібрки 29.5.1938 на черемсі.

1 прим. Низький Бескид: липовий заповідник «Міковий Ліс» біля Милика 13.5.1944 на черемсі.

Phytodecta interpositus Franz et Palmén. Автори здогадувалися в 1950 році, що крім Альп цей вид заселює також весь лук Судетів і Карпат. Крім показання Kaszab-a для Закарпаття, не було досі відомостей про знаходження цього виду в Україні.

В 1938 році (25.6) зловив я в високогірській полосі гори «Молода» в Горганах дві ♀♀, котрі у всіх подробицях згоджуються з оригінальним описом. Вони були зловлені на леличу *Alnus viridis* (Chaix) Lam. et DC., з якого показують його також автори виду.

Було би дуже побажане, щоби українські колеоптерологи звернули увагу на кормову рослину цього виду та перевірили моє визначення

дослідом копуляційного апарату, який дуже відмінний від споріднених *Ph. quinquepunctatus* F., *intermedius* Hellies та *pallidus* L.

Phyllodecta atrovirens Corn. Досі вважали його західним видом, який за каталогом Winkler-а був показаний лише з Голандії і Німеччини. В дійсності він живе також в Україні. Нові становища:

1 ♂ Розточе: Ярина біля Янова 16.8.1940 (J. Jarosiewicz).

♂♀ Поділля: Трудовач біля Золочева в Гологірському пасмі 11.7.1959 (І. Якубовський).

Halticinae

Досліди фавни *Halticin*-ів України стали в останніх роках дуже популярними. Мимо того, що в цій підродині є лише декілька справді шкідливих видів, практично обвинувачується всі «земляні блішки» в агресивності. З тої причини поведено широку акцію їх вивчення, очевидно з одною метою цілковито їх винищити (*primum desiderium*). Очевидно, не можна відкидати потреби вивчення цих дуже цікавих біологічно жуків, але, на жаль, доводиться ствердити, що це «виучування» ведеться в такий спосіб, що вводиться в науку, особливо в фавністику України, таке заміщення, що булоби мабуть краще залишити *Halticinae* в спокою до часу, поки не знайдеться український *Heikertinger*.

По другій світовій війні появився цілий ряд праць, посвячених цій підродині, але вони, на жаль, повні хибних інтерпретацій та помилкових біологічних спостережень і що найважливіше — неправильних визначень. Мені важко зрозуміти, чому саме в цій підродині працюють так поверховно? А тимчасом є знамениті, клясичні праці і визначники *Weise* і *Heikertinger*-а і якби українські дослідники ними користувалися, напевно не булоби стільки похибок. На жаль згадані праці або недоступні або їх ігнорується і замість них послуговуються популярними визначниками в формі «*Определитель насекомых*». Можливо, що і поспіх в визначуванню є причиною помилок, бо ледви чи при тих темпах, при яких публікується праці, є можливе докладне дослідження мікроскопійних тварин, яких точне визначення можливе лише на основі порівняння копуляційних органів.

Про екологію і біологію майже не згадується і майже ніхто не вживає при теренових дослідах методи, описаної *Heikertinger*-ом. В списках немає зовсім показань кормових рослин або згадується найбільше неймовірні і фантастичні. Очевидно, що коли ловлять жуків «косінням сачком», не може бути мови про точні екологічні спостереження. Відомо, що є ряд видів, яких сачком не можна зловити, бо вони живуть на низьких рослинах і при тому падають на землю перед тим, заки попадуть в сачок. Впрочім, багато жуків вилазить принагідно на різні рослини і приводити їх, як кормові рослини не слід.

Масове виловлювання жуків і вбивання всего, що попало до сачка при сто помахгах, це ніщо інше як «масовий інсектицид». На жаль, такими методами досліджують також заповідники України, між ними такі безцінні перлини природи як Асканійський, Провальський, Хомутівський чи Михайлівський степи. Скільки рослин поломано, а їх квітові, чи насінні голівки, обірвано таким косінням сачком — нікому невідомо. А все це лише тому, що може трапитися якась блішка, яка живе в умовинах цілинного степу, яка, не дай Господи, може перейти на управні поля, де стане знищувати урожай.

Мої завваги не мають претенсії в'яснити всі питання, зв'язані з фавністиккою і біологією Halticin-ів України. Я приводжу лише критичні завваги про види, яких визначення видається мені помилкове, а крім цього показую нові становища та екологічні і біологічні спостереження. Для околиць Львова показано ряд, досі невідомих видів.

Phyllotreta armoraciae Koch. Нове становище в околиці Львова: Знесіння 1 прим. 25.2.1935.

Phyllotreta flexuosa Illig. Один з рідких видів в фавні України. Поділля: 1 ♂ в Зборові 16.6.1937.

Phyllotreta ochripes Curt. Досі непоказувана з околиць Львова. Перший примірник (♂) (fma *picipes*) висіяв я на Знесінських багнах 25.2.1935. Дальші примірники (fma *flavipes*) зловив я в Млинівцях а саме: ♂♂♀ 17.10. і 3 ♂♂ 6 ♀♀ 24.10.1943. Всі вони були висіяні з порохна старої, дуплавої верби на краю багна при дорозі до Винник. За Heikeringer-ом — монофаг *Alliaria officinalis* Andr. але я не найшов в тому місці ні сліду згаданої рослини.

Один з дослідників (Зубенко) згадує, що цей вид пошкоджує капусту, але це слід вважати крайньою нісенітницею.

Phyllotreta exclamationis Thunbg. З околиць Львова непоказувана. Мені відома з Маріївки, Млиновець і Знесіння. Всі примірники висіяні на вогких місцях або з порохнявої верби, де зимують.

Phyllotreta diademata Foudr. Рідко находжений вид. Нові становища:

1 ♂ Львів — міська стрільниця 22. 1. 1939.

1 ♀ Поділля: Заліщики 8.1931.

Phyllotreta nodicornis Marsh. Цікаве, що Kuntze не доглянув цього виду в околицях Львова і вважав, що його там немає. Тимчасом я найшов його дуже численно 9 і 11.5.1939, а опісля 1.5.1943 на *Reseda lutea* L., при залізничій зупинці в Лисиничах. Жуки траплялися лише в одному місці на рослинах, які росли біля плота, а не було їх зовсім по противній стороні залізничного шляху на пісках, де живе масово *Ph. procera* Redtb.

J. Jarosiewicz зловив три примірники (♂♀♀) на *Reseda* sp. в Давидові біля Львова 3.6.1943.

Aphthona cyparissiae Koch. Відомий в Україні лише з західних територій. Я зловив 3 ♂♂ і 2 ♀♀ в Жегестові в Низькому Бескиді на *Euphorbia cyparissias* L., на сухому схилі залізничного шляху недалеко залізничної станції.

Aphthona nigriscutis Foudr. Цей вид був показаний з околиць Львова помилково, як *A. cyparissiae* Koch. В часах М. Łomnick-ого дуже звичайний, пізніше, здавалося, зник і я мав вражіння, що він зовсім вигинув. Тимчасом він вдержується в одному місці на Великому Голоску, на поляні, серед соснових лісів (чистий пісок), де його зловив J. Jagosiewicz 24.7.1943. Я обсервував його тамже масово 8.8.1943. На жаль, самці трапляються дуже рідко. Між сотнями примірників найдено лише одного самця, який вможливив поправне визначення.

Aphthona flava Guill. Показання Kuntze для Вовчинця біля Івано Франківська було непевне тому, що найдено було лише самиці. Я зловив одного самця на Вовчинці 21.6.1939, що дало змогу потвердити визначення.

Aphthona pallida Wach. Kuntze збирав цей вид в Завадові біля Львова. Я збирав його численно 30.7.1940 на *Geranium pratense* L. на луках між Винниками і Підбірцями.

Aphthona ovata Foudr. Нове становище: Горгани: Мшана, 19. 6. 1938, сачком на гірській луці (Д. Лазорко).

Longitarsus ochroleucus Marsh. Дуже мало відомий вид. Нові становища:

1 прим. Вовчинець біля Івано Франківська на Підкарпатті 21.6. 1939.

2 прим. Розточе: Глинсько біля Жовкви на вапняковому схилі на *Senecio* sp. 23 і 24.6.1942.

Longitarsus pulmonariae Weise. Нові становища:

Високий Бескид: Гребенів біля Скольного, в липні 1930 і 1931, на *Symphytum officinale* L.

Вільшаниця біля Золочева, дуже звичайний в парохіяльному городі на *Symphytum officinale* L. 7.7.1935 і 6, 7 і 27.7.1943. В липні 1943 року обсервовано цікаве явище. Підчас денної спеки не видно було на рослинах ні одного примірника, зате по заході сонця жуки появилися дуже численно.

Longitarsus gracilis Kutsch. Нове становище: Поділля: Черче біля Рогатина, численно, 25.8.1943, в гіпсовому каменоломі на підбілі (*Tussilago farfara* L.)

Longitarsus longiseta Weise. Дуже рідкий вид, відомий з України лише з кількох становищ. К. Н. Mohr показує його з Усть-Чорної на Закарпатті, а Шапіро з Асканійського степу і Криму (непевне). Цікаве, що

Шапіро вважає його південним видом в той час, коли Mohr називає його майже бореально-альпійським елементом у фавні Європи.

Я зловив три примірники (♂♀♀) 28.8.1938 в дуже прозаїчних умовах в Голоску біля Львова. Жуки були зняті з пальта, яке розстелено на траві на малій, середлісній поляні недалеко пісків т. зв. Сагари. Кормової рослини не вдалося знайти і всі зусилля знайти більше примірників були даремні.

Král вважає, що кормовою рослиною є *Veronica officinalis* L. Wachnitz довів, що цей вид є олігофагом роду *Plantago*, головню *Plantago lanceolata* L.

Longitarsus brunneus Duft. Один ♂ на Каменопільських узгір'ях біля Львова 7.5.1939. Кормовою рослиною цього виду є *Thalictrum flavum* L.

Longitarsus rubellus Foudr. Медведєв показав недавно цей мабуть виключно гірський вид в фавні України з Басарабії. Його визначення видається мені сумнівне. Крім становищ, показаних в праці Kuntze, він відомий мені з таких місць:

Горгани: гора Яйце Перегінське, 1 прим. 22. 6. 1938.

гора Молода, 1 прим. 25. 6. 1938.

Чорногора: Буркут, 1 прим. 11. 7. 1938 (О. Петрів).

Longitarsus linnei Duft. Нові становища:

1 ♂ Херсон — жидівське кладовище 19.5.1941.

1 ♀ Донбас: Донецьке 9. 5. 1942 (Dr. V. Alberti).

Longitarsus echi Koch. Я згадую цей вид, який вже відомий з околиць Львова, щоби звернути увагу наших колеоптерологів на працю Heikertinger-a, в якій описано, де і як його ловити. Я найшов його дуже численно 18 і 20 квітня 1943 року на кам'янистих схилах біля Медової Печери на ледви проростаючих, дуже понищених розетках *Echium vulgare* L. Косіння сачком не дало ніяких вислідів, бо в часі коли появлялися жуки, рослинки ледви піднімалися понад поверхню землі. Згадане становище дуже сухе і жуки не траплялися зовсім на буйніше розвинених рослинах. Найкраще збирати жуків, оглядаючи вчасно весною розетки *Echium*. Я певний того, що в цей спосіб можна буде знайти більше становищ цього жука, який майже не репрезентований в збірках України.

Longitarsus fuscoaeneus Redtb. Досі не показуваний з околиць Львова. Одного ♂ і дві ♀♀ цього виду найшов J. Jarosiewicz пізною осінню (1.11. 1940) на Каменопільських узгір'ях. Жуки попали в сачок при косінню старих, зовсім сухих кущиків *Echium vulgare* L. Чи *Echium* є його кормовою рослиною, мені невідомо. Добре булоби, якби українські колеоптерологи поцікавилися цим видом та допомогли відкрити кормову рослину. За Heikertinger-ом він живе на *Lithospermum arvense* L.

Haltica lythri Aubé. В Україні рідкий. Нове становище: Вільшаниця біля Золочева, на мокрій луці ♂♀, 14. 7. 1933 і ♀♀ 6. 7. 1932.

Haltica aenescens Weise. Про систематичне становище цього виду писав докладно Kuntze і я думаю його погляди є правильні. Вид зв'язаний монофагічно з березами. До становищ, згаданих в його праці, слід додати:

Околиці Львова: 1 ♂ і 3 ♀♀ в Білогорці 1.5.1938 (J. Jarosiewicz).
3 ♂♂ і 3 ♀♀ тамже під корою дуба 5. 5. 1940 (на зимівлі?)
(Лазорко).

Розточе: 1 ♂ Ярина біля Янова 16.8.1940 (J. Jarosiewicz).

Високий Бескид: 1 ♀ Урич 15.7.

Закарпаття: Великий Березний ♂♂ 24. 9. 1962 на березі (Л. О. Скоробогата).

При визначуванні цього виду не можна послуговуватися працею Kemner-a, яка надається для фавни Швеції. Краще вживати монографію Weise, доповнену працею Kuntze.

Haltica pusilla Duft. До подільських становищ, які я згадую в праці про Лису Гору (в друку), слід додати:

Околиці Львова (листовні інформації G. Mazur-ової, котрої збірка зберігається в Музею Академії Наук в Кракові).

При розшуках за цим видом слід звернути увагу на його кормову рослину *Sanguisorba officinalis* L.

Crepidodera peirolerii Kutsch. Один з найрідших Halticin-ів української фавни. Дивно, що цей вид, який найшов в Чорногорі Mazur, промовчують українські колеоптерологи. Немає однак сумніву, що він живе справді в Чорногорі, де О. Петрів зловив одного ♂ в Гаджині 7.7. 1938 разом з численними *Cr. femorata* Gyllh. Цей примірник зберігається в моїй збірці.

Chaetocnema sahlbergi Gyllh. Нове становище: Вільшаниця біля Золочева — один примірник на багnistій луці, недалеко Лисої Гори 27. 6. 1936.

Dibolia foersteri Bach. Один примірник зловлений сачком 15.6.1941 на південно східнім, буйно зарослим схилі під Чортівською Скалою між Винниками і Лисиничами. Досі вважали, що його поширення обмежене на заході України лише до Поділля.

Dibolia cynoglossi Koch. Донедавна невияснений вид, якого біологію дослідив Kuntze. Немає сумніву, що кормовою рослиною не є *Cynoglossum* лише *Marrubium vulgare* L. Нові становища:

1 ♂ Зборів на Поділлі 30.6.1937.

1 ♂ Боярщина біля Зборова 15.7.1937.

1 ♂ Унів біля Перемишлян на Поділлі, в лісі 14.7.1910 (К. Ганкевич).

Dibolia cryptocephala Koch. Досі лише загально показувана в праці М. Łomnick-ого з околиць Львова. Мені відома з Голоска Великого (1 ♀ 8. 8. 1943) і Страдча біля Янова на Розточу (1 ♂ 7. 8. 1940).

Psylliodes cucullata Illig. Кормовою рослиною цього виду вважали досі *Spergula arvensis* L. і різні автори повторювали це від давна. Тимчасом мої обсервації переконали мене, що *Ps. cucullata* один з нечисленних видів роду *Psylliodes*, які живуть виключно на травах. Спостереження робив я головно в одному з городів при вулиці Личаківській у Львові, де цей вид траплявся дуже часто в червні, липні і серпні 1943-1944. Те саме обсервував я в одному з ярів Кайзервальду недалеко Знесіння біля Львова.

Висліди годівлі вповні погоджуються з обсерваціями в природі. Визначення рослин викликувало початково значні труднощі тому, що в часі, коли ловлено жуків, трави не були ще в квіті. Ботаніки були думки, що це *Poa pratensis* L. або *Agropyron repens* L. (*Triticum repens* L.). Остаточо визначив траву J. Mađalski як *Dactylis glomerata* L. Це визначення видається мені поправне. Що мої обсервації і визначення кормової рослини правильні, потвердив W. J. Brown на основі його власних спостережень, на сході Канади, куди *Ps. cucullata* Illig. була завезена з Європи та заакліматизувалася. Кормовою рослиною в Канаді є виключно *Dactylis glomerata* L. В неволі жуки негайно нагризають стебла трави в виді довгих ліній, при чому їдять лише епідерміс.

BRUCHIDAE

Acanthoscelides obsoletus Say. (*Bruchidius obtectus* Say.). В Україні дуже рідко знаходжений і досі мабуть не заакліматизований. Я зловив один примірник в леті на вул. Зеленій у Львові 15.6.1932.

ANTHRIBIDAE

Urodon rugmaeus Gyll. Декілька примірників зловлено сачком на жидівському кладовищі в Херсоні 17 і 19.5.1941.

Urodon suturalis F. Три примірники зловив J. Jarosiewicz на *Reseda lutea* L. в Лисиничах біля Львова 2. 6. 1943.

CURCULIONIDAE

Rhynchites olivaceus Gyll. Поділля: Деренівка біля Заліщик, два примірники 8.5.1939 (J. Jarosiewicz).

Rhynchites aeneovirens Marsh. Один примірник стрясено з дуба на краю ліса біля села Бринці недалеко Бібрки на Опіллі 29. 5. 1938.

Rhynchites pubescens F. В збірці К. Ганкевича, яка зберігається в

Природознавчому Музеї у Львові, є два примірники зловлені в Якто-рові біля Перемишлян на Поділлі 24.6.1912.

Deporaeus tristis F. Один примірник стрясено з молодого явора в лісі біля села Бринці недалеко Бібрки на Опіллі 29.5.1938. І. Якубовський зловив один примірник в Митулині-Новосілках в Гологірському пасмі 11.7.1959.

Apion velatum Gerst. Дуже рідкий вид, монофаг *Helianthemum*. Один примірник зловлений сачком на Хомці біля Кривчиць недалеко Львова 20.8.1938.

Otiorrhynchus noskiewiczi Smrecz. Нове становище цього щойно недавно описаного з України виду: Горгани: гора Яйце Перегінське, численно висіяний з моху 23.6.1938.

Otiorrhynchus austriacus F. Відомий досі лише з крайних західних територій України. Показаний попередньо з Криниць в Низькому Бескиді. Один примірник зловила моя дружина в Жегестові 20.6.1944 під каменем біля потоку. Два примірники знайдено тамже 18.4.1944 в селі на горбі біля церкви.

Otiorrhynchus pinastri Hrbst. За часів М. Łomnick-ого траплявся у Львові часто. В останніх роках став мабуть дуже рідкий так, що Kuntze вважав, що він вигинув, тимбільше, бо було підозріння, що *O. pinastri* був завезений в околиці Львова принагідно і не встиг вповні заакліматизуватися. Я найшов один примірник на незнаній мені рослині на краю молодого ліса (тепер вже вирубаного) на території званій Ялівець у Львові дня 23.5.1936. Можна сподіватися, що *O. pinastri* таки живе ще в околицях Львова, хоч у зв'язку з обмалю його кормової рослини *Vincetoxicum officinale* Mnch. став дуже рідкий.

Otiorrhynchus conspersus Germ. З околиць Львова вже був показуваний але його біологія не була відома. Я найшов один примірник на молодім дубі на Хомці біля Кривчиць 7.6.1938. Жук був знайдений по дощі, при сумерку. Можливо, що він вилазить на рослини лише вечером і в ночі і тому буває рідко ловлений. Другий примірник найшов я біля Медової Печери 18.4.1943 в землі при корінню *Anchusa* sp. Ця обсервація знова вказувалаби на те, що жук є активний лише ночью і що *Anchusa*, можливо, є його кормовою рослиною.

Otiorrhynchus brunneus Stev. І. Якубовський збирав цей вид дуже численно в серпні 1961 року в Кароліно біля Одеси.

Peritelus familiaris Boh. Два примірники зловив я в Броварах-Биківні біля Києва 9.5.1941.

Phyllobius seladonius Brullé. Нове становище: ліс «Май» біля Зборова на Поділлі, численно на дубах 23.5.1937.

Phyllobius alpinus Stierl. Карпатський вид, досі непоказуваний з Гор-

ганів. Я находив його численно на різних кущах в червні 1938 на горі Яйце Перегінське і в околиці оселі Мшана в центральних Горганах.

Polydrosus viridicinctus Gyll. Kuntze вважав, помилково, що цей вид сягає на захід лише по околиці Перемишлян, Галича і Коломиї. Тимчасом я найшов 13 примірників на самітних дубах (очевидно залишках старої діброви подільського типу) в Зубрі біля Львова. Між ними також аб. *viertli* Schilsky. Всі знайдені 21. 6. 1941.

Polydrosus pliginskii Reitt. Один примірник в Деренівці біля Заліщик на Поділлі 11.5.1939 (J. Jarosiewicz).

Sciaphobus rubi Gyll. Один примірник в Вільшаниці біля Золочева, зловлений 1.6.1935 сачком в парохіяльному саді.

Herpes porcellus Lec. I. Якубовський зловив один примірник 21.8.1961 в Кароліно біля Одеси.

Coniocleonis nigrosuturatus Goeze. I. Якубовський зловив один примірник 21.8.1961 в Кароліно біля Одеси. Це потверджує старе показання Куликовського про находження цього виду під Одесою.

Pselactus (Codiosoma) Bedel) spadix Hrbst. Рідкий вид. Два примірники знайдено 27.6.1924 в мешканню у Львові.

Acentrus histrio Boh. В моїй збірці два примірники, зловлені 14.5.1941 на жидівському кладовищі у Херсоні (J. Jarosiewicz).

Phytonomus rogenhofferi Fer. Цей вид трапляється в Україні так рідко, що слід зареєструвати всі збірки, де зберігаються примірники, зловлені В. Ostrowsk-им в Пістині біля Косова в Гуцульських Карпатах. Мені відомі:

1 прим. в збірці А. Stöckl-а.

2 прим. в збірці Grolle.

1 прим. в збірці Smreczyńsk-ого.

2 прим. в моїй збірці. Вони мають дати: 28.7.1935 і 10.8.1936.

Acallocrates denticollis Germ. Я находив його доволі часто при пересіванні перегнилого листя і кори на міській стрільниці у Львові в квітні 1932, в березні 1936 і в грудні 1942. Мені відомий також з Вільшаниці біля Золочева, де находив я його на старих, плетених плотах в липні 1935 року.

Baris analis Oliv. Один мертвий примірник, вчеплений стебла *Inula britannica* L. (det. Mađalski) найшов я 5.7.1943 на кладовищі в селі Вільшаниця біля Золочева. В моїй збірці є один примірник, зловлений О. Любіщевим 31.5.1939 в Каневі над Дніпром.

Brachiodontus reitteri Weise. Давно відомий з Чорногори. О. Петрів зловив один примірник в Гаджині 7.7.1938. Я зловив один примірник 4.7. 1939, пересіваючи коріння трав на схилі біля Несамовитого Озера в Чорногорі.

Rhytidosomus globulus Hrbst. Нові становища:

1 прим. Брюховичі-Лучки біля Львова 8.9.1940 (Лазорко).

1 прим. Якторів біля Перемишлян на Поділлі 1.8.1910 (К. Ганкевич).

Scaronius epilobii Raук. Нові становища:

1 прим. Львів-Погулянка, 8.5.1943 на *Epilobium* sp. (Лазорко).

1 прим. Великий Ліс біля Львова, 23.8.1942 (J. Jarosiewicz).

1 прим. Новосілки біля Гологір в Гологірському пасмі 19.6.1936 (Лазорко).

Thamiocolus viduatus Gyll. Нові становища:

1 прим. Білогорця біля Львова 27.5.1942.

1 прим. Вільшаниця біля Золочева 16.6.1935.

Scuthorrhynchus timidus Weise. (det. H. Wagner). Я находив цей вид численно в Вільшаниці біля Золочева, на березі річки Гологірки, 30.7.1935.

Scuthorrhynchus atomus Boh. В околицях Львова доволі звичайний:

1 прим. ліс Освиця 13.10.1935.

2 прим. Стрийське кладовище 26.11.1940.

1 прим. Білогорця 19.8.1942.

Scuthorrhynchus syrites Germ. Декілька примірників на Лисій Горі біля Золочева на Поділлі.

Scuthorrhynchus interjectus Schultze. Нове, найдалше на захід висунене місце находження цього виду в Україні є Вільшаниця біля Золочева, де зловив я його дуже численно 5 і 6 липня 1943 року на кладовищі на *Sisymbrium strictissimum* L.

Scuthorrhynchus trisignatus Gyll. Монофаг *Cynoglossum officinale* L. Три примірники в Маріївці біля Львова 11 і 14.6.1943.

Scuthorrhynchus albosignatus Gyll. Три примірники зловлено 15.5.1941 в Олешках біля Херсону при дорозі серед соснового ліса (det. H. Wagner, в котрого збірці зберігається один примірник). За Wagner-ом монофаг *Lithospermum arvense* L.

Calosirus terminatus Hrbst. Один примірник в Золочеві в Галичині 5.7.1932.

Mecinus janthinus Germ. Один примірник в Броварах-Биківні біля Києва 9.5.1941.

Rhynchaenus alni L. Один примірник в збірці J. Schneider-a, зловлений в Брюховичах біля Львова в серпні 1931 року (leg. R. Patkiewicz).

SCOLYTIDAE

Hylesinus orni Fuchs. Рідкий вид. Виведений численно з тонкої галузки ясеня в селі Вільшаниця біля Золочева. Жуки появлялися в днях 22.7 і 1.8.1943.

Xylechinus pilosus Ratzb. Нове становище: Горгани: гора Яйце Перегінське. Сотні примірників обсервовано 29.6.1938 на молодій, всохлій смереці в горішній полосі лісів на терені кедриного заповідника. З долини ріки Молода в Горганах показував вже його Nunberg.

Dendroctonus micans Kugelann. J. Jarosiewicz находив його доволі часто в околицях Львова. Один примірник найдено 26.3.1938 на смереці на Бульці Сихівській. Численно в дні 3 червня 1943 в Давидові біля Львова.

Phthorophloeus spinulosus Rey. Нове становище біля Львова: Брюховичі, один примірник 3.11.1940 (J. Jarosiewicz).

Ips duplicatus Sahlb. Нове становище цього рідкого виду: Розточе: Воля Висоцька біля Жовкви, один примірник 26.6.1942 на смереці.

КОРЕКТУРИ ПОМИЛКОВИХ ВИЗНАЧЕНЬ І ПОКАЗАНЬ ТА ЗАВВАГИ ПРО НЕПЕВНІ ВИДИ В ФАВНІ УКРАЇНИ

В цьому розділі переведено коректуру помилкових визначень деяких видів, які були показані давнішими авторами як M. Chaudoir, J. H. Hochhuth, M. Łomnicki, M. Rybiński, T. Trella, R. Kuntze та інші. Очевидно, що я згадую лише ті види, які я мав змогу перевірити, досліджуючи збірки Львівського, Київського, Краківського та інших музеїв і деяких приватних осіб. Справлено також деякі помилкові визначення і спостереження, які трапилися мені в моїх перших колеоптерологічних працях. Обговорено також деякі види, які вперто приводять для фавни України сучасні українські колеоптерологи мимо цього, що ці види не живуть в Україні, а попали в літературу лише через помилки в визначуванні.

Те, що обговорено в цьому розділі є лише фрагментом тої величезної роботи, яку треба виконати, щоби остаточно очистити літературу від похибок і фальшивих інтерпретацій. Брак часу і місця не дав мені також змоги поповнити списки жуків околиць Львова і Києва матеріалами моєї власної збірки та записками і спостереженнями, поробленими іншими авторами.

CICINDELIDAE

Cicindela gracilis Pallas. Одинокий представник роду *Cicindela* монгольського типу фавни в Україні, де саме проходить його західня межа поширення. Зустрічається проте в Україні дуже рідко й через те слід якнайточніше реєструвати всі місця находження цього виду. На жаль в літературі майже немає точних показань для України крім нахідки H. Schirmer-а, котрий найшов один примірник на пісках за залізничною станцією в Києві (Hochhuth). Другий примірник, також показаний в праці Hochhuth-а був найдений графом Mniszech-ом в селі «Wierzchownie». За Hochhuth-ом повторив цю винахідку Horn. Дивно, що Якобсон не зумів пояснити в своїй праці про жуків Росії, що таке й де саме є

місцевість «Wierzchownie» й догадувався лише (очевидно помилково), що це можливо оселя Вершня на Виленщині.

Тим часом дещо знання історії і світової літератури вповні вистарчає, щоби з найбільшою точністю визначити місце знайдення Mniszech-ового примірника. «Wierzchownie» це село Верхівня біля Ружина на схід від Бердичева на Волині. Верхівня належала до дібр польського ентомолога гр. J. Mniszech-а, зятя славної пані Еви Ганської, уродженої гр. Ржевуської, в котрій любився Онорé Бальзак, що приїздив в роках 1847-50 в Україну й перебував саме в селі Верхівня. Як відомо, Бальзак сам не був ентомологом але всетаки відіграв важну роль в історії Mniszech-ової збірки, яка по смерті Mniszech-а перейшла до збірки René Oberthür-а. В збірці Oberthür-а, яка під цю пору зберігається в Muséum d'Histoire Naturelle, Paris, треба мабуть шукати легендарного примірника *C. gracilis* з Верхівні.

Крім цих двох певних становищ приводить Якобсон як місця знайдення *C. gracilis* в Україні Поділля (за Eichwald-ом) та Харківщину (за Криницьким) без точного показання місця знайдення. Мені відомо, що Медведєв находив цей вид дуже рідко десь на сході України. На жаль про нахідку Медведєва ніхто нічого докладного не знає, бо вона неопублікована.

Cicindela fischeri fischeri Ad. Цей вид не був відомий Аверінові з України й в своїх тезах, виголошених на сесії АН для вивчення фльори й фауни України, відбутої в Києві в травні 1941 р. він взагалі не згадував про нього. Мені також не відомо нічого про находження цього виду в Україні, хоч Horn і Horion приводять його з «Südrussland». Між тим в одній з праць (1938) Mandl помістив карту поширення цього понтійського виду, на якій він буцім то обнімає майже всю південну Україну, а саме півд. Херсонщину, Крим і Кубанщину.

Цікаво, чи справді українські ентомологи недоглянули дотепер цього виду в Україні чи можливо Mandl та його попередники зробили помилку, зазначуючи поширення на основі неправильно етикетованих примірників, як це зробив він та інші для іншого виду *Cicindela nordmanni* Chaud. Відомо, що давніші показання для багатьох видів роду *Cicindela* в Україні є дуже часто зовсім фантастичні.

Кому відомі певні становища цього виду в Україні?

CARABIDAE

Leistus (Pogonophorus Latr.) spinibarbis F. Цей вид не живе в Україні й всі дотеперішні показання літератури про його знайдення на заході території є фантастичні. Показання Nowick-ого (1858) для Сянїцьких гір (Устріки Горішні) та його загальне показання для Карпат (1864) слід вважати зоогеографічною нісенітницею. Також показання Trell-і

для Перемишля є помилкове. Makólski перевірів згаданий примірник і він виявився приналежним до *rufomarginatus* Duft. (Burakowski in litt.). *L. spinibarbis* є середземноморським і західньо-європейським видом, який сягає на схід до західньої Німеччини і можливо до Австрії. Показання для Чех опрокинули Roubal і Mařan, бо відповідні примірники виявилися приналежними до *montanus rhaeticus* Heer. Kult приводить його для Чехословаччини зі знаком запитання. Є деякі вказівки на те, що Rybiński находив його коло Кракова, але це становище також більше, як сумнівне (Makólski in litt.)

В праці про ролю Карпат в формуванні фауни України згадує Медведев, начеб то цей вид сягає з Закарпаття на схід через Карпати, але не далше, як до Підкарпаття. Це дуже дивне, бо Csiki, на котрого працях ґрунтуються українські колеоптерологи, не показує *spinibarbis* з терену Угорщини. Невже Медведев наново згадує старі, неправильні показання Nowick-ого та помилкове визначення Trelle-и?

Leistus (Leistophorus Reitt.) *rufomarginatus* Duft. Мені невідомо, чому Медведев вважає, що цей вид сягає на схід лише до Мадярщини і Закарпаття і не переходить на північ поза Карпати? Між тим він знаний з кількох становищ з теренів Підкарпаття, з околиць Львова та з Гологірського пасма [окол. Устрік Горішних (Nowicki), окол. Перемишля (Trella), окол. Львова (Лазорко, Клапач, Łomnicki), Новосілки б. Золочева (Лазорко), Унів біля Перемишлян (К. Ганкевич)]. Згадані нахідки вже частинно опубліковані.

За Bänninger-ом (in litt.) *L. rufomarginatus* належить до subg. *Semileistus* Winkl.

Leistus (Leistidius Daniel) *piceus* Fröl. n. *pseudoalpicola* Mařan. За Mařan-ом треба зачислити до цієї морфи всі високогірські примірники *L. piceus* Fröl., які були дотепер неправильно визначувані як *L. alpicola* Fuss (Говерля тощо). Бодай деякі примірники з Явірника, Хом'яка та Заросляка, які зберігаються в Природознавчому Музею у Львові, слід вважати цією морфою, однак її таксономічна вартість дуже проблематична.

Dyschirius salinus Schaum. Показаний в працях М. Łomnick-ого з 1886 і 1890 з Білогорці біля Львова є по-правді *D. politus* Dej.

Dyschirius substriatus Duft. Показаний М. Rybińsk-им з Тернополя є також *D. politus* Dej. В збірці Краківського музею є лише один примірник з Тернополя, при чому він дуже полинялий від старості і має дещо рудувату краску, що й було мабуть причиною помилки в визначенні.

Harpalus dimidiatus Rossi. Всі літературні показання для цього виду з околиць Львова тощо відносяться до *H. roubali* Schaub.

Harpalus hirtipes Panz. Оба примірники, показані в моїй праці з 1938

року, були помилково визначені а саме: ♂ є поправді *H. roubali* Schaub., а ♀ *H. zabroides* Dej.

Egadroma (Stenolophus) marginata Dej. показаний М. Łomnick-им в 1886 році з Крехівців біля Івано Франківська. Згаданий примірник зберігається в Природознавчому музеї у Львові і є поправді *Stenolophus mixtus* Hrbst. ab. *ziegleri* Panz.

Poecilus subcoeruleus Quens. Показаний в моїй праці з 1938 року є поправді *P. striatorpunctatus* Duft. Ту саму помилку в визначенні зробив М. Łomnicki в 1886 році.

Olisthopus rotundatus Payk. Показаний в моїй праці з 1938 року з Льоншанівки у Львові, був в дійсності знайдений на схилі біля Цетнерівки на Погулянці.

SCYDMAENIDAE

В моїй праці про Tribus Cephenniini (1962) трапилася не з моєї вини помилка, яку я на цьому місці справляю. На сторони 300 треба замінити слово »südöstlichen« на »südwestlichen«.

При нагоді згадаю також, що в часі друку моєї праці не була мені доступна робота Мочульського з оригінальним описом *Nanophthalmus megaloderoides* Motsch. і я не міг сказати нічого про точне місце знайдення типів. Працю Мочульського одержав я щойно зовсім недавно. Згідно з нею згаданий вид був знайдений в околиці Алупки на Криму в соснових лісах під листям.

STAPHYLINIDAE

Gymnusa brevicollis Payk. Показана в моїй праці з 1938 року є поправді *Deinopsis aerea* Steph.

PSELAPHIDAE

Euplectus frivaldszkyi Saulcy. Показаний М. Łomnick-им в 1890 з Надорожнева біля Раю в Бережанщині на Поділлі на основі одного ♂, який зловив його син Ярослав. Цей примірник зберігається в збірках Природознавчого музею у Львові і має карточку 14/8 N., що згідно з записками Łomnick-ого справді означає Надорожнів. Я перевірів цей примірник. В дійсності це ♂ *E. brunneus* Grimm., впрочім сам Łomnicki написав на карточці »*E. frivaldszkyi* aut *brunneus* var.«

Згаданий примірник Łomnick-ого дав причину до дальшої зоогеографічної плутанини. На його основі показав М. Łomnicki в 1913 році *E. frivaldszkyi* з Поділля, а автори Зоогеографії Поділля привели (очевидно через недогляд) *E. frivaldszkyi* з Тернополя, нібито згідно з по-

казаннями Rybińsk-ого. Тимчасом *E. frivaldszkyi* не є згаданий ні в одній з праць Rybińsk-ого, а згідно з інформаціями, одержаними з Краківської Академії Наук, в збірці Rybińsk-ого нема взагалі примірників *E. frivaldszkyi*. Показання *E. frivaldszkyi* Saulcy з Поділля треба проте вичеркнути.

З України відомий мені цей вид лише з Мармароцини, а саме з околиць Рахова, де його ловив Reitter (loco tur.), а також з Ужгородщини. Докладне місце знайдення невідоме, бо автори (Fleischer-Mazura-Trojan) згадують лише загально, що збирали вздовж шляху від Ужгороду на північ по Ужок. Тому що цей вид відомий з численних становищ на Словаччині, нахідка на Ужгородщині є зовсім правдоподібна.

Brachygluta haemoptera Aubé. П'ять примірників в збірці Hochhuth-а з карточкою (K) Hochhuth, визначені зі знаком ? і показані в його праці як *haemoptera* Aubé, є всі *B. fossulata* Reichb.

Bythinus clavicornis Panz. Показаний Hochhuth-ом з Києва треба вичеркнути з фавни околиць Києва. Бачені примірники є *B. glabricollis* Schmidt.

Bolbobythus securiger Reichb. Донедавна сумнівний вид. Всі примірники в збірці Hochhuth-а з Волині (Chaudoir) були так визначені, але в дійсності виявилися приналежними до різних видів а саме:

♂♀ до *B. specialis* Saulcy.

♂ до *B. distinctus* Chaud. (*macropalpus* Aubé).

♂ до *B. curtisi* Denny.

Три ♀♀ з Києва (K) визначені як *B. securiger* Reichb. виявилися приналежними до *B. bulbifer* Reichb.

Bolbobythus burelli Denny. Знайдення цього виду в Україні дуже мало правдоподібно. Всі примірники з Києва (K), визначені в збірці Hochhuth-а як *B. burelli*, виявилися приналежними до *B. specialis* Saucy. *B. burelli* Denny треба проте вичеркнути з фавни околиць Києва.

За Rybińsk-им — показаний з Тернополя (Кутківці). Я мав змогу бачити одного ♂ в збірці Rybińsk-ого. Це справді *B. burelli*, але на жаль не має карточки з місцем знайдення і я дуже сумніваюся, чи це справді оригінальний примірник, показаний в праці Rybińsk-ого.

Показання з гори Жиговець на Закарпатті (Kuthy sec. Roubal Cat.) дуже сумнівне і мабуть слід його віднести до *B. acutangulus* Reitt.

Pselaphus longipalpis Kiesw. В збірці Hochhuth-а є два примірники з Києва (K), визначені (і опубліковані) як *longipalpis* var. Kiesw. В дійсності один примірник це звичайний *P. heisei* Hrbst., а другий — це *Ps. dresdensis* Hrbst. Також один примірник з Києва (збірка Лебедева в Музеї Академії Наук в Києві) це по правді *Ps. dresdensis* Hrbst.

Tyrus micronatus Panz. Примірник, згаданий в моїй праці з 1938 року, зловила моя сестра Ірена в Микуличині-Ділку в Гуцульських Карпатах (через помилку надруковано Микуличині-дімку).

BUPRESTIDAE

Anthaxia türki Ganglb. Rybiński показав цей вид в 1897 році з Гаїв біля Тернополя, де він зустрічався 10 червня в квітах рум'янів. На основі цього показання, згадано його в каталогі з 1913 року з Поділля. Автори Зоогеографії Поділля не включили його в список подільських видів, бо Kuntze бачив згадані примірники і вважав їх приналежними до іншого виду.

Я дослідив докладно всі примірники (2 ♂♂ 2 ♀♀), збережені в Краківській Академії Наук. Вони на одній шпилечці і мають друковану карточку »Galicya wsch. Tarnopol. M. Rybiński« та визначені первісно як *A. Türkii*. Kuntze додав до цього свою замітку такого змісту: »*Türki* spec. dubia (= *nitidula* L.??) Okazy niezgodne z diagnozą. R. Kuntze 29.IV.1936«.

По моїй думці, всі вони типові *A. millefolii* F. (*nitidula* auct.). (За визначником Рихтера. Чи його синонімізація правильна, мені невідомо). Немає, проте, сумніву, що *A. türki* Ganglb. слід вичеркнути з фауни Поділля, а також слід відкликати показання Рихтера про нахождение цього виду в Галичині. Одиноке, покищо, певне становище цього виду в Україні, це Святогірське в Донецькому Кряжі, де К. В. Арнольдї найшов один примірник в 1937 році.

Agrilus derasofasciatus Lac. et Bois. Показання Rybińsk-ого з околиць Тернополя видавалося мені дуже сумнівне. Я мав недавно нагоду перевірити оригінальний примірник Rybińsk-ого. Це самець з карточкою, писаною олівцем (почерк Rybińsk-ого) з написом: »Tarnopol. Kutk. Rybiński«. Цей примірник так пошкоджений (томент зовсім обтертий), що визначення було дуже трудне. Характеристична будова вусиків, яких членики на зовні дуже розширені, та копуляційний орган вказують, що це *A. graminis* Cast. На моє прохання порівняв Dr. Szymczakowski цей примірник з певними примірниками *A. graminis* Cast. і погодився з моїм визначенням.

A. derasofasciatus Lac. et Bois. слід проте вичеркнути з фауни околиць Тернополя.

MORDELLIDAE

Mordella sulcicauda Muls. Roubal показав цей вид з Ужгороду, а його показання повторив безкритично Фасуляті. Тимчасом, за листовними повідомленнями Ermisch-а, правдива *M. sulcicauda* Muls. є відома лише в одному примірникові (тип) і належить до роду *Iberomorda* Mequign.

Mordella sulcicauda auctorum це ніщо інше, як *Variimorda (Sulcatimorda) ragusai* Emery. *Mordella sulcicauda* Muls. слід проте вичеркнути з фауни України.

SCARABAEIDAE

Hoplia farinosa L. Савченко і Медведєв сумніваються чи цей вид трапляється на території України.

З літературних показань відомі мені лише цитати Miller-а, котрий ловив його на Umbelliferae в околицях Бистрця під Чорногорою, та Rybińsk-ого, котрий ловив його в Золочеві. Крім цього, дуже сумнівний цитат Nowick-ого і Łomnick-ого про знаходження в Деревачі біля Бібрки.

Цей цитат повторили Kinel і Noskiewicz мимо цього, що відповідний примірник, який зберігається в збірках Природознавчого музею у Львові, має карточку Derewacz?, цебто є непевного походження.

Про долю збірки Miller-а невідомо нічого і вона мабуть розпорошена, отже ледви чи вдасться колинебудь віднайти його примірники *H. farinosa*.

Певніше, хоч з зоогеографічного огляду неправдоподібно, було показання Rybińsk-ого. Я мав нагоду переглянути три примірники цього виду з колекції Rybińsk-ого. Всі вони самці і мають друковані карточки «Galicyja wsch. Złoczów. M. Rybiński», а крім цього один з тих примірників має ще карточку, написану олівцем (почерк Rybińsk-ого) «Złoczów 26/5. Rybiński», що згоджується з літературними показаннями.

Визначення є поправне і всі три примірники це *H. farinosa* L., які вповні згідні з моїми примірниками цього виду з північного Тиролю. Слід проте погодитися з фактом, що *H. farinosa* L. таки живе в Україні, хиба що примірники Rybińsk-ого походять з інших околиць і були лише через похибку занесені в його збірку подільських жуків.

Слід булоби звернути увагу на цього жука в околицях Золочева та в Карпатах. Поскільки мені відомо, ніхто пізніше не найшов його ні в Золочеві ні в горах.

Ochodaeus chrysomeloides Schrnk. Примірник, згаданий в моїй праці з 1938 року, був знайдений в Блажові біля Самбора на Підкарпатті (не в Блажкові, як це було видруковано через помилку).

CHRYSOMELIDAE

Donacia fennica Payk. Всі показання цього виду з України є помилкові і їх слід віднести до дуже подібної *D. malinovskyi* f. *arundinis* Ahr.

Lema tristis Hrbst. В праці з 1938 року я здогадувався, що скорочення P. h. це мабуть Погулянка у Львові. Беручи під увагу ксеротермічність цього виду, я думаю P. h. є радше Піскова Гора у Львові. Моя

замітка про те, що примірники цього виду зберігаються в Природознавчому музеї у Львові неправдива.

Cryptocephalus aureolus ab. *discolor* Gerh. Показаний в моїй праці з 1938 року є по правді *Cr. sericeus* L.

Phyllotreta acutecarinata Heik. і *dacica* Heik. Heikertinger описав оба види з України в 1941 році. З невідомих мені причин всі новіші праці українських колеоптерологів ігнорують ці описи і поминають їх в фавністичних списках з України. В той сам час вперто і очевидно помилково приводять для України західньо-європейську *Ph. crassicornis* All. *Ph. crassicornis* All. показав вже був помилково Kuntze з західнього Поділля при чому змішав два різні види під одною, до того неправильною назвою.

Історія знайдення згаданих видів в Україні та номенклятурна плутанина настільки цікаві, що їх слід би докладно проаналізувати.

В 1893 році відмічував Weise (очевидно помилково) *Ph. crassicornis* All. для західньої Європи, а також для південної Росії (Сарепта і Астрахань). В 1930 році Kuntze вперше показав *Ph. crassicornis* All. (помилково) для західнього Поділля, а саме з гори Пасина біля Скалату в Медоборах. Рівночасно відмітив автор, що знайдені примірники не зовсім згоджувалися з описом в визначнику Reitter-a, зате було би відповідали описові в монографії Weise.

В Зоогеографії Поділля (1938) Kuntze повторив цю нахідку та додав нове становище в Кривчу на південному Поділлі. На обох становищах находив він «*Ph. crassicornis* All.» лише на скелях Медоборів і на скелях в Кривчу на *Alyssum ardouini* D. C.

Визначення Kuntze виявилось неправильним. На основі його примірників, Heikertinger описав два нові види, а саме *Ph. acutecarinata* і *dacica*. Очевидно проте, що показання *Ph. crassicornis* All. було неправильне і цей вид слід остаточно вичеркнути з фавни України.

Тому що Heikertinger не згадав в оригінальному описі з якої точно місцевості були примірники обох нових видів, я просив його в 1948 році в'яснити цю проблему.

Автор надіслав мені в листі з 22.10.1948 інформацію ось такого змісту: „Von *Ph. dacica* m. liegt mir ein Ex. von Skalat, leg. R. Kuntze, vor. Von *Ph. acutecarinata* m. eines (за монографією ♂) mit dem Zettel Dr. Kuntze's: «Polonia mer. or.» (ohne nähere Angabe). Beide Arten waren als «*crassicornis* All.» bezeichnet.“

Немає, проте, сумніву, що примірники з Пасини біля Скалату, знайдені 9.7. це *dacica* Heik. В збірках Львівського Природознавчого музею були два примірники з такою карточкою. Крім цього є один примірник в збірці Heikertinger-a, яка зберігається в музеї Frey в München. Очевидно, що в збірці Kuntze в Природознавчому музеї в Варшаві повинно

бути більше примірників, зловлених автором. Примірників цього виду нема однак в збірці Mazur-ової.

Примірники з «Polonia mer. or.» це *acutecarinata* Heik. і один примірник (♂) є в збірці Heikertinger-а. Немає сумніву, що це примірники з Кривча на південному Поділлі. В збірках Природознавчого музею у Львові є також один примірник з Берем'ян над Дністром (на схід від устя Стрипи), який зловив Kuntze 8.6.1936. Він визначений як *acutecarinata* Heik. (det. Kinel?).

Покищо мені невідомі ніякі дальші становища цих видів з України. Дуже загальні показання українських колеоптерологів для *Ph. crassicornis* All. слід віднести мабуть до одного або другого з ново-описаних видів, але в літературі немає, на жаль, ніяких докладних відомостей і поширення обох видів вимагає дальших дослідів.

Невже українські колеоптерологи будуть і надаліше вперто негувати наявність цих видів в Україні і замість них показувати *Ph. crassicornis* All., що є очевидно зоогеографічною нісенітницею. За Heikertinger-ом *Ph. crassicornis* All. відома лише з західньої Медітерранеї разом з Альжіром, на схід до Сіцилії, а на північ до північної Франції.

Phyllotreta austriaca Heik. Мені незрозуміло, чому Шапіро взагалі не включає цього виду в склад фавни України? Він напевно відомий з Поділля.

Phyllotreta nodicornis Mrsh. Примірники, згадані в моїй праці з 1938 року, є в дійсності *Ph. procera* Redtb. В той сам час справді обсервовано *Ph. nodicornis* Mrsh., але не зловлено ні одного примірника.

Longitarsus pallidicornis Kutsch. Мені невідомо на якій основі приводить Палій цей вид для фавни України. Він один з найрідших видів роду *Longitarsus*. Невже це показання основане на нахідці Reitter-а, яка відноситься до неукраїнської частини східніх Карпат та була повторена Roubal-ем? Цікавий є здогад Kral-а (in litt.), що недавно описаний *L. medvedevi* Shar., мабуть ідентичний з *L. pallidicornis* Kutsch. За Л. Ско-робогатою *L. medvedevi* Shar. мабуть є *L. minusculus* Foudr.

Longitarsus minusculus Foudr. Шапіро показала недавно цей вид з Криму та Донеччини, але, розглядаючи його поширення в Україні, поми-нає мовчанкою знайдений його на Хомці біля Львова та на Поділлі. Тимчасом не слід ігнорувати фактів, які перевірів Heikertinger, котрий визначив західньо-українські примірники.

Haltica saliceti Weise. Синонімічна плутанина, яку ввели в літературу Kemner, Филипьев-Оглоблин та Любіщев покутує й дотепер. Ми-мо цього, що Медведєв і Шапіро остаточно погодилися з інтерпретацією Weise-Heikertinger-а, інші колеоптерологи дальше показують під цею назвою *H. quercetorum* Foudr.

Я вважаю, що немає ніяких підстав для того, щоби *H. saliceti* Weise могла знайтися в Україні і всі навіть найновіші показання є щонайменше дуже сумнівні. На жаль, нашим колеоптерологам ледви чи відома правдива *H. saliceti* Weise з середущої Європи.

Haltica fruticola Weise. Яким чудом і пощо вигребав Палій цей, більше як сумнівний, вид та збагатив ним фауну України, мені невідомо. Навіть такий глибокий знавець Halticin-ів, як Heikertinger, котрий мав доступ до типів Weise, не міг сказати нічого більше про нього як те, що це мабуть синонім і до того сумнівний *H. lythri* Aubé. Такий вид слід ігнорувати до часу, поки не найдуться примірники, які дійсно вповні відповідалиби оригінальному описові.

Haltica carinthiaca Weise. — одна з містерій новітньої української колеоптерології. Це виключно альпейський вид, який показує Палій з Карпат, де він бутьтоби дуже звичайний. Шапіро повторює показання Палія. Цікаве, що багато ентомологів працювали в Карпатах, але ніколи не нашли цього виду. По моему, це зоогеографічна нісенітниця, яку я опрокидую з цілою рішучістю бодай до часу, поки не побачу самців цього виду, найдених справді на українській території.

Batophila aerata Mrsh. — також один з куріозів показуваних з Карпат. Цей, західний, вид не зустрічається в Україні і всякі показання з нашої території слід ігнорувати.

Crepidodera corpulenta Kutsch. Цей вид показують з України вже від довгого часу, а саме з Карпат. Останньо приводить його знова Палій. Мені здається, що це показання повторене за каталогом Roubal-a. Немає ніяких підстав вірити, що цей вид живе в українській частині Карпат і його треба вичеркнути з фауни України.

Crepidodera transsylvanica Fuss і *cyanescens* Duft. Оба ці види поминула Шапіро в огляді Halticin-ів України. Тимчасом вони є дуже типовими представниками гірської фауни Карпат.

Psylliodes glabra Duft. — альпейський і західно-європейський вид, який в Україні не зустрічається; всякі літературні показання, так давніші як і новіші, слід вважати фантастичними. Всі вони відносяться до карпатської *Ps. frivaldszkyi* Weise.

Psylliodes marcida Illig. Шапіро показала недавно цей вид з гірської частини Криму та чомусь вважає його східно-середземноморським видом. Це показання зовсім незрозуміле. Перше всього *Ps. marcida* Illig. надморський вид, при тому монофаг *Sakile maritima* Scop. Загально відомо, що саме цей вид є західно-європейсько-атлантийського походження. Визначення видається мені дуже непевне і вимагає перевірення.

CURCULIONIDAE

Phyllobius betulae F. В 1925 році (Р. Р. Е. IV. р. 242) показав його Kuntze з Зубри біля Львова. Примірник, який був зловлений 29.6.1924, перевірів Smreczyński. Це ніщо інше як звичайний *Ph. argentatus* L. *Ph. betulae* F. треба, проте, вичеркнути з фавни околиць Львова.

Acentrus histrio Boh. Старе показання М. Łomnick-ого про знаходження цього виду в околицях Львова помилкове і його треба вичеркнути з фавни околиць Львова.

Показання було основане на примірниках, які бутътоби найшов А. Stöckl, а визначив Е. Reitter. Воно було опубліковане в Kosmos-i (XXXIII. 1908. р. 85) і опісля повторене в Каталогі Łomnick-ого з 1913 року. Тимчасом в збірці Stöckl-а є лише один примірник, куплений або одержаний в обмін, без місця знайдення. Другий примірник, також без місця знайдення, зберігається в Природознавчому музеї у Львові. Відомо, що А. Stöckl міняв з невияснених причин етикетки (особливо часто робив це з купленими примірниками) і через те зробив будучим дослідникам справді ведмежу прислугу. Взагалі слід пам'ятати, що всі жуки в збірці Stöckl-а, які мають карточки з числами (прим. Nr. 1454, що саме відноситься до *A. histrio* Boh.), є куплені і їх не слід брати під увагу навіть якщо в його каталогі є пізніша записка, що вони приміром з околиць Львова або Ворохти.

Liparus germanus L. Я згадую цей вид тому, щоби показати які фавністичні нісенітниці вводять в літературу закарпатські колеоптерологи. За Тверитиною *L. germanus* L. бутъто би звичайний на Закарпатті, що очевидно треба опрокинути. *L. germanus* L. західний вид і на українській території не зустрічається.

Hemiphytobius veronicae Friv. = *sphaerion* Boh. — показаний помилково (Kosmos XXXIII. 1908 р. 85 і Каталог М. Łomnick-ого з 1913 року) на основі примірників, які зловив бутътоби в околицях Львова А. Stöckl. В збірці Stöckl-а нема цього виду, а в збірках Природознавчого музею є один примірник (визначив Reitter) але без місця знайдення. Цей вид треба вичеркнути з фавни околиць Львова. Patkiewicz (Ent. Bl. VIII 1912) показує його з Самбора, де нібито ловив його Nowicki. В працях Nowick-ого нема однак згадки про цей вид.

MATERIAL FOR SYSTEMATIC CLASSIFICATION AND STUDY OF THE BEETLE FAUNA OF UKRAINE

Summary

The author's aim is to prepare, in the form of a monograph, a scientific treatise on the subject of distribution of beetles on Ukrainian territory. In its completed form „The Beetle Fauna of Ukraine“ is estimated to comprise 8-10 volumes, approximating in character the capital and unique work of A. Horion entitled „The Beetle Fauna of Germany“.

Owing to the fact that the proposed work is projected over a period of years, and realizing that there is faint likelihood of it ever appearing in the form of collective works of many specialists, the author feels obliged to undertake, on his own, a preparatory work for the purpose of elucidating, as far as possible, at least some of the most urgent and obscure problems relating to the fauna of the Ukrainian beetles.

The proposed work, now appearing in print in commemoration of the 90th anniversary of the founding of the Shevchenko Scientific Society, is intended to clarify at least the most important problems and to formulate a basis for an introduction to the proposed edition of „The Fauna“.

In spite of the fact that researches in the field of the Ukrainian fauna appear to be relatively good, there still exist a series of misconceptions regarding taxonomic values of some of the Ukrainian species as well as series of faulty informations which keep repeating themselves in literature. This situation makes it obligatory for the author, primarily to provide explanation for some of the taxonomic problems and, where possible, to confirm and rearrange them in proper order.

For practical purposes the work is subdivided into several sections.

In the introduction the author deals with the present state of the faunal studies in Ukraine and discusses the obstacles impending their development. An analysis of these obstacles may lead to an improvement in the existing, seemingly, hopeless situation.

The second section deals with discussions on some of the obscure problems of taxonomy as well as nomenclatural difficulties.

The third section includes, unfortunately, an incomplete list of species of beetles which up to present have not been recognized on Ukrainian territory. Some of the discoveries are proving to be most interesting.

The fourth section comprises a list of new and interesting records of some of the beetles of the Ukrainian fauna which, in reality, have been known in Ukraine for many years. They do, however, deserve further attention either from the standpoint of zoogeographic considerations; the rarity of their occurrence in nature; the lack of thorough knowledge of their life-cycles or the priority of their discoveries.

The final section, one of the more important ones, deals with corrections and revisions of the erroneous classifications of some of the species comprising the Ukrainian fauna. After positive identification the author felt compelled to delete a series of species from the fauna of Ukraine; species which, in recent years, were given wide recognition by Ukrainian coleopterologists.

The bibliography is not exhaustive; only those works are cited which contain references to the species already discussed in the proposed work.

The author realizes that some readers may not agree with his concepts, particularly those concerning species and families well known to leading coleopterologists. Unfortunately, many of these scientists had refused to lend their co-operation. Under such circumstances the author was left no alternative but to undertake the task of preparing the present work largely on his own.

MATERIALIEN ZUR SYSTEMATIK UND FAUNISTIK DER KÄFER DER UKRAINE

Zusammenfassung

Der Verfasser hat zum Ziel in der Form der Monographie die Verbreitung der Käfer auf dem Gebiet der Ukraine zu bearbeiten. In der vollendeten Form ist diese „Faunistik der ukrainischen Käfer“ auf 8-10 Bände berechnet und soll ungefähr von solchem Format wie das kapitale und einzigartige Werk von A. Horion „Faunistik der deutschen Käfer“ sein. Weil dieses Werk auf eine ganze Reihe von Jahren berechnet ist und es wenig Hoffnung gibt, dass es jemals als ein kollektives, von mehreren Spezialisten bearbeitetes Werk erscheint, ist der Verfasser gezwungen selbst die vorläufige Arbeit zu unternehmen. In dieser Arbeit sollen die

wichtigsten und am meisten unklaren Probleme der Faunistik der ukrainischen Käfer erläutert werden.

Die vorgeschlagene Arbeit, welche zum 90-jährigen Jubiläum der Gründung der „Ševčenko-Gesellschaft der Wissenschaften“ erscheint, soll eine Einleitung zum geplanten Werk „Faunistik der ukrainischen Käfer“ sein.

Obwohl das Territorium der Ukraine in faunistischer Hinsicht verhältnismässig gut erforscht ist, existiert eine ganze Reihe von unrichtigen Anschauungen betreffs des taxonomischen Wertes mancher ukrainischen Arten und eine Reihe fehlerhafter Bestimmungen, die sich in der Literatur stets wiederholen. Aus diesem Grunde musste man in erster Reihe manche Probleme systematischer Ordnung erklären und sie nach Möglichkeit nachprüfen und ordnen.

Praktisch ist die Arbeit in einige Kapitel eingeteilt.

In der Einleitung bespricht der Verfasser den jetzigen Stand der faunistischen Erforschungen der Ukraine und weist auf die Ursache hin, die den Fortschritt dieser Forschungen hemmen. Die Analyse der Ursachen kann zur Verbesserung dieses unerfreulichen Zustandes beitragen.

In zweiten Teil wurden manche zweifelhaften Probleme der Systematik und Unzulänglichkeiten der Nomenklatur besprochen.

Der dritte Teil ist das leider unvollständige Verzeichnis der Käferarten, welche bis jetzt auf dem Territorium der Ukraine unbekannt waren. Manche Funde sind sehr interessant und unerwartet.

Der vierte Teil ist ein Verzeichnis der neuen und interessanteren Fundortstellen mancher Käfer der ukrainischen Fauna, welche allerdings schon früher in der Ukraine bekannt waren, die aber eine Beachtung aus zoogeographischen Gründen verdienen, oder wegen ihrer Seltenheit in der Natur, durch die unbekannte Lebensweise oder aus Rücksicht auf die Priorität der Funde.

Der letzte Teil ist einer der wichtigsten und enthält die Korrekturen eines Teiles der fehlerhaften Bestimmungen mancher Arten, welche irrtümlicherweise für die Ukraine zitiert wurden. Nach der gründlichen Überprüfung musste aus der Fauna der Ukraine eine ganze Reihe der Arten ausgestrichen werden.

Die Bibliographie, die sich am Ende befindet, ist nicht erschöpfend. Darin wurden nur diejenigen Werke berücksichtigt, welche die Arten betreffen, die in der vorgeschlagenen Arbeit besprochen wurden.

Der Verfasser ist sich dessen bewusst, dass manche mit seinen Behauptungen nicht übereinstimmen werden. Das wird vor allem diese Gattungen und Familien betreffen, für welche bekannte und weltberühmte Spezialisten vorhanden sind. Leider, manche von diesen Spezialisten lehnten jede Mitarbeit ab. Deshalb hatte der Verfasser keinen anderen Ausweg, als sich allein an diese Arbeit zu machen.

ЛІТЕРАТУРА

- Аверин В. Г. «Историко-географический обзор видов родов *Cicindela* и *Carabus* фауны УССР.» (тези до реферату, виголошеного на сесії АН УРСР для вивчення фльори і фавни України в Києві в днях 6-9. 5. 1941).
- Аверин В. Г. «Хищные жужелицы УССР и вопрос об использовании их для борьбы с вредителями.» Приложение: «Практический определитель хищных жужелиц.» Записки Харьковского С. Х. Института. I. 1938. pp. 1-37.
- Алексеев А. В. «Златки, новые для фауны СССР (*Coleoptera*, *Buprestidae*).» Орехово-Зуевский пед. институт. Сборник работ по экологии и систематике животных. Москва 1959. pp. 28-30.
- Алексеев А. В. «Определитель златок рода *Agrilus* Curtis европейской части СССР (*Coleoptera*, *Buprestidae*).» Орехово-Зуевский пед. институт. Сборник работ по экологии и ситематике животных. Москва 1959. pp. 3-25.
- Глобова Н. Д. «Жуки-листоїди (*Chrysomelidae*, *Coleoptera*) долины середнього Дніпра» Труды Канівського біогеографічного заповідника. 7. 1949. pp. 73-86.
- Грабар А. «Туруны Пбдкарпатскоѣ Руси (*Carabini Carpathorossiae*).» Подкарпатска Русь. Ужгород. 9. 1932. pp. 65-74.
- Долин В. Г. «Материалы к фауне и экологии щелкунов западных областей Украины.» Тезисы докладов. Материалы к совещанию по вопросам зоогеографии суши. Львов 1957. pp. 36-37.
- Долин В. Г. «Обзор редких и малоизвестных видов жуков щелкунов лесной и лесостепной частей Украины.» Первая зоологическая конференция Белорусской ССР. Тезисы докладов. Минск 1958. pp. 56-57.
- Долин В. Г. «Обзор фауны щелкунов УССР.» Тезисы докладов четвертого съезда всесоюзного энтомологического общества. Москва 1959. pp. 46-48.
- Долін В. Г. «До питання про районування території України по комплексах шкідливих видів коваликів, пилкоїдів та чорнишів.» Проблеми ентомології на Україні. Київ 1959. pp. 34-37.
- Животовская А. «К фауне *Halticinae* (*Chrysomelidae*) Закарпатской области». Доклады и сообщения Ужг. Г. У. I. 1957. pp. 51-52.
- Загайкевич И. К. «К изучению узкотелых златок рода *Agrilus* Curt. на Украине.» Вопросы экологии. 7. 1962. pp. 60-61.

- Загайкевич І. К. «Вузькотілі златки роду *Agrius* Curt. Карпат і суміжних територій та їх значення як шкідників деревно-чагарникової рослинності.» Конференція по вивченню флори і фауни Карпат та прилеглих територій. Київ 1960. pp. 257-259.
- Загайкевич І. К. «До вивчення поширення і біології вузькотілих златок роду *Agrius* Curtis в УРСР.» Наукові записки Науково-Природознавчого Музею АН УРСР. 10. 1962. pp. 101-111.
- Загайкевич І. К. «Матеріяли до вивчення фауни короїдів західних областей України.» Збірник праць зоологічного Музею. 28. 1957. pp. 100-101.
- Зайцевъ Ф. А. «Къ фаунѣ воднихъ жуковъ Киевской губерні.» Труды Русского Энтомологического Общества. 38. 1908. pp. CLVII-CLXIII.
- Зайцев Ф. А. «Плавунцовые и Вертячки». Фауна СССР, Насекомые жесткокрылые. Т. 4. 1953. Москва-Ленинград.
- Знойко Д. В. «Заметки о русских видах рода *Dyschirius* Bon. (Col. Carabidae)». Русск. Энт. Обзор. 21. 1927. pp. 225-229.
- Зубенко А. А. «Дополнительные данные к фауне Halticinae Закарпатской области.» Научные Записки Ужг. Г. У. 31. 1958. pp. 155-158.
- Зубенко А. А. «К фауне и экологии Eumolpini и Chrysomelini (Chrysomelidae) в Закарпатье.» Тезисы докладов и сообщения к XVII научной конференции Ужг. Г. У. Серия биологическая. 6. 1963. pp. 81-82.
- Зубенко А. А. «Листоеды, живущие на древесных породах сем. ивовых (Salicaceae).» Доклады и сообщения Ужг. Г. У. Серия биологическая. 5. 1962. pp. 47-49.
- Кизерицкий В. «Энтомологические заметки.» Русск. Энт. Обзор. 23. 1929. pp. 115-123.
- Крижановский О. Л. «Жуки-Жужелицы рода *Carabus* средней Азии.» Определители по фауне СССР, издаваемые зоологическим Институтом АН СССР. 52. Москва-Ленинград 1953.
- Крижановский О. Л. «К систематике и географическому распространению жуужелиц рода *Leistus* Froel. (Col. Carab.)» Энтомолог. Обзор. 32. 1952. pp. 279-281.
- Кришталь О. П. «Ентомофауна ґрунту та підстилки в долині середньої течії р. Дніпра.» Київ 1946.
- Куликовскій Е. А. «Матеріялы для фауны Coleoptera Южной Россіи.» Записки Новороссійского Общества естествоиспытателей. 21. 1897. pp. 1-275.
- Лазорко В. «Зоогеографічний характер долини ріки Попрад у Низькому Бескиді.» Бюлетень-Матеріяли IV-ої Наукової Конференції Н.Т.Ш. Торонто 1953. pp. 140-146.
- Лазорко В. «Причинки до фауни хрущів західних українських земель.» Збірник Фізіографічної Комісії. 7. 1938. pp. 33-44.
- Лазорко В. «Фауна гори Яйце Перегінське і околиці». Рукопис.
- Лазорко В. «Фауна хрущів Лисої Гори в Золочівському повіті.» Збірник Фізіографічної Комісії. 7. 1938. pp. 3-11.

- Левчинська Г. М. «Грунтова ентомофауна степової і гірської частин Криму.» Проблеми ентомології на Україні, Київ 1959. pp. 52-55.
- Лёвушкин С. И. «К фауне пещер Приднестровья.» *Biospeologica sovietica* XV. Бюлетень Моск. о-ва исп. природы, Отд. Биологии, Т. 67. (3). 1962. pp. 29-37.
- Лопатин И. К. «Материалы по фауне и экологии жуков-листоедов (Coleoptera, Chrysomelidae) южного Заднепровья.» *Энтомолог. Обозр.* 39. 1960. pp. 629-642.
- Лучник В. «Заметки о жужелицах (Col.) I.» *Изв. Ставр. Энт. Общ.* II. 1926. pp. 45-46.
- Лучник В. «Материалы к познанию группы Stomina I. (Col. Carabidae).» *Изв. Ставр. Энт. Общ.* III. 1927. pp. 51-63.
- Маркевич О. П. «До історії ентомологічних досліджень на Україні.» Проблеми ентомології на Україні, Київ 1959. pp. 13-18.
- Маркевич А. П. «Материалы к истории фаунистических исследований на территории Закарпатской области.» *Научные записки Ужг. Г. У.* 21. 1956. pp. 5-29.
- Маркевич О. П. «Нарис історії вивчення фауни Українських Карпат і прилеглих територій.» Сборник работ: Флора и фауна Карпат, Москва 1960. pp. 106-130.
- Медведев С. И. «О роли Карпат в формировании энтомофауны Украины.» *Научные записки Ужг. Г. У.* 21. 1956. pp. 57-65.
- Медведев С. И. «Особенности распространения некоторых экологических форм насекомых в различных ландшафтно-географических зонах Украины.» *Зоологический Журнал.* 33. 1954. pp. 1245-1263.
- Медведев С. И. «Пластинчатоусые (Scarabaeidae).» *Фауна СССР. Насекомые жесткокрылые.* Т. 10. вып. 1-4. 1951-1960. Москва-Ленинград.
- Медведев С. И. «Распространение некоторых элементов энтомофауны в степной зоне УССР. (К эколого-фаунистическому районированию УССР.)» *Вторая экологическая конференция по проблеме: Массовые размножения животных и их прогнозы. Тезисы докладов.* Киев 1950. pp. 133-139.
- Медведев С. И. «Зоогеографічні особливості фауни пластинчатовусих жуків (Coleoptera, Lamellicornia) України та Молдавії.» Проблеми ентомології на Україні, Київ 1959. pp. 62-65.
- Медведев С. И. «Про походження ентомофауни безлісних гірських вершин Криму.» Проблеми ентомології на Україні, Київ 1959. pp. 65-68.
- Медведев С. И., Шапиро Д. С. «К познанию фауны жуков (Coleoptera) Молдавской ССР и сопредельных районов Украины.» *Труды научно-исследовательского Института биологии и биологического факультета Харьк. Г. У.* 30. 1957. pp. 173-206.
- Палий В. Ф. «Эколого-хозяйственная характеристика земляных блошек Советских Карпат и Прикарпатья.» *Научные записки Ужг. Г. У.* 40. 1959. pp. 203-209.
- Палий В. Ф. «Земляные блошки (Halticinae, Chrysomelidae, Coleoptera) пойм рек центрально-черноземной полосы европейской части СССР и предполо-

- жение об их распространении в связи с орошением земель юго-востока.» Зоологический Журнал. 35. 1956. pp. 1163-1169.
- Палий В. Ф. «Состав и происхождение фауны земляных блошек (Halticinae, Chrysomelidae, Coleoptera) степи и лесостепи Европы.» Тезисы докладов четвертого съезда Всесоюзного Энтомологического Общества. 1959. pp. 119-121.
- Палий В. Ф. «Блошки, які живуть на деревних і чагарникових породах європейської частини СРСР та їх лісогосподарче значення.» Збірник праць зоологічного Музею. 26. 1954. pp. 62-66.
- Палий В. Ф. «Еколого-фауністичні комплекси земляних блішок (Coleoptera, Chrysomelidae, Halticinae) Українських Карпат і Прикарпаття.» Наукові записки Науково-Природознавчого Музею АН УРСР. 8. 1960. pp. 57-69.
- Палий В. Ф. «Елементи альпійської фауни земляних блішок (Halticinae) в Радянських Карпатах та їх стації». Проблеми ентомології на Україні. Київ 1959. pp. 74-76.
- Плавильщиков Н. Н. «Определитель насекомых.» Москва 1957.
- Плигинский В. «Жуки Крыма 1-5.» Записки Крымск. Общ. Естеств. и Люб. Прир. 1. 1911. pp. 110-143., 2. 1912. pp. 46-71., 3. 1913. pp. 93-106., 5. 1915. pp. 115-144., 10. 1928. pp. 40-100.
- Плигинский В. Г. «Матеріали по фаунѣ жесткокрылых Таврической губернии.» Русск. Энт. Обозр. 16. 1916. pp. 346-352.
- Пономарчук В. И. «Жужелицы (Coleoptera, Carabidae) Закарпатской области.» Тезисы докладов и сообщения к 17 научной конференции Ужг. Г. У. Серия биологическая. 6. 1963. pp. 67-71.
- Пономарчук В. И. «К вопросу о формировании горной фауны жужелиц Закарпатской области.» Конференція по вивченню флори і фауни Карпат та прилеглих територій. Київ 1960. pp. 326-329.
- Пономарчук В. И. «К экологии и географическому распространению жужелиц Закарпатской области.» Научные записки Ужг. Г. У. 40. 1959. pp. 189-192.
- Пономарчук В. И. «К изучению фауны жужелиц (Carabidae) Закарпатской низменности.» Доклады и сообщения Ужг. Г. У. Серия биологическая. 4. 1961. pp. 47-49.
- Пономарчук В. И. «К систематике и географическому распространению жужелиц трибы Nebriini (Carabidae) Закарпатской области.» Научные записки Ужг. Г. У. 31. 1958. pp. 151-154.
- Пономарчук В. И. «Некоторые данные о видах рода *Carabus* Закарпатской области.» Научные записки Ужг. Г. У. 16. 1956. pp. 167-174.
- Пономарчук В. И. «Новые и редкие для фауны Закарпатской области виды жужелиц (Carabidae, Coleoptera).» Доклады и сообщения Ужг. Г. У. Серия биологическая. 5. 1962. pp. 42-44.
- Пономарчук В. И. «О средиземноморских видах жужелиц в Закарпатской области.» Доклады и сообщения Ужг. Г. У. Серия биологическая. 1. 1957. pp. 75-76.
- Пономарчук В. И. «Распространение жужелиц (Carabidae) Закарпатской области.» Научные записки Ужг. Г. У. 21. 1956. pp. 167-176.

- П'ятакова В. «Матеріяли до фауни жуків-дротяників Київщини.» Збірник праць Зоологічного Музею. 8. 1930. pp. (221-225). 325-329.
- Рихтер А. А. «Златки (Buprestidae).» Фауна СССР. Насекомые жесткокрылые. Т. 13. вып. 2 і 4. 1949 і 1952. Москва-Ленинград.
- Савченко Е. М. «Матеріяли до фауни УРСР. Пластинчастовусі жуки (Coleoptera, Scarabaeidae).» Київ 1938.
- Семеновъ «Замѣтки о жесткокрылыхъ (Coleoptera) Европейской Россіи и Кавказа.» Bulletin de la Société Impériale des Naturalistes de Moscou. Anné 1898. Nouvelle Série. Т. XII. pp. 68-115. Année 1899. Nouvelle Série. Т. XIV. pp. 101-141.
- Семеновъ А. «Къ литоральной фаунѣ Крыма: I. Phaleria pontica sp. n. (Col. Tenebrionidae).» Русск. Энт. Обозр. I. 1901. pp. 90-97.
- Семеновъ-Тянь-Шанскій А. «О новыхъ жесткокрылыхъ русской фауны.» Русск. Энт. Обозр. 14. 1914. p. XX.
- Тарбинский С. П. и Плавильщиков Н. Н. (редакция). «Определитель насекомых европейской части СССР.» Москва-Ленинград 1948.
- Тверитина Т. А. «Долгоносики Закарпатской области.» Научные записки Ужг. Г. У. 40. 1959. pp. 181-187.
- Тверитина Т. А. «Долгоносики, связанные с дикой древесной растительностью Закарпаття.» Научные записки Ужг. Г. У. 16. 1956. pp. 93-108.
- Тверитина Т. А. «О характере распределения долгоносиков Закарпаття.» Научные записки Ужг. Г. У. 21. 1956. pp. 135-144.
- Топчіев О. Г. «Безхребетні лісової підстилки в штучних лісах степової зони України.» Проблеми ентомології на Україні. Київ 1959. pp. 254-256.
- Топчіев О. Г., Апостолов А. Г. «Пошкодження комахами пізньої та ранньої рас дуба черешчатого.» Проблеми ентомології на Україні. Київ 1959. pp. 256-259.
- Фасулати К. К. «Изучение беспозвоночных животных советского Закарпаття за 10 лет (1945-1955).» Научные записки Ужг. Г. У. 21. 1956. pp. 41-56.
- Фасулати К. К. «К изучению биоценозов полонин Закарпаття.» Научные записки Ужг. Г. У. 16. 1956. pp. 109-118.
- Фасулати К. К. «Материалы по энтомофауне дубов Закарпаття.» Научные записки Ужг. Г. У. 31. 1958. pp. 123-149.
- Фасулати К. К. «О фауне наземных беспозвоночных восточных Карпат.» Научные записки Ужг. Г. У. 40. 1959. pp. 121-140.
- Фасулати К. К. «О составе, характере формирования и распределения энтомофауны восточных Карпат.» Доклады и сообщения Ужг. Г. У. I. 1957. pp. 57-60.
- Филипьев И. И. «Определитель насекомых.» Москва 1928.
- Черкуновъ Н. «Списокъ жуковъ, водящихся въ Кіевѣ и его окрестностяхъ.» Записки Кіевского Общ. естествоиспыт. 10. 1889. pp. 147-204.
- Шапиро Д. С. «Эколого-географические особенности *Psylliodes* Latreille европейской части СССР и северного Кавказа (Coleoptera, Chrysomelidae).» Вопросы Экологии. 7. 1962. pp. 202-203.

- Шапиро Д. С. «Обзор фауны земляных блошек Крыма (Coleoptera Chrysomelidae, Halticinae).» Зоологический Журнал. 40. 1961. pp. 833-839.
- Шапиро Д. С. «Обзор фауны земляных блошек (Chrysomelidae, Halticinae) Украины.» Тезисы докладов четвертого съезда Всесоюзного Энтомологического Общества. 1960. pp. 192-194.
- Шапиро Д. С. «Фауна блошек (Halticinae) Михайловской степи Сумской области.» Энтомологическое Обозр. 32. 1952. pp. 219-225.
- Шапиро Д. С. «Фауна земляных блошек (Coleoptera, Chrysomelidae) Хомутовской степи Сталинской области.» Энтомологическое Обозрение. 31. 1951. pp. 416-421.
- Шапиро Д. С. «Эколого-фауністичний огляд земляних блішок Криму (Coleoptera, Chrysomelidae, Halticinae).» Проблеми ентомології на Україні. Київ 1959 pp. 95-97.
- Шапиро Д. С. «Характерні риси фауни жуків Кримського державного заповідника ім. В. В. Куйбишева.» Проблеми ентомології на Україні. Київ 1959. pp. 97-98.
- Якобсонъ Г. Г. «Жуки Россіи и западной Европы.» С.-Петербургъ. 1905-1915.
- Якубовский И. «Предварительный списокъ жуковъ окрестностей Каменца-Подольска.» Записки Общ. подольскихъ естествоиспытателей и любителей природы. 3. 1913. pp. 105-112.
- Apfelbeck V. „Die Käferfauna der Balkanhalbinsel mit Berücksichtigung Klein-Asiens und der Insel Kreta.“ I Band. Familienreihe Caraboidea. Berlin 1904.
- Balthasar V. „Brouci Listorozi. Dil. I. Lucanidae. Scarabaeidae pleurosticti.“ Fauna ČSR. Svazek 8. Praha 1956.
- Bartoszyński A. „Przyczynek do fauny chrząszczy piwnic.“ Polskie Pismo Ent. XIII. 1934. pp. 118-122.
- Bänninger M. „Neunter Beitrag zur Kenntnis der Carabinae: die Nebriini.“ Ent. Mitteil. XIV. 1925. pp. 180-195, 256-281, 329-343.
- Bänninger M. „Über Carabinae (Col.). Ergänzungen und Berichtigungen III, mit Bemerkungen zu R. Jeannels neuer Einteilung der Carabidae.“ Mitt. Münch. Ent. Ges. XXXV-XXXIX. 1945-49. pp. 127-157.
- Bänninger M. „Über Carabinae. Ergänzungen und Berichtigungen (IV).“ Ent. Arb. Mus. Frey. Bd. 7. 1956. pp. 398-411.
- Bechyné J. „7e Contribution á la connaissance du genre *Chrysolina* Motsch. (Col. Phytophaga, Chrysomelidae).“ Ent. Arb. Mus. Frey. Bd. 1. 1950. pp. 47-185.
- Bechyné J. „Achter Beitrag zur Kenntnis der Gattung *Chrysolina* Motsch. (Col. Phytoph. Chrysomelidae).“ Ent. Arb. Mus. Frey. Bd. 3. 1952. pp. 351-385.
- Bechyné J. „Über die Altiden-Sammlung Heikertinger. (Col. Phytophaga).“ Ent. Arb. Mus. Frey. Bd. 7. 1956. pp. 577-598.
- Bernhauer M. „Beitrag zur Staphylinidenfauna des palaearktischen Gebietes.“ Münchner Kol. Zeitschrift. I. 1902-1903.
- Besuchet C. „Notes sur quelques *Brachygluta* paléarctiques (Col. Pselaphidae).“ Mitt. Schweiz. Ent. Ges. XXXVI. 1963. pp. 27-46.
- Bielz V. E. „Entomologische Notizen.“ Verh. u. Mitt. des Siebenb. Ver. für Naturwiss. zu Hermannstadt. I. 1850. pp. 175-178.

- Bielz V. E. „Siebenbürgens Käferfauna nach ihrer Erforschung bis zum Schlusse des Jahres 1886.“ Verh. u. Mitt. des Siebenb. Ver. für Naturwiss. zu Hermannstadt. XXXVII. 1887. pp. 27-114.
- Born P. „*Carabus monilis* Fbr. und seine Formen.“ Insekten Börse. 21. 1904. pp. 43-44, 51-52, 59-60, 67, 75-76.
- Breuning S. „Monographie der Gattung *Carabus* L.“ Bd. I-VII. Troppau 1932-1937.
- Burakowski B. „Morfologiczno-systematyczne opracowanie środkowo europejskich gatunków z podrodzaju *Acupalpus* Latr. (Coleoptera, Carabidae) oraz ich rozmieszczenie w Polsce.“ Fragmenta faunistica. T. VII. 1957. Nr. 13. pp. 297-351. Tab. I-IV.
- Chadoir Baron de. „Monographie des Chléniens.“ Annali del Muzeo Civico di Storia naturale di Genova. Vol. VIII. 1876. pp. 5-315.
- Chadoir M. „Notices entomologiques sur le gouvernement et la ville de Kiev.“ Bull. de la Soc. Imp. des Natur. de Moscou. XVIII. 1845. pp. 158-213.
- Chadoir M. & Hochhuth M. H. „Enumeration des Carabiques et Hydrocanthares du Caucase. Carabiques nouveaux de la Crimée. Kiew 1846.
- Csiki Ernő-töl. „Adatok a magyarországi Morphocarabusok ismeretéhez.“ Annales hist. naturales Musei nat. hungar. Vol. IV. 1906. pp. 244-262.
- Csiki E. „Die Käferfauna des Karpaten-Beckens.“ Bd. I. Allgemeiner Teil und Caraboidea.“ Budapest 1946.
- Dolin W. G. „Neue und wenig bekannte Elateriden aus der Ukraine. (Col. Elateridae).“ Beitr. zur Ent. Bd. 10. 1960. pp. 189-201.
- Eidam P. „Revision der *Carabus violaceus*-Rassen.“ Col. Centralblatt. I. 1926-1927. pp. 273-296.
- Ermisch K. „Die Gattungen der Mordelliden der Welt.“ Ent. Blätter. XLV-XLVI. 1949-1950. pp. 34-92.
- Ermisch K. „Faunistik der mitteleuropäischen Käfer. Mordellidae.“ in A. Horion. Faunistik der mitteleuropäischen Käfer. V. Bd. pp. 269-321. VI. Tab. Sonderband der Ent. Arb. Mus. Frey. 1956.
- Ermisch K. „Revision der Gattung *Mordellistenula* Sthegol.-Bar. (Coleopt. Heteromera).“ Ent. Blätter. LIII. 1957. pp. 45-51.
- Ermisch K. „*Tolida Tournieri* Em. und ihre Synonyme *Schusteri* Schilsky und *similis* Stschegoleva.“ Ent. Blätter. XXXIX. 1943. pp. 18-21.
- Ermisch K. „Tribus Mordellistenini (Col. Mordell).“ Mitt. Münch. Ent. Ges. XXXI. 1941. pp. 710-726.
- Fleischer A. „*Lytta vesicatoria* Lin. var. *dibapha* Reitt.“ Čas. Čsl. Spol. Ent. XX. 1923. p. 89.
- Fleischer J., Mazura K., Trójan L. „Entomologický zaježd do Karpatské Rusi.“ Sbornik Klubu přírodověd. v. Brně. III. 1920. pp. 74-86.
- Fleischer J., Mazura K., Trójan L. „Druhý entomologický záježd do Podkarpatské Rusi.“ ibidem IV. 1921. pp. 37-42.
- Fleischer J., Mazura K., Stejskal V., Zoufal K. „Třetí entomologický záježd do Podkarpatské Rusi.“ ibidem VI. 1923. pp. 19-27.
- Fleischer J., Mazura K. „Čtvrtý entomologický záježd do Podkarpatské Rusi.“ ibidem VII. 1924. pp. 82-83.

- Folwaczny B. „Bestimmungstabelle der mitteleuropäischen Arten der Unterfamilie Cossoninae (Curculionidae).“ Ent. Blätter. LVI. 1960. pp. 117-129.
- Folwaczny B. „Lithocharis nigriceps Kr. Verbreitung.“ Ent. Blätter. LVI. 1960. p. 187.
- Franck P. „Bestimmungstabelle der deutschen Arten der Gattung Gyrimus L.“ Ent. Blätter. XXVIII. 1932. pp. 127-133.
- Franck P. und Sokolowski K. „Über die europäischen Arten der Gattung Sphaeridium F. (Col. Hydrophil.)“ Ent. Blätter. XXIX. 1933. pp. 155-159.
- Franz H. „Bodenleben und Bodenfruchtbarkeit.“ Wien 1949.
- Franz H. „Revision der Stenichnus-Arten des westlichen Mediterrangebietes sowie Mittel- und Nordwesteuropas (Col. Scydmaenidae).“ Eos. XXXVI. 1960. pp. 277-371.
- Franz H. „Revision der Westmediterranen und mitteleuropäischen Scydmorephes-Arten nebst Bemerkungen über einige Arten aus der Gattung Neuraphes. (Col. Scydmaenidae).“ Eos. XXXVII. 1961. pp. 415-496.
- Franz H. „Zur Kenntnis der Rassenbildung bei einigen Arten der Gattung Cryptcephalus (Coleopt., Chrysom.)“ Portugaliae Acta Biologica (B). Vol. „Júlio Henriques“. 1949. págs. 165 a 195.
- Franz H. „Zur Kenntnis der Rassenbildung bei Käfern der ostalpinen Fauna.“ Zentrallblatt für das Gesamtgebiet der Entomologie. III. 1949. pp. 3-23.
- Franz H. und Palmén E. „Beitrag zur Kenntnis der Untergattung Goniomena Kirby der Gattung Phytodecta (Col., Chrysomelidae).“ Ann. Ent. Fennici. 16. 1950. pp. 13-18.
- Fuss C. „Die siebenbürgischen Arten der Gattung Nebria Latr.“ Verh. u. Mitt. des Siebenb. Ver. für Naturwiss. zu Hermannstadt. I. 1850. pp. 13-16.
- Galewski R. „Przegląd krajowych gatunków z rodzaju Rhantus Dejean (Coleoptera, Dytiscidae).“ Ann. Zoologici. XVI. Nr. 17. 1957. pp. 223-319. Tab. XXXI-XLIII.
- Çanglbauer L. „Die Käfer von Mitteleuropa.“ Bd. I-IV. Wien 1892-1904.
- Gersdorf E. und Kuntze K. „Bestimmungstabelle der Amara-Arten Deutschlands.“ Ent. Blätter. LIII. 1957. pp. 3-21.
- Goecke H. „Donacia Malinowskyi Ahr. u. Donacia fennica Payk.“ Ent. Blätter. XLI-XLIV. 1945-1948. pp. 32-49.
- Gridelli E. „Studi sul genere Quedius Steph. (Col. Staphyl.)“ Terzo contributo. Estratto dalle Memorie della Società Entomologica Italiana. Vol. VIII. 1929. pp. 19-43.
- Heikertinger F. „Bestimmungstabelle der Halticinengattung Psylliodes aus dem paläarktischen Gebiete.“ Kol. Rundschau. IX. 1921. pp. 39-62., XII. 1926. pp. 101-138.
- Heikertinger F. „Bestimmungstabelle der paläarktischen Phyllotreta-Arten.“ ibidem XXVII. 1941. pp. 15/25-64/74, 69/75-116/122.
- Heikertinger F. „Bestimmungstabelle der paläarktischen Aphthona-Arten.“ ibidem XXX. 1944. pp. 37/123-124/210.
- Heikertinger F. „Bestimmungstabelle der paläarktischen Arten der Halticinengattungen aus der Crepidodera-Verwandtschaft weiteren Sinnes.“ ibidem XXXI. 1945-1948. pp. 15/1-146/132.
- Heikertinger F. „Bestimmungstabelle der paläarktischen Arten der Gattungen Podagricae

- Foudr., *Mantura* Steph. und *Chaetocnema* Steph.“ *ibidem* XXXII. 1951. pp. 1/133-84/216.
- Heikertinger F. „Die paläarktischen Arten der Halticinengattung *Batophila* Foudr. (*Glyptina* Lec.)“ *ibidem* IX. 1921. pp. 89-98.
- Heikertinger F. „Resultate fünfzehnjähriger Untersuchungen über die Nahrungspflanzen einheimischer Halticinen.“ *Ent. Blätter*. XX. 1924. pp. 214-224, XXI. 1925. pp. 10-19, 81-92, 119-131, 155-163, XXII. 1926. pp. 1-9, 49-62.
- Heikertinger F. „Skizzen zur Systematik und Nomenklatur der paläarktischen Halticinen. 26. Revision der mit *Longitarsus fuscoaeneus* Redtb. nächstverwandten europäischen Arten.“ *Ent. Blätter* X. 1914. pp. 33-38, 78-85, 257-266.
- Heikertinger F. „Über das Sammeln von *Phyllotreta*-Arten (Col. Chrysom. Haltic.)“ *Kol. Rundschau*. XXVII. 1941. pp. 1-14.
- Heyden L. v., Reitter E., Weise J. „*Catalogus Coleopterorum Europae, Caucasi et Armeniae Rossicae*.“ Berlin-Paskau-Caen 1906.
- Hildebrand P. „Die Abgrenzung einer neuen Natio der *Carabus Scheidleri* Panz.“ *Kol. Rundschau*. XXXIII. 1955. pp. 60-62.
- Hochhuth J. H. „Enumeration der in den Russischen Gouvernements Kiew und Volhynien bisher aufgefundenen Käfer.“ *Bull. de la Soc. Imp. des Natur. de Moscou*. XLIV. 1871. pp. i. 176-253, ii. 85-177., XLV. 1872. pp. ii. 195-234, 283-332., XLVI. 1873. i. 124-164.
- Holdhaus K. „Monographie der paläarktischen Arten der Coleopterengattung *Microlestes*.“ Wien 1912.
- Holdhaus K. und Deubel F. „Untersuchungen über die Zoogeographie der Karpathen.“ *Abh. der k. k. zool. bot. Ges. in Wien*. Bd. VI. Heft 1. Jena 1910.
- Holdhaus K. und Lindroth C. H. „Die europäischen Koleopteren mit borealpiner Verbreitung.“ *Ann. des Naturh. Mus. in Wien*. Bd. 50. 1939. pp. 123-293. Taf. I-XVIII.
- Horion A. „Ein neuer *Cryptocephalus* aus Bayern.“ *Nachrichtenblatt der Bayerischen Ent. I*. 1952. pp. 36-37.
- Horion A. „Faunistik der deutschen Käfer.“ Bd. I. 1941.
- Horion A. „Faunistik der mitteleuropäischen Käfer.“ Bd. II-VIII. 1949-1961.
- Horion A. „Koleopterologische Neumeldungen für Deutschland. IV Reihe.“ *Mitt. Münch. Ent. Ges. L*. 1960. pp. 119-162.
- Horion A. „Nachtrag zu *Fauna Germanica*. Die Käfer des deutschen Reiches von E. Reitter.“ Krefeld 1935.
- Hormuzaki C. „Zur Definition des Artbegriffes mit besonderer Anwendung auf die Unter-gattung *Morphocarabus* Géhin.“ *Zeitschrift für wissenschaftliche Insektenbiologie*. Bd. I. 1905. pp. 155-167.
- Horn W. und Roeschke H. „Monographie der paläarktischen Cicindelen.“ *Bestimmungstab. der europ. Coleopt.* Berlin 1891.
- Hölzel E. „Eine neue *Bythinus*-Art (Col. Pselaphidae) aus der Nordkette der Karnischen Alpen in Kärnten mit einem Tabellenausschnitt der nächstverwandten Arten und zwei Abbildungen.“ *Nachrichtenblatt der Bayerischen Ent. III*. 1954. pp. 100-102.
- Jagemann E. „*Kovařikoviti-Elateridae*. (Rád: brouci-Coleoptera).“ *Fauna ČSR*. svazek 4. Praha 1955.

- Jeannel R. „Monographie des Trechinae.“ L'Abeille. T. XXXII. 1926. pp. 221-550., T. XXXIII. 1927. pp. 1-808.
- Jeannel R. „Revision des „Choleva“ Latreille pour servir a l'histoire du peuplement de l'Europe.“ L'Abeille. T. XXXII. 1923. pp. 1-160.
- Jedlička A. „Novi palaeark. Carabici (V. pokrač.)“ Čas. Čsl. Spol. Ent. XXVII. 1930. pp. 21-24.
- Karpiński J. J. i Makólski J. „Biegaczowate (Carabidae, Col.) w biocenozie lasu Białowieckiego Parku Narodowego.“ Roczniki nauk leśnych. V. 1954. pp. 105-136.
- Kaszab Z. „Beiträge zur Kenntnis der Chrysomeliden-Fauna des Karpatenbeckens nebst Beschreibung neuer Formen (Coleoptera).“ Rovartani Közlemenyek. T. XV. 1962. pp. 25-93.
- Kemner N. A. „De svenska arterna av släktet *Haltica*.“ Ent. Tidskr. V. 40. 1919. pp. 143-165.
- Kinel J. „Chrząszcze wodne (Coleoptera aquatilia).“ Praca zbiorowa pod red. J. Fudakowskiego pt. „Przyczynek do znajomości fauny Czarnohory.“ Rozpr. i Spraw. Inst. bad. lasów państw. w Warszawie. Nr. 8. 1935. pp. 1-3 (sep.).
- Kinel J. „Fauna owadów okolic Lwowa. Haliplidae (Col.)“ Polskie Pismo Ent. I. 1922. pp. 18-20.
- Kinel J. „Hydradephaga Polski II.“ Spraw. Kom. Fizj. LXVIII. 1934. pp. 67-71.
- Kinel J. „Hydradephaga Polski III. *Deronectes* Sharp-Zimmermann.“ Polskie Pismo Ent. XIII. 1934. pp. 198-214.
- Kinel J. „Hydradephaga Polski i sąsiednich krain.“ ibidem XVIII. 1939-1948. pp. 337-405.
- Kinel J. „Kilka słów o flisakowatych (Haliplidae, Col.) ziem polskich.“ Arch. Tow. Nauk. we Lwowie. Dział III, T. II. 2. 1922.
- Kinel J. „Notatki koleopterologiczne z Polski.“ Polskie Pismo Ent. II. 1923. pp. 191-196.
- Kinel J. „Notatki koleopterologiczne z Polski II.“ ibidem V. 1926. pp. 89-93.
- Kinel J. „Notatki koleopterologiczne z Polski III.“ ibidem IX. 1930. pp. 268-272.
- Kinel J. i „Noskiewicz J. „Einige Bemerkungen über die zoogeographischen Verhältnisse von Podolien und Volhynien des polnischen Anteils.“ ibidem IX. 1930. pp. 272-288.
- Kinelski S. i Szujecki A. „Materiały do poznania chrząszczy (Coleoptera) fauny krajowej.“ ibidem XXIX. 1959. pp. 215-250.
- Kloiber J. „Zur Ökologie zweier oberösterreichischer *Longitarsus*-Arten.“ Kol. Rundschau. XII. 1926. pp. 99-100.
- Kłapacz M. „Chrząszcze nowe dla Lwowa i nowa aberacja dla fauny palearktycznej.“ Polskie Pismo Ent. V. 1926. pp. 149-151.
- Kłapacz M. „Fauna owadów okolic Lwowa. Colymbetinae-Dytistinae (Coleop.)“ ibidem II. 1923. pp. 204-208.
- Koch C. „Über neue und wenig bekannte paläarktische Paederinae.“ Ent. Blätter, XXXIV. 1938. pp. 103-116.
- Kolbe H. „*Carabus*-Rassen als Leitäfer für die Faunistik der Mark Brandenburg. (Col.)“ Ent. Mitteil. XIV. 1925. pp. 314-322.
- Kraatz G. „Über die Varietäten des *Carabus Scheidleri* Fabr.“ D. E. Z. XXXI. 1887. pp. 337-344.

- Kraatz G. „Über *Megodontus pseudoviolaceus*, *Andrzejuskyi* Fisch. und *candisatus* Duft.“ D. E. Z. XXX. 1886. pp. 209-214.
- Král J. „Příspěvek k poznání dřepčiků zviřeny Československa (6).“ Čas. Čsl. Spol. Ent. LI. 1954. pp. 177-179.
- Krynicky J. „Enumeratio Coleopterorum Rossiae meridionalis et precipue in Universitatis Caesariae Charcoviensis circulo obvenientium, quae annorum 1827-1831 spatio observavit P. P. E. Joannes Krynicky.“ Bull. de la Soc. Imp. des Natur. de Moscou. V. 1832. pp. 65-179. Tab. II-III.
- Kuhnt P. „Illustrierte Bestimmungs-Tabellen der Käfer Deutschlands“. Stuttgart 1912.
- Kult K. „*Amara Meschniggi* n. sp. a další poznámky o Carabidech ČSR.“ Čas. Čsl. Spol. Ent. XLV. 1948. pp. 22-34.
- Kult K. „Interessante Carabiden aus dem West-Karpathen.“ Ent. listy (Folia ent.). III. 1940. pp. 117-118.
- Kult K. „Klíč k určování brouků čeledi Carabidae Československé republiky.“ Entomolog. příručky č. 20. Praha 1947.
- Kult K. „Nálezy nových nebo vzácných Carabidů ze střední Evropy.“ Sborník ent. odd. Zem. Musea v Praze XXI-XXII. 1943-1944. pp. 373-379.
- Kult K. „Nové druhy Carabidů ze střední Evropy.“ (25 příspěvek). Roč. Čsl. Spol. Ent. L. 1953. pp. 118-125.
- Kult K. „Přehled synonym českých Carabidů.“ (1 část.) Čas. Čsl. Spol. Ent. XXXVIII. 1941. pp. 15-25.
- Kult K. „Přehled synonym střeoevropských Carabidů.“ (2 část.) ibidem XLI. 1944. pp. 85-93.
- Kult K. „Synonymické poznámky k druhům *Metophonus* Bed.“ Roč. Čsl. Spol. Ent. L. 1953. pp. 126-131.
- Kuntze R. „Charakterystyka entomofaunistyczna ścianki wołczywieckiej pod Stanisławowem.“ Polskie Pismo Ent. XVI-XVII. 1937-1938. pp. 1-15.
- Kuntze R. „Charakterystyka faunistyczna Łysej Góry pod Lackiem w pow. Złoczowskim.“ Kosmos. Serja A. Rozprawy. LXI. 1936. pp. 109-136.
- Kuntze R. „Drugi przyczynek do znajomości fauny Halticinów Polski (Coleoptera).“ Polskie Pismo Ent. IX. 1930. pp. 40-64.
- Kuntze R. „O występowaniu *Carabus hampei* Küst. w paśmie Czarnohorskiem.“ Acta Musaei Dzieduszyckiani. IX. 1923. pp. 100-102.
- Kuntze R. „Niektóre koleopterologiczne wyniki wycieczek na małopolskie Podole w latach 1926-1928.“ Polskie Pismo Ent. VIII. 1929. pp. 52-62.
- Kuntze R. „Nowe dla Polski i rzadsze chrząszcze z Podola.“ ibidem II. 1923. pp. 30-35.
- Kuntze R. „Nowe stanowiska kilku rzadszych chrząszczy w południowo-wschodniej Polsce.“ ibidem IV. 1925. pp. 237-244.
- Kuntze R. „Przyczynek do znajomości fauny Halticinów (Coleoptera) południowo-wschodniej Polski.“ Acta Musaei Dzieduszyckiani. X. pp. 87-99.
- Kuntze R. „Trzeci przyczynek do znajomości fauny Halticinów Polski.“ Polskie Pismo Ent. XVI-XVII. 1937-1938. pp. 94-125.
- Kuntze R. „Wyniki badań nad fauną chrząszczy Podola w latach 1930/32.“ Kosmos. Serja A. Rozprawy. LVIII. 1932. pp. 257-265.

- Kuntze R. „Zapiski entomologiczne z wycieczek w Pieninach.“ *Polskie Pismo Ent.* XIII. 1934. pp. 190-193.
- Kuntze R. i Noskiewicz J. „Zarys Zoogeografii Polskiego Podola.“ *Prace naukowe Tow. Nauk. we Lwowie. Dzial II. T. IV.* 1938.
- Lazorko V. „Die koleopterologische Fauna des Berges „Jajce Perehinske“ und der Umgebung (Ukraine, Karpathen-Gorgany Kette.)“ *Proc. of Shevshenko Scient. Soc. Math. phys. and med. section.* 1953. pp. 24-28.
- Lazorko W. „Eine neue, bisher unbeachtete und schlecht gedeutete Rasse des *Carabus Fabricii* Panz. (Col. Carabidae).“ *Ent. Arb. Mus. Frey. Bd. 2.* 1951. pp. 183-196.
- Lazorko W. „*Leistus ucrainicus* spec. nov., eine neue Carabiden-Art aus der Ukraine mit einer Übersicht der bisher bekannten Arten der „*Oreobius*“ Gruppe (Col. Carabidae).“ *Ent. Arb. Mus. Frey. Bd. 5.* 1954. pp. 81-91.
- Lazorko W. „List of the Coleoptera taken by Mr. Rubtzow in Eupatoria (Ukraine, prov. Crimea) in 1943.“ *Proc. of Shevshenko Scient. Soc. Section of mathem. nat. sciences and medicine.* 1955. pp. 51-55.
- Lazorko W. „Zwei neue *Cephennium*-Arten (Col. Scydmaenidae) mit einer Übersicht der ukrainischen Arten der Tribus Cephenniini.“ *Ent. Arb. Mus. Frey. Bd. 13.* 1962. pp. 273-320.
- Lengerken H. „Die Salzkäfer der Nord- und Ostseeküste.“ Leipzig 1929.
- Lindberg H. „Die ostfennoskandischen Arten der Gattung *Haltica* Geofr. (Col. Chrysom.)“ *Notulae Ent. VI.* 1926. pp. 65-76.
- Lindroth C. „The Carabid Beetles of Newfoundland.“ *Opusc. Ent. Suppl. XII.* Lund 1955.
- Lindroth C. „Zur Systematik fennoskandischer Carabiden. I-III., XIII-XXXIII.“ *Ent. Tidskr.* 1935. pp. 179-188., LX. 1939. pp. 54-68., LXIII. 1943. pp. 1-68.
- Lindroth C. „Zur Systematik fennoskandischer Carabiden. IV-XII.“ *Notulae Entom. XIX.* 1940. pp. 63-99.
- Lohse G. A. „Neuheiten der deutschen Käferfauna III.“ *Ent. Blätter. LII.* 1956. pp. 48-61.
- Lohse G. „Neuheiten der deutschen Käferfauna V und VII.“ *ibidem LIV.* 1958. pp. 118-126., LVI. 1960. pp. 32-40.
- Lokay E. „Dvě cesty do východních Karpat (na Czarnohoru).“ *Čas. Česke Spol. Ent. IX.* 1912. pp. 126-139.
- Lokay E. „Kritické poznámky k *Euthia linearis* Muls. a *Euthia Deubeli* Ganglb.“ *ibidem III.* 1906. pp. 102-106.
- Lomnicki J. „Materialien zur Verbreitung der Carabiden in Galizien.“ *Verh. zool. bot. Ges. Wien. XLIII.* 1893. pp. 335-348.
- Lomnicki J. „Übersicht der coleopterologisch-faunistischen Arbeiten über Galizien aus dem Jahre 1896.“ *Soc. Ent. 12.* 1897. pp. 50-52.
- Lutshnik V. „A preliminary review of the russian species of the genus *Harpalus*, subgenus *Artabas* Goeze.“ *Acta Inst. Agron. Staurop. 1.* 1921. p. 11.
- Lomnicki J. „Formy krajowe wyszczerka: *Notiophilus aquaticus* L.“ *Kosmos. XXVIII.* 1903. pp. 105-114.
- Lomnicki M. „*Catalogus Coleopterorum Haliciae.*“ Leopoli 1884.
- Lomnicki M. „IV. Chrzaszczki czyli Tęgoskrzydła (Coleoptera).“ *Muzeum imienia Dziedu-*

- szczych we Lwowie. Dział I. Zoologiczny. Oddział zwierząt bezkręgowych. Lwów 1886. pp. I-XXXII. 1-308.
- Łomnicki M. „Chrząszcze nowe dla fauny galicyjskiej.“ Kosmos. XXVIII. 1904. pp. 367-373., XXXIII. 1908. pp. 84-85.
- Łomnicki M. „Fauna Lwowa i okolicy. I. Chrząszcze (Coleoptera-Tęgoskrzydłe). I-IV.“ Sep. ex Spraw. Kom. Fizj. 25. 1890. pp. 1-77., 37 1903. pp. 1-28., 38. 1904. pp. 1-33., 39. 1905. pp. 1-22.
- Łomnicki M. „Wycieczka na Czarnogórę.“ ibidem 2. 1868. pp. 132-152.
- Łomnicki M. „Wykaz chrząszczów czyli Tęgopokrywych (Coleoptera) ziem polskich. (Catalogus Coleopterorum Poloniae).“ Kosmos. XXXVIII. 1913. pp. 21-155.
- Łomnicki M. „Wykaz chrząszczów nowych dla fauny galicyjskiej.“ Spraw. Kom. Fizj. 13. 1879. pp. 221-223.
- Łomnicki M. „Wykaz chrząszczów nowych dla fauny Galicyi.“ Kosmos. XV. 1890. pp. 511-512.
- Łomnicki M. „Wykaz chrząszczów nowych dla fauny Galicyi.“ Spraw. Kom. Fizj. 26. 1891. pp. 16-25.
- Łomnicki M. „Wykaz dodatkowy chrząszczów galicyjskich.“ ibidem 8. 1874. pp. 12-18.
- Machulka V. „Čtyri novi palaearktičti Pselaphidi (Col.)“ Sbornik ent. odd. Nar. Muz. v Praze. V. 1927. pp. 101-110. Tab. I.
- Machulka V. „Eine synonymische Studie über *Euplectus bescidicus*.“ Entom. Nachrichtenblatt. IV. 1930. pp. 44-45.
- Machulka V. „Eine vergleichende Studie über den *Bolbobythus (Bythinus) securiger* Reichenbach und ihm verwandte Arten.“ ibidem II. 1928. pp. 37-40.
- Machulka V. „Fauna slóvenica (Col.)“ Čas. Čsl. Spol. Ent. XXII. 1925. pp. 64-67.
- Machulka V. „Koleopterologické poznámky.“ ibidem XXXV. 1938. pp. 104-105.
- Machulka V. „Nomenklatorická studie o *Bythinus crassicornis* Motsch. (Col. Pselaphidae).“ ibidem XXX. 1933. pp. 158-160.
- Machulka V. „Revision der Tribus Neuraphini (Col. Seydmaenidae) und Bestimmungstabelle der auf dem Gebiete der RČS vorkommenden Arten.“ ibidem XXVIII. 1931. pp. 72-89.
- Machulka V. „Über *Bryaxis laminata* Motschulsky.“ W. E. Z. XLIX. 1932. pp. 131-132.
- Makólski J. „Rodzina Carabidae w zbiorze Wojciecha Mączyńskiego (Col.)“ Fragm. faun. Muz. zool. pol. VI. nr. 13. 1952. pp. 207-241.
- Mandl K. „Die Käferfauna Österreichs. III. Die Carabiden Österreichs, Tribus Carabini, genus *Carabus* Linné.“ Kol. Rundschau. XXXIV. 1956. pp. 4-41, 50-104., XXXVI. 1958. pp. 1-13. Tab. I-XXVIII.
- Mandl K. „*Cicindela hybrida* subsp. *magyarica* Roe. und *Cicindela soluta* Dej. aus Ungarn.“ ibidem XXI. 1935. pp. 15-19.
- Mandl K. „*Cicindela soluta* Dej. und ihre Rassen.“ ibidem XXII. 1936. pp. 117-119.
- Mandl K. „Geographische Verbreitung, Rassenbildung und Verbreitungswege der europäischen *Cicindela*arten.“ VII Internationaler Kongress für Entomologie, Berlin, 15-20 August 1938. Weimar 1939. pp. (sep.) 268-291. IV. Taf.

- Mandl K. „Über den Wert und Unwert von Fundortsangaben.“ Zentralblatt für das Gesamtgebiet der Entomologie. III. pp. 39-42.
- Mandl K. „Zwei bemerkenswerte *Cicindela*-Aberrationen aus der Sammlung G. Frey, München (Col. Carab.)“ Ent. Arb. Mus. Frey Bd. 4. 1953. pp. 14-15.
- Marcu O. „Die im Hügelland der Bukowina transgredierende Gebirgskoleopteren.“ Ent. Blätter. XXXIV. 1938. pp. 77-81.
- Mařan J. „O geografickém rozšířeni a rassach druhu *Leistus montanus* Steph. (Col. Carabidae.)“ Sbornik ent. odd. Nar. Muz. v Praze. XIX. 1941. pp. 131-135.
- Mařan J. „Revise evropských druhu rodu *Leistus* z podrodu *Leistidius* K. Dan. (Col. Carabidae, gen. *Leistus* Fröl.)“ ibidem XIX. 1941. pp. 81-88.
- Mazur E. „Nove dla fauny polskiej gatunki i odmiany chrząszczy oraz nowe miejsca roz-siedlenia.“ Polskie Pismo Ent. I. 1922. pp. 4-6.
- Mazur E. „Nove dla fauny polskiej gatunki i odmiany chrząszczy oraz nowe miejsca roz-siedlenia II.“ ibidem II. 1923. pp. 84-85.
- Mazur E. „Przegląd krajowych gatunków rodzaju *Dromius* Bon. (Col.) i opis nowego gatunku.“ Spraw. Kom. Fizj. 70. 1936. pp. 133-138.
- Meyer P. „Beiträge zum Vorkommen der Carabiden-Gattung *Bembidion* Latr. (sensu Müller, Netolitzky, nec Jeannel) in der Ostmark (Col.)“ Mitt. Münch. Ent. Ges. XXXII. 1943. pp. 270-290.
- Miller L. „Eine entomologische Reise in die ostgalizischen Karpathen.“ Verh. zool. bot. Ges. in Wien. XVIII. 1868. pp. 3-34.
- Mohr K. H. „Bestimmungstabelle und Faunistik der mitteleuropäischen *Longitarsus*-Arten.“ Ent. Blätter. LVIII. 1962. pp. 55-118.
- Müller G. „Carabiden-Studien.“ Col. Centralblatt. IV. 1929/30. pp. 87- 102., V. 1930/31. pp. 1-19, 41-78.
- Müller G. „Carabiden-Studien IV-V.“ Kol. Rundschau. XIX. 1933. pp. 201-221., XX. 1934. pp. 41-62.
- Müller G. „Contributo alla conoscenza dei Coleotteri fitofagi (Cerambycidae e Chrysomeli-dae).“ Estratto degli atti del Museo Civico di Storia Naturale Trieste, Vol. XXVII. 1948. pp. 1 (61)-38 (93).
- Müller J. „Bestimmungstabelle der *Bembidion*-Arten Europas und des Mittelmeer-gebietes.“ Kol. Rundschau. VII. 1918. pp. 26-117.
- Müller J. „Bestimmungstabelle der *Dyschirius*-Arten Europas und der mir bekannten Arten aus dem übrigen paläarktischen Faunengebiet.“ ibidem X. 1922. pp. 33-120.
- Müller J. „Bestimmungstabelle der *Harpalus*-Arten Mitteleuropas, Italiens und der Balkanhalbinsel.“ (Separat).
- Müller J. „Untersuchungen über europäische *Staphylinus*-Arten.“ Col. Centralblatt. I. 1926. pp. 5-24.
- Netolitzky F. „Bestimmungstabelle der *Bembidion*-Arten des pläarktischen Gebietes.“ Buletinul Facultății de Științe din Cernăuți. XIII. 1939. pp. 144-179.
- Netolitzky F. „Bestimmungstabelle der *Bembidion*-Arten des paläarktischen Gebietes.“ Kol. Rundschau. XXVIII. 1942. pp. 29-124., XXIX. 1943. pp. 1-70.
- Nowicki M. „Beiträge zur Insektenfauna Galiziens (Verzeichniss galizischer Käfer).“ Krakau 1873.

- Nowicki M. „Coleopterologisches über Ostgalizien.“ Jahres-Bericht des kaiserl. königl. Ober-Gymnaziums zu Sambor für das Schuljahr 1858. Wien 1858.
- Nowicki M. „Insecta Haliciae Musei Dzieduszyckiani per Prof. Dr. M. Siła Nowicki.“ Cracoviae 1864.
- Nowicki M. i Łomnicki M. „Spisy chrząszczów.“ Spraw. Kom. Fizj. I. 1867. pp. 141-144.
- Nunberg M. „Notatki ipidologiczne z Gorganów (Karpaty wsch.)“ Polskie Pismo Ent. VI. 1927. pp. 211-215.
- Nunberg M. „Rozsiedlenie geograficzne Scolytoidea na ziemiach Polski.“ Spraw. Kom. Fizj. 58. 1928. pp. 83-123.
- Obenberger J. „Bemerkungen über einige neue und einige bekannte Buprestiden-Arten.“ Col. Rundschau. II. 1913. pp. 25-33.
- Obenberger J. „Dvě determinační díla o palaearktických křasicích.“ Čas. Česke Spol. Ent. XL. 1943. pp. 131-133.
- Obenberger J. „O některých zajímavých křasicích republiky Československé. (Col.)“ Čas. Čsl. Spol. Ent. XXX. 1933. pp. 173-180., XXXI. 1934. pp. 20-23.
- Palmén E. „Zur Systematik finnischer Chrysomeliden. 4. *Phytodecta (Goniomena) quinquepunctatus* F. und *Ph. intermedius* Hellies.“ Ann. Ent. Fenn. 14. 1948. pp. (sep.) 1-10.
- Patkiewicz R. „*Chlaenius nitidulus* v. *Lomnickii* n. var.“ Ent. Blätter. VI. 1910. p. 29.
- Patkiewicz R. „Chrząszcze nowe dla fauny europejskiej i polskiej.“ Polskie Pismo Ent. I. 1922. pp. 37-38.
- Patkiewicz R. „Chrząszcze rzadsze i nowe dla fauny Polski.“ ibidem II. 1923. pp. 186-188.
- Patkiewicz R. „*Halicia ut nonnulorum* Europe coleopterorum patria nova.“ Ent. Blätter. VIII. 1912. pp. 166-167.
- Pawłowski J. „Próba uporządkowania aberacji chromatycznych gatunków rodzaju *Systemocerus* Weise. (Col. Lucanidae).“ Polskie Pismo Ent. XXIX. 1959. pp. 421-430.
- Penecke K. A. „Altes und Neues über Rüssler.“ Col. Centralblatt. I. 1926/27. pp. 316-328.
- Penecke K. A. „Coleopterologische Miscellen.“ W.E.Z. XVII. 1898. pp. 251-255.
- Pjatakova V. „Beitrag zur Coleopteren-Fauna Podoliens (Gouv.)“ Ent. Anzeiger IX. 1929. pp. 433-436, 453-456., X. 1930. pp. 12-14, 33-35, 47-51, 71-74, 92-95, 125-128, 175-178, 205-208, 253-256, 290-293, 314-317, 333-336, 354-357, 372-373.
- Pulpan J., Hürka K., Verner P. „Drei neue Carabiden-Arten für die Tschechoslovakische Fauna: *Nebria fuscipes* Fuss., *Deltomerus carpathicus* Mill. und *Amara pseudostrenua* Kult (Col.)“ Čas. Čsl. Spol. Ent. LIX. 1962. pp. 124-130.
- Putzeys M. J. „Monographie des *Amara* de l'Europe et des pays voisins.“ L'Abeille. Anné 1870. pp. 1-100.
- Raffray A. „Genera et Catalogue des Psélaphides.“ Ann. de la Soc. Ent. de France. LXXII. 1903. pp. (sep.) 1-621.
- Raffray A. „Notes sur les Pselaphides d'Italie Centrale.“ Ann. de la Soc. Ent. de France. LXXXIII. 1914. pp. 365-397. pls. IX-X.
- Raffray A. „Revision des *Euplectus* paléarctiques.“ Ann. de la Soc. Ent. de France. LXXIX. 1910. pp. 179-264. pl. 3.

- Rebmann. Dr. „Zum gültigen Namen der Gattung *Chrysomela*.“ Kleine Mitt. Nr. 1613. Ent. Blätter. LIV. 1958. p. 184.
- Reitter E. „Analytische Uebersicht der bekannten europäischen Arten der Coleopterengattung *Leistus* Fröhl.“ W.E.Z. IV. 1885. pp. 213-219.
- Reitter E. „Beitrag zur Coleopteren-Fauna der Carpathen.“ D. E. Z. XXII. 1878. pp. 33-64.
- Reitter E. „Beitrag zur Kenntniss europäischer Pselaphidae und Scydmaenidae.“ Verh. zool. bot. Ges. in Wien. XXIX. 1879. pp. 533-542.
- Reitter E. „Bestimmungs-Tabelle der europäischen Coleopteren. XXXIV. Heft enthaltend: Carabidae. I Abteilung Carabini, gleichzeitig mit einer systematischer Darstellung sämtlicher subgenera der Gattung *Carabus* L.“ Verh. des Naturf. Ver. in Brünn. XXXIV. 1896. pp. 36-198.
- Reitter E. „Bestimmungs-Tabelle der europäischen Coleopteren. XLI. Heft enthaltend Carabidae. Abteilung Harpalini und Licinini.“ Verh. des Naturf. Ver. in Brünn. XXXVIII. 1900. pp. 33-155.
- Reitter E. „Bestimmungs-Tabellen der europäischen Coleopteren. LXVII. Heft enthaltend: Curculionidae, Untergattungen *Aramnichnus* Gozis und *Tyloderes* Schönh. der Gattung *Otiorrhynchus* Germ.“ W. E. Z. XXXI. 1912. pp. 109-154.
- Reitter E. „Bestimmung-Tabellen der europäischen Coleopteren. LXIX. Heft enthaltend: Curculionidae. Die ungezähnten Arten der Gattung *Otiorrhynchus* Germ.“ ibidem XXXII. 1913. pp. 25-118.
- Reitter E. „Bestimmungs-Tabellen der europäischen Coleopteren. LXX. Heft enthaltend: Curculionidae. Die gezähnten Arten der Gattung *Otiorrhynchus* Germ: *Dorymerus* und *Tournieria*.“ Verh. des Naturf. Ver. in Brünn. LII. 1913. pp. 1-123.
- Reitter E. „Bestimmungs-Tabellen der europäischen Coleopteren. V. (Pausidae, Clavigeridae, Pselaphidae und Scydmaenidae).“ Verh. zool. bot. Ges. im Wien. XXXI. 1881. pp. 443-592. Mit Tafel XIX.
- Reitter E. „Bestimmungs-Tabellen der europäischen Coleopteren. X. (Nachtrag zu dem V Theile, enthaltend: Clavigeridae, Pselaphidae und Scydmaenidae).“ ibidem XXXIV. 1884. pp. 59-94.
- Reitter E. „Bestimmungs-Tabellen der europäischen Coleopteren. LVI. Heft enthaltend: Bestimmungstabelle der palaearktischen, mit *Athous* verwandten Elateriden (subtribus Athouina), mit einer Übersicht der verwandten Coleopteren-Familien: Sternoxia und mit einem Bestimmungsschlüssel der Gattungen der Elateridae.“ Verh. des Naturf. Ver. in Brünn. XLIII. 1905. pp. 3-122.
- Reitter E. „Bestimmungs-Tabellen der palaearktischen Coleopteren Heft LXXVIII. Bestimmungstabelle der Tenebrioniden-Gruppe der Phalerini aus der palaearktischen Fauna.“ Ent. Blätter. XII. 1916. pp. 3-10.
- Reitter E. „Die Arten der Coleopteren-Gattung *Notiophilus* Dumeril aus Europa und den angrenzenden Ländern.“ Ent. Nachrichten. XXIII. 1897. pp. 361-364.
- Reitter E. „Ein neuer *Badister* aus Mähren (Col. Carabidae).“ W.E.Z. XXXII. 1913. pp. 215-216.
- Reitter E. „Eine unter Ludwig Millers Leitung ausgeführte coleopterologische Reise in die ostgalizischen Karpathen.“ Ent. Blätter. XIII. 1917. pp. 127-134.

- Reitter E. „Einige neue Coleopteren aus der paläarktischen Fauna.“ W.E.Z. XXVIII. 1909. p. 53.
- Reitter E. „Fauna Germanica. Die Käfer des Deutschen Reiches.“ Bd. I-V. Stuttgart 1908-1916.
- Reitter E. „Zur systematischen Gruppeneinteilung des Coleopteren-Genus *Leistus* Frölich und Übersicht der mir bekannten Arten.“ W.E.Z. XXIV. 1905. pp. 209-225.
- Roubal J. „Bemerkungen zu A. Winklers *Catalogus Coleopterorum Regionis palaearticae*. Pars I-V. Wien. 1924-1925. II Teil.“ D.E.Z. 1928. pp. 136-141.
- Roubal J. „Katalog Coleopter (brouků) Slovenska a Podkarpatska“ Dil. I. 1930. Praha. Dil. II. 1936. Bratislava.
„Katalog Coleopter (brouků) Slovenska a Východnich Karpat.“ Dil III. 1937-1941. Praha.
- Roubal J. „*Leistus Bänningeri* sp. n., eine neue westkarpathische (false pro ostkarpathische) Art.“ Kol. Rundschau. XII. 1926. pp. 191-192.
- Roubal J. „O dvou kritických, v Tatrach společně žijících *Chrysochloach*, *Chr. bifrons Obenbergeri* Marchand a *viridis* Duft.“ Čas. České Spol. Ent. XXXVII. 1940. pp. 91-93.
- Roubal J. „Ruzné poznámky o nektekých Lathrobiích (Col. Staph.)“ ibidem XXXVIII. 1941. pp. 98-102.
- Roubal J. „Seznam druhů rodu *Cryptophagus* Herbst (Col.) Čech, Moravy a přilehlého území s výčtem známých localit a biotopickým zhodnocením. Připojen popis nového druhu.“ Sborník ent. odd. Nar. Muz. v Praze. XXI-XXII. 1943-1944. pp. 95-126.
- Roubal J. „Slovenské druhy rodu *Euthia* Steph. (Col. Scydmaenidae).“ Sborník prirod. odboru slov. vlastiv. muzea v Bratislave. 1924-1931. pp. 64-68.
- Roubal J. „Zur Käferfauna von Ost-Karpathen (Čorná-Hora).“ I-IV. Ent. Blätter. XX. 1924. pp. 111-113, 244-247. XXII. 1926. pp. 10-12. XXIII. 1927. pp. 14-16.
- Rüschkamp F. „Ein neuer *Quedius* (Col. Staphyl.) als Wespengast.“ Ent. Blätter. XXIX. 1933. pp. 169-171.
- Rybiński M. „Chrzaszczce nowe dla fauny galicyjskiej. Wykaz II.“ Spraw. Kom. Fizj. 37. 1903. pp. 15-30.
- Rybiński M. „*Coleopterorum species novae minusve cognitae in Galicia inventae*.“ Extrait du Bulletin de l'Académie des sciences de Cracovie. Classe des sciences mathématiques et naturelles. Cracovie 1902. pp. 10-12. Tab. I-II.
- Rybiński M. „*Trechus fontinalis* n. sp.“ Spraw. Kom. Fizj. 35. 1901. p. 66.
- Rybiński M. „*Trechus fontinalis* n. sp.“ Rozprawy Akad. Umiej. Kraków. 1902. 2. 10.
- Rybiński M. „Wykaz chrząszczów nowych dla fauny galicyjskiej.“ Spraw Kom. Fizj. 32. 1897. pp. 46-62.
- Rybiński M. „Wykaz chrząszczów zebranych na Podolu galicyjskiem przy szlaku kolejowym Złoczów-Podwołoczyska w latach 1884-1890.“ ibidem 37. 1903. pp. 57-175.
- Schatzmayer A. „Bestimmungstabellen der europäischen und nordafrikanischen *Pterostichus*- und *Tapinopterus*-Arten.“ Bestimmungstabellen der Koleopterologischen Rundschau. Wien 1942-1943.

- Schauberger E. „Zur Kenntnis der paläarktischen Harpalinen. VI. Beitrag.“ Kol. Rundschau. XV. 1929. pp. 193-209.
- Schauberger E. „Zur Kenntnis der paläarktischen Harpalinen. VII. Beitrag.“ Col. Centralblatt. IV. 1929/30. pp. 169-218.
- Schauberger E. „Zur Kenntnis der paläarktischen Harpalinen. XIII. Beitrag.“ Kol. Rundschau. 1933. pp. 123-133.
- Schaum H. „Naturgeschichte der Insecten (Coleopt.) Deutschland.“ Bd. I. 1860.
- Scheerpeltz O. „Bestimmungstabelle der in der paläarktischen Region durch Arten vertretenen Gattungen.“ Buch-Beigabe zur Koleopterologischen Rundschau. Wien 1940.
- Scheerpeltz O. „Eine für Europa neue Art der Gattung *Lithocharis* Boisd. Lec. (Col. Staphyl.)“ Ent. Blätter XL. 1944. pp. 33-38.
- Schmidt G. „Ergänzungen und Berichtigungen zum A. Horion Nachtrag zu Fauna Germanica Käfer“, ibidem XXXIII. 1937. pp. 194-200, 262-267.
- Schneider O. und Leder H. „Beiträge zur Kenntnis der Kaukasischen Käferfauna.“ Verh. des Naturf. Ver. in Brünn. XVI/XVII. 1877/78. pp. (sep.) 1-360. Taf. I-VI.
- Scholz R. „Beitrag zur Kenntnis u. Verbreitung europäischer Wasserkäfer.“ Ent. Blätter. XI. 1915. pp. 232-250.
- Scholz R. „Beitrag zur Kenntnis und Verbreitung paläarktischer Dytisciden (Col.)“ Col. Centralblatt. II. 1927. pp. 134-151.
- Scholz R. „Haliplidae (Col.)“ Bestimmungstabelle der europäischen Coleopteren. 97 Heft. Tropolau 1929.
- Schubert F. jun. „Ein neuer Pselaphidae aus Österreich. *Arcopagus noricus*.“ Kol. Rundschau. XXXV. 1957. pp. 34-36.
- Schultze A. „Paläarktische Ceuthorrhynchinen.“ D.E.Z. 1903. pp. 241-286.
- Sémenow A. „Notice sur les Chléniens de la région Transcaspienne.“ Horae Soc. Ent. Ross. XXII. 1888. pp. 213-223.
- „Sitzungsberichte der mathematisch-naturwissenschaftlich-ärztlichen Sektion d. Ševčenko-Gesellschaft der Wissenschaften in Lwiw.“ Heft I. 1924. p. 33.
- Smetana A. „Bestimmungstabelle der europäischen Arten der Gattung *Gabrius* Steph.“ Ent. Blätter. LIII. 1957. pp. 56-79.
- Smetana A. „Bestimmungstabelle der mitteleuropäischen Arten der Gattung *Philonthus* Curt. sensu lato.“ ibidem LIV. 1958. pp. 140-175.
- Smetana A. „Bestimmungstabelle der mitteleuropäischen Arten der Gattung *Quedius* Steph. (Col. Staphylinidae).“ ibidem LVI. 1960. pp. 149-160. LVIII. 1962. pp. 133-155.
- Smreczyński S. „Fauna ryjkowców (Col. Curculionidae) okolic Przemyśla na przestrzeni 50 lat.“ Polskie Pismo Ent. XXIII. 1953. pp. 53-70.
- Smreczyński S. „Kilka uwag o krajowych ryjkowcach.“ ibidem VII. 1928. pp. 75-81.
- Smreczyński S. „Materiały do fauny Polski. Ryjkowce (Curculionidae) museum fizjograficznego Polskiej Akademii Umiejętności. Cz. I.“ Spraw. Kom. Fizj. LXX. 1935. pp. 73-100.
- Smreczyński S. „Nowe ryjkowce (Coleoptera, Curculionidae) z Europy wschodniej.“ Polskie Pismo Ent. XXVI. 1957. pp. 121-133.

- Smreczyński S. „*Otiorrhynchus noskiewiczii* n. sp., i przegląd gatunków pokrewnych (grupa *Eunihus* Reitt., subgen. *Otiorrhynchus* s. str.) (Coleopt., Curculionidae).“ *ibidem* XXIX. 1959. pp. 3-15.
- Smreczyński S. „Przyczynek do fauny ryjkowców (Curculionidae, Col.) Polski.“ *ibidem* XIV-XV. 1935-1936. pp. 101-106.
- Smreczyński S. „Przyczynek do fauny ryjkowców (Curculionidae, Col.) Polski, II.“ *ibidem* XVI-XVII. 1937-1938. pp. 42-49.
- Smreczyński S. „Uwagi o krajowych ryjkowcach II.“ *ibidem* XII. 1933. pp. 50-61.
- Smreczyński S. „Uwagi o krajowych ryjkowcach (Coleoptera, Curculionidae). III.“ *ibidem* XXV. 1955. pp. 9-31.
- Smreczyński S. „Uwagi o ryjkowcach (Curculionidae, Coleopt.) Polski i krain sąsiednich.“ *ibidem* XIX. 1949. pp. 149-173.
- Smreczyński S. „Uwagi o zbiorze ryjkowców (Col. Curculionidae) T. Trelli.“ *ibidem* XXIII. 1953. pp. 83-92.
- Smulikowski K. „*Otiorrhynchus* (Col.)“ *ibidem* II. 1923. pp. 140-142.
- Spaeth F. „Uebersicht der paläarktischen Arten des Genus *Notiophilus* Duméril.“ *Verh. zool. bot. Ges. im Wien*. XLIX. 1899. pp. 510-523.
- Stshegoleva-Barovskaja. „De duabus novis Mordellidarum speciebus e tesquis ponticis (Coleoptera).“ *Rev. Russ. d'Ent.* XXIV. 1930. pp. 56-58.
- Szujecki A. „Kusakowate-Staphylinidae. Steninae.“ *Klucze do oznaczania owadów Polski. Część XIX. zeszyt 24 b.* 1961.
- Szujecki A. „Materiały do poznania Staphylinidae (Coleoptera) Polski.“ *Fragmenta Faunistica*. VIII. Nr. 22. 1960. pp. 321-334. Tab. III.
- Szymczakowski W. „Catopidae.“ *Klucze do oznaczania owadów Polski. Część XIX. zeszyt 13.* 1961.
- Szymczakowski W. „Materiały do poznania kserotermofilnej fauny chrząszczy Wyżyny Małopolskiej.“ *Polskie Pismo Ent.* XXX. 1960. pp. 173-242.
- Szymczakowski W. „Rozsiedlenie rodziny Catopidae w Polsce.“ *ibidem* XXIX. 1959. pp. 271-357.
- Szymczakowski W. „Uwagi o niektórych palearktycznych gatunkach z rodziny Catopidae (Coleoptera).“ *Acta zool. cracov.* IV. 1959. pp. 511-525.
- Ščegoleva-Barovskaja T. „De Mordellidis (Coleoptera) novis in collectione musei zoologici Academiae Scientiarum.“ *Comptes Rendus de l'Académie des Sciences de l'URSS.* 1930. pp. 750-752.
- Tenenbaum S. „Kilkadziesiąt nowych dla Polski chrząszczy.“ *Polskie Pismo Ent.* IV. 1925. pp. 104-106.
- Tenenbaum S. „Neue Aberrationen der polnischen Käfer.“ *ibidem* V. 1926. pp. 151-153.
- Tenenbaum S. „Nowe dla Polski gatunki i odmiany chrząszczy. I, III-IV, VII.“ *ibidem* III. 1924. pp. 132-134., V. 1926. pp. 78-81., VII. 1928. pp. 188-192., XIV-XV. 1935-1936. pp. 336-345.
- Tenenbaum S. „Nowe dla Polski gatunki i odmiany chrząszczy. VI, VIII.“ *Fragm. faun. Muz. Zool. Pol.* II. Nr. 2. 1933. pp. 5-8., III. Nr. 19. 1938. pp. 415-429.
- Tenenbaum S. „Nowe dla Polski gatunki i odmiany chrząszczy, oraz nowe stanowiska gatunków dawniej podawanych. V.“ *ibidem* I. Nr. 12. 1931. pp. 329-359.

- Tenenbaum S. „Przybytki do fauny chrząszczów Polski od r. 1913.“ Acta Musei Dzieduszyckiani. VII-VIII. 1921/22. pp. 136-186.
- Tesař Z. „Exkurse na Podkarpatskou Rus.“ Čas. Čsl. Spol. Ent. XXIII. 1927. pp. 100-102.
- Trella T. „Notatki koleopterologiczne z okolic Przemyśla. I.“ Polskie Pismo Ent. XVI-XVII. 1937-1938. pp. 59-86.
- Trella T. „Trzy gatunki dla fauny Polski nowych chrząszczy.“ ibidem II. 1923. p. 19.
- Trella T. „Wykaz chrząszczów okolic Przemyśla.“ ibidem II. 1923. pp. 12-19, 110-123., III. 1924. pp. 18-22, 122-127., IV. 1925. pp. 92-96., V. 1926. pp. 68-73., VI. 1927. pp. 185-188., VIII. 1929. pp. 75-88, 130-135., IX. 1930. pp. 33-39, 186-200., X. 1931. pp. 223-229., XII. 1933. pp. 6-16., XIII. 1934. pp. 85-97., XIV-XV. 1935-1936. pp. 262-265., XVI-XVII. 1937-1938. pp. 87-89.
- Tschitscherin T. „Bemerkungen über Harpalini (Coleoptera, Carabidae).“ Horae Soc. Ent. Ross. XXXV. 1902 pp. 584-597.
- Tschitscherin T. „Einige Bemerkungen zu Reitter's Bestimmungs-Tabelle der Harpalini.“ ibidem XXXV. 1902. pp. 125-155.
- Tschitscherine T. „Synonymische Bemerkungen.“ W.E.Z. XVIII. 1899. pp. 163-164.
- Voss E. „Zur Synonymie und systematischen Stellung europäischer Cossoninen-Gattungen unter Berücksichtigung einiger Gattungen der madeirischen Fauna.“ Mitt. Münch. Ent. Ges. XXXXIV/XXXV. 1954/55. pp. 182-239.
- Wachnitz L. „*Longitarsus longiseta* Wse. im Bayerischen Wald (Col. Chrysomel., Halticinae).“ Nachrichtenblatt der Bayerischen Ent. X. 1961. pp. 33-35.
- Wagner H. „Monographie der paläarktischen Ceuthorrhynchinen (Curculionidae).“ Ent. Blätter. XXXIV. 1938. pp. 145-172, 279-290, 297-312., XXXV. 1939. pp. 31-58, 65-90, 185-208, 241-252, 273-291. XXXVI. 1940. pp. 65-81, 97-111., XXXVII. 1941. pp. 1-16, 49-64, 97-106, 159-170., XL. 1944. pp. 38-45, 49-67, 97-124.
- Wagner H. „Über das Sammeln von Ceuthorrhynchinen.“ Kol. Rundschau. XXVIII. 1942. pp. 1-17, 125-141., XXIX. 1943. pp. 129-142., XXX. 1944. pp. 125-142.
- Walles W. „I przyczynek do znajomości chrząszczy Polski pd. (Col.).“ Spraw. Kom. Fizj. LXX. 1936. pp. 173-186.
- Walles W. „II przyczynek do znajomości kusaków Polski południowej.“ Złoty Szlak. I. 1938. (separat).
- Warchałowski A. „Uwagi nad sposobami określania roślin żywicielskich chrząszczy z podrodziny Halticinae (Col., Chrysomelidae).“ Polskie Pismo Ent. XXIX. 1959. pp. 171-178.
- Weise E. „*Bryaxis laminata* Motsch.“ Kleine Mitteilungen No. 1512. Ent. Blätter. L. 1954. pp. 241-242.
- Weise E. „Die paläarktischen Arten der Gattung *Platycerus* Fourcr. (Col. Lucanidae).“ ibidem LVI. 1960. pp. 133-149.
- Weise E. „*Onthophagus fracticornis* Preysl. und *O. similis* Scriba.“ Kleine Mitteilungen No. 1665. ibidem LV. 1959. p. 62.
- Weise E. „*Platycerus caprea* De Geer.“ in G. Lohse's „Neuheiten der deutschen Käferfauna III.“ ibidem LII. 1956. pp. 54-58.
- Weise J. „Chrysomelidae.“ Naturgeschichte der Insekten Deutschlands (Coleoptera). Bd. VI. 1-2. Berlin 1893.

- Weise J. „Coleopterologische Ergebnisse einer Bereisung der Czernahora.“ Verh. des Naturf. Ver. in Brünn. XIV. 1875. pp. 85-114.
- Weissberg S. „O kilku gatunkach europejskich rodzaju *Dyschirius* Bon.“ Ann. zool. Muz. Pol. Hist. Nat. II. 2. 1924. pp. 46-48.
- Werchratski J. „Motyle większe Stanisławowa i okolicy.“ Spraw. Kom. Fizj. XXVIII. 1892. pp. (sep.) 1-100.
- Winkler A. „Catalogus Coleopterorum regionis palaearticae.“ Pars I-XIII. Wien 1924-1932.
- Wörndle A. „Die Käfer von Nordtirol.“ Schlern-Schriften 64. Innsbruck 1950.
- Wüsthoff W. „Beitrag zur Kenntnis der europäischen Arten der Gattung *Philonthus*.“ Ent. Blätter. XXXIII. 1937. pp. 31-32.
- Wüsthoff W. „Die Forcipes der mir bisher bekannt gewordenen Arten der Gattung *Lathrobium* (Col. Staph.)“ Mitt. Münch. Ent. Ges. XXXII. 1942. pp. 582-596.
- Wüsthoff W. „Die Forcipes der mitteleuropäischen Arten der Staphyliniden-Gattung *Philonthus*.“ Overdruk uit het Natuurhistorisch Maandblad. 23. 1934. pp. 58-62.
- Wüsthoff W. „Weiterer Beitrag zur Kenntnis der Arten der Gattung *Philonthus*.“ Ent. Blätter. XXXIII. 1937. pp. 345-348.
- Zaitzev P. „Übersicht der paläarktischen Vertreter der Gattung *Gyrinus* (L) Rég. (Col. Gyr.)“ Revue Russ. d'Ent. VII. 1907. pp. 1-238.
- Zimmermann A. „Der derzeitige Bestand der Gyriniden-Sammlung des Deutschen Entomologischen Museums in Berlin-Dahlem und die wissenschaftlichen Ergebnisse ihrer Durcharbeitung (Col.)“ Ent. Mitteil. VI. 1917. pp. 135-170.
- Zimmermann A. „Monographie der paläarktischen Dytisciden.“ I-V. Kol. Rundschau. XVI. 1930. pp. 35-118., XVII. 1931. pp. 97-159., XVIII. 1932. pp. 69-111., XIX. 1933. pp. 153-193., XX. 1934. pp. 138-214.
- Zimmermann A. u. Gschwendtner L. „Monographie der paläarktischen Dytisciden.“ VI-X. ibidem XXI. 1935. pp. 61-92., XXII. 1936. pp. 61-102., XXIII. 1937. pp. 57-92., XXIV. 1938. pp. 33-76., XXV. 1939. pp. 23-69.

З М І С Т

	Стор.
Михайло Гуцуляк: Передне слово	5
Володимир Лазорко: Матеріяли до систематики і фавні- стики жуків України	7
Іван Якиміщак: Резюме англійською мовою	97
Роман Радкевич: Резюме німецькою мовою	98
Література	100
Спис жертводавців	122

C O N T E N T S

	Page
Mychajlo Huculak: Introduction	5
Wolodymyr Lazorko: Material for systematic classification and study of the beetle fauna of Ukraine	7
John Yak, M. D.: English summary	97
Roman Radkewytsch: Deutsche Zusammenfassung	98
Bibliography	100
List of donators	122

СПИСОК ЖЕРТВОДАВЦІВ
що уможливили появу цієї книжки

1. Клуб Професіоналістів і Підприємців у Ванкувері	\$ 100	18. І. Стасюк, Ванкувер. Б.К.	\$ 25
2. д-р В. Лазорко, Ванкувер, Б. К.	\$ 50	19. Е. Сюник, Ванкувер, Б.К.	\$ 25
3. д-р Г. С. Натарос, Ванкувер, Б. К.	\$ 50	20. д-р Й. Басараба, Ванкувер, Б.К.	\$ 20
4. Ф. Черевик, Ванкувер, Б.К.	\$ 50	21. о.о. Василяни, Ванкувер, Б.К.	\$ 10
5. д-р І. Якиміщак, Ванкувер, Б. К.	\$ 50	22. В. Єленяк, Річмонд, Б.К.	\$ 10
6. І. А. Громик, Ванкувер, Б.К.	\$ 25	23. Н. Керницький, Ванкувер, Б.К.	\$ 10
7. д-р М. Гуцуляк, Ванкувер, Б.К.	\$ 25	24. С. Когут, Ванкувер, Б.К.	\$ 10
8. Я. Дуда, Ванкувер, Б.К.	\$ 25	25. Емілія Остапчук, Ванкувер, Б.К.	\$ 10
9. М. Захарук, Норт Суррей, Б.К.	\$ 25	26. І. Станько, Ванкувер, Б.К.	\$ 10
10. Б. І. Кілик, Ньюестмінстер Б.К.	\$ 25	27. д-р М. Чепесюк, Ванкувер, Б.К.	\$ 10
11. д-р В. Колотилюк, Ванкувер, Б.К.	\$ 25	28. М. Заяць, Ванкувер, Б.К.	\$ 5.50
12. С. Крипс, фармацевт, Ванкувер, Б.К.	\$ 25	29. В. Борецький	\$ 5
13. д-р С. Й. Кут, Ванкувер, Б.К.	\$ 25	30. Л. Ковальчук	\$ 5
14. М. Лобай, Бирнабі, Б.К.	\$ 25	31. В. Лобай	\$ 5
15. Д. Пелех, фармацевт, Бирнабі, Б.К.	\$ 25	32. С. Мащак	\$ 5
16. д-р М. Ф. Савіцький, Ванкувер, Б.К.	\$ 25	33. П. Мисько	\$ 5
17. М. Спачинський, Едмонтон, Альберта.	\$ 25	34. І. Неділя	\$ 5
		35. І. Решетник	\$ 5
		36. С. Сенявський	\$ 5
		37. Стефанія Станько	\$ 5
		38. М. Татарнюк	\$ 5
		39. А. Цітульський	\$ 5

40. К. Братусь	\$ 2	47. В. Адріяшин	\$ 1
41. С. Дмитрів	\$ 2	48. М. Гуменний	\$ 1
42. О. Карпінський	\$ 2	49. О. Дяків	\$ 1
43. В. Романюк	\$ 2	50. М. Єленюк	\$ 1
44. А. Саїк	\$ 2	51. С. Збура	\$ 1
45. С. Хомицький	\$ 2	52. О. Касюхнич	\$ 1
46. М. Чуйко	\$ 2	53. К. Козій	\$ 1
		54. С. Лупиніс	\$ 1
